

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
AVRUPA ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

AVRUPA İKTİSADI ANABİLİM DALI

**EKONOMİK BÜYÜME VE GÖÇ:
AB VE TÜRKİYE ARASINDAKİ GÖÇ SORUNU
KAPSAMINDA GÖÇÜN TÜRKİYE’NİN
EKONOMİSİNE ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Erva Feryal KIVRAK

İstanbul - 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
AVRUPA ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
AVRUPA İKTİSADI ANABİLİM DALI

**EKONOMİK BÜYÜME VE GÖÇ:
AB VE TÜRKİYE ARASINDAKİ GÖÇ SORUNU
KAPSAMINDA GÖÇÜN TÜRKİYE’NİN
EKONOMİSİNE ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Erva Feryal KIVRAK

Danışman: Prof. Dr. Muzaffer DARTAN

İstanbul - 2019

TEZ ONAY SAYFASI

Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Enstitüsü Müdürlüğüne

Enstitünüz, Avrupa Birliği İktisadi Anabilim Dalı Türkçe / İngilizce Yüksek Lisans Programı öğrencisi **Erva Feryal KIVRAK**, tarafından hazırlanan, “**Ekonomik Büyüme ve Göç: AB ve Türkiye Arasındaki Göç Sorunu Kapsamında Göçün Türkiye’nin Ekonomisine Etkileri**” başlıklı bu çalışma, 25.11.2019 tarihin de yapılan savunma sınavı sonucunda **OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞUYA BAŞARILI** bulunarak aşağıda isimleri yazılı jüri üyeleri tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

Prof.Dr.Muzaffer DARTAN

Danışman

Doç. Dr. Mesut EREN

Jüri Üyesi

Doç.Dr. Erginbay UĞURLU

Jüri Üyesi

27/11/2019 tarih ve 2019/30 sayılı Enstitü Yönetim Kurulu kararı ile onaylanmıştır.

ÖZET

EKONOMİK BÜYÜME VE GÖÇ: AB VE TÜRKİYE ARASINDAKİ GÖÇ SORUNU KAPSAMINDA GÖÇÜN TÜRKİYE’NİN EKONOMİSİNE ETKİLERİ

Türkiye’nin bulunduğu coğrafi konum nedeniyle stratejik bir noktada olması ve dış politikasını şekillendirmek zorunda olduğu Ortadoğu ülkelerinin varlığı ekonomik ilişkilerinde Türkiye’yi 2011 Suriye Göçü ile stratejik olarak zorlamıştır. Türkiye’nin Avrupa’ya geçiş güzergâhında olması ülkenin kitlesel göçler için transit bölge haline gelmesinde etkilidir. Son yıllarda Afganistan, Irak, Filistin gibi ülkelerden aldığı göçler ülkenin transit bir sahaya sahip olduğunun göstergesidir. 2011 yılında yaşanan Suriye Göçü ise bunun en belirgin örneğidir. Türkiye, uyguladığı göç politikası nedeniyle sınır ülkelerinin yaşadığı iç siyasi çatışmalar sonucu, sığınma ve geçiş bölgesi aktörlüğünü üstlenmiştir dolayısıyla göç edenler açısından algısal anlamda transit bölge statüsünü almıştır. Suriye Göçü örneğinde, uluslararası hukuki düzenlemelerde kişilerin yasal ya da yasa dışı olarak göç etmeleri dikkate alındığından, kitlesel göç hareketleri günümüzde sert politikalarla karşılık bulabilmektedir. Bu bağlamda; Suriye Krizi sonrası yaşanan göç sürecinin başlaması, nedenleri ve göç sonrası durum araştırılmıştır. Avrupa Birliği ülkeleri ile Türkiye’nin göç olgusuna yaklaşımı değerlendirilmiştir.

Araştırmanın amacı; 2011 yılında başlayan kitlesel göç dalgasında Avrupa Birliği aday ülkesi olan Türkiye’nin göç kapsamında eğitim, sağlık, istihdam alanlarında ekonomik yaklaşımını ve harcamalarının yansımalarını değerlendirmektir.

Anahtar Kelimeler; Göç, Suriye, Arap Baharı, Ekonomi ve Göç, Avrupa Birliği, Türkiye, Göç Politikası

ABSTRACT

ECONOMIC GROWTH AND MIGRATION: THE INFLUENCES OF MIGRATION ON TURKISH ECONOMY IN THE SCOPE OF MIGRATION ISSUE BETWEEN THE EU AND TURKEY

Due to the geographical location, Turkey has a strategic position to shape the foreign policy and the presence of Middle Eastern countries, the migration from Syria to Turkey that took place in 2011 challenged its economic relations with Turkey. The fact that Turkey's place providing effective transition as a transit zone for mass immigration makes the country a pathway to European countries. In recent years, immigration from countries such as Afghanistan, Iraq and Palestine is an indication that the country has become a transition point. The Syrian Migration in 2011 is the most significant example of this. Turkey, which experienced internal political conflicts as a result of the immigration policy implemented by countries of asylum and migration in its borders has also witnessed that these migration movements have become a matter of perpetuation thus providing the status of transition in the region. In the case of the Syrian Migration, mass migration movements are now able to respond with harsh policies as international legal regulations take into account whether people migrate legally or illegally. In this context; the initiation of the migration process after the Syrian crisis, the reasons and the post-migratory conditions have been analyzed. Turkey and the European Union countries' approach to migration have been evaluated.

Objective of the research; The purpose of the study is to analyze the economical approach of Turkey to massive immigration wave that began in 2011 as a European Union candidate country in terms of education, health and employment as well as assessing the implications of its relevant expenses.

Keywords: Migration, Syria, the Arab Spring, the economy and immigration, the European Union, Turkey, Migration Policy

ÖNSÖZ

2010 yılında cereyan eden ve 2011 yılında etkisini gösteren Suriye’deki iç çatışmalar sonucu meydana gelen kitlesel göç hareketleri bu çalışmanın konusunu oluşturmuştur. Suriyeli sığınmacıların Avrupa Birliği ülkelerine yasa dışı giriş yapmaları üzerine yaşanan Avrupa Birliği ve Türkiye ilişkileri kapsamında göç olgusu tartışılmıştır.

Bu çalışmada, Türkiye’de 2011 yılından bu yana barınmakta olan ve bir kısmı Türkiye’ye yerleşmiş olan Suriyelilerin durumu değerlendirilmiş olup Türkiye’nin ekonomisindeki bütçe yükü ve harcamaları anlatılmıştır. Ekonomi ve göç ilişkisi bağlamında Suriye göçünün etkileri ve Türkiye’nin göç konusundaki politikaları çalışma kapsamında aktarılmış olup dünya genelinde yankı uyandıran Suriye Krizi ve kitlesel göç hareketlerinin yansımaları analiz edilmiştir. İstatistiki veriler uluslararası ve yerel kuruluşlardan faydalanılarak derlenmiştir. Yapılan analizler ulusal ve uluslararası verilere dayanılarak yapılmıştır.

Temmuz 2019

Erva Feryal KIVRAK

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
TABLO LİSTESİ	vii
KISALTMALAR	viii
GİRİŞ	1
1. EKONOMİK BÜYÜME VE GÖÇ KAVRAMI	4
1.1 EKONOMİK BÜYÜME	4
1.1.1 Ekonomide Büyümeyi Etkileyen Ekonomik Faktörler	5
1.1.2 Birleşmiş Milletler 1996 Tarihli İnsani Kalkınma Raporu'na Göre Büyüme Çeşitleri.....	7
1.1.3 Brundtland Raporu ve Sürdürülebilir Ekonomik Kalkınma Hedefleri	8
1.2 GÖÇ, GÖÇ İLE İLGİLİ HUKUKİ KAVRAMLAR VE GÖÇLERİN NEDENLERİ	10
1.2.1 Göç	10
1.2.2 Göç ile İlgili Hukuki Kavramlar	12
1.2.2.1 Mülteci	12
1.2.2.2 Göçmen	13
1.2.2.3 Sığınmacı	14
1.2.3 Göçlerin Nedenleri	15
1.3 EKONOMİ VE GÖÇ İLİŞKİSİ	19
2. AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE İLİŞKİLERİ ÇERÇEVESİNDE SURIYE GÖÇÜ	28
2.1 ARAP BAHARI.....	28
2.1.1 Suriye'de Arap Baharı ve Suriye Göçü.....	34
2.1.2 Suriye Vatandaşlarının Göç Nedeni	36
2.1.3 Arap Baharı Sonrasında Türkiye'deki Sığınmacılar	37
2.1.3.1 Türkiye'nin Yıllara Göre Suriyeli Sığınmacı Dağılımı	37

2.1.3.2	Türkiye'ye Kaçak Yollarla Giren Suriyeliler.....	38
2.1.3.3	Türkiye'de Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler	40
2.2	TÜRKİYE'DEKİ SİĞİNMACI KAMPLARI	41
2.2.1	Adana Barınma Merkezi	45
2.2.2	Gaziantep Barınma Merkezi	46
2.2.3	Şanlıurfa Barınma Merkezi	46
2.3	AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE.....	47
2.3.1	Avrupa Birliği Tarihi ve Türkiye	47
2.3.2	Avrupa Birliğinin Göç Politikaları.....	53
2.3.3	Türkiye'nin Göç Politikası.....	61
2.4	TÜRKİYE'DE AVRUPA BİRLİĞİ SÜRECİNDE YAŞANAN GÖÇ SORUNLARI.....	67
2.4.1	Suriye Göçü'nün Avrupa Birliği İlişkilerine Yansımaları	73
2.4.2	Suriye Göçü Kapsamında Avrupa Birliği'nin Türkiye'deki Sığınmacılara Yaklaşımı	75
2.4.3	Türkiye'nin, Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Suriye Göçü	76
2.5	TÜRKİYE'NİN GÖÇ İLE İLGİLİ ULUSAL DÜZENLEMELERİ VE TARAF OLDUĞU HUKUKİ DÜZENLEMELER.....	77
2.5.1	1934'te Yürürlüğe Giren 2510 Sayılı (Eski) İskân Kanunu.....	77
2.5.2	1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Durumu Hakkında Sözleşme.....	77
2.5.3	1982 Anayasası ve Yabancıların Çalışması	78
2.5.4	1994 Tarihli İltica ve Sığınma Yönetmeliği.....	78
2.5.5	Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Sözleşmeleri	78
2.5.6	2006 Tarihli 5543 Sayılı İskân Kanunu	79
2.5.7	30 Mart 2012 Tarihli ve 62 Sayılı "Türkiye'ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge.....	79
2.5.8	2013 Tarihli ve 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu	79
2.5.9	Geçici Koruma Yönetmeliği (22.10.2014/29153)	80

2.6 AVRUPA BİRLİĞİ KAPSAMINDA SURİYE GÖÇÜ SONUCUNDA HAZIRLANAN PROJELER	81
2.6.1 Suriye Göçü Sürecinde Düzenlenmiş Olup Tamamlanan Projeler	81
2.6.2 Suriye Göçü Sürecinde Düzenlenmiş Olup Devam Eden Projeler	82
2.6.3 Türkiye İçin Göç Kapsamında Sağlanan Kaynaklar	85
3. SURİYE GÖÇÜ VE TÜRKİYE EKONOMİSİNE ETKİLERİ	
BAKIMINDAN İSTİHDAM EĞİTİM SAĞLIK VE İŞLETMELER.....	88
3.1 SURİYELİ SİĞİNMACILAR VE İSTİHDAM	88
3.2 SURİYELİ SİĞİNMACILAR EĞİTİM	93
3.3 SURİYELİ SİĞİNMACILAR VE SAĞLIK	96
3.4 SURİYELİ SİĞİNMACILAR VE İŞLETMELER	98
SONUÇ	101
KAYNAKÇA.....	106

TABLO LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1: Sınır Ülkelerinde Suriyeli Sığınmacı Sayısı	25
Tablo 2: Arap Baharı Ülkelerinin Ekonomik Göstergeleri	32
Tablo 3: Kaçak Giriş Yapan Suriyeli Sayısı	38
Tablo 4: Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler	41
Tablo 5: Türkiye Sığınmacı Kampları.....	42
Tablo 6: 1961 ve 1986 Tarihleri Arasında Türkiye'nin İmzaladığı İşgücü Sözleşmeleri	69
Tablo 7: Yurtdışındaki Vatandaşlarımızla İlgili Sayısal Bilgiler	72
Tablo 8: Suriye Krizinde Avrupa Birliği Ülkelerinin 2015 Yılı İtibariyle Kabul Ettiği Sığınmacı Sayısı.....	74
Tablo 9: Türkiye’de Bazı Bakanlıkların 2015 Yılı Mali Bütçeleri	85
Tablo 10: Türkiye'deki Suriyeliler İçin Yapılan Harcamaların Kaynakları	86
Tablo 11: İstihdam Maliyetinin Türk ve Suriyeli Farkı (2019).....	91
Tablo 12: Suriyelilerin Cinsiyet Dağılımına Göre Mesleki Profilleri	92
Tablo 13: 2011 ve 2016 Yılları Arasındaki Kurulan Suriyeli Şirket Sayısı.....	99

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AKÇT	: Avrupa Kömür Çelik Topluluğu
AKPM	: Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
ECHO	: Avrupa Birliği İnsani Yardım ve Sivil Koruma Genel Müdürlüğu
EUROPOL	: Avrupa Polis Teşkilatı
FRIT	: Mali Yardım İmkânı
GB	: Gümrük Birliği
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğu
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü
IPA	: Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı
İESOB	: İzmir Esnaf ve Sanatkarlar Odası
İNGEV	: İnsani Gelime Vakfı
İPM	: İstanbul Politikalar Merkezi
İŞKUR	: İş ve İşçi Bulma Kurumu
MADAD	: Avrupa Bölgesel Güven Fonu
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MİT	: Milli İstihbarat Teşkilatı
ODGP	: Ortak Dış ve Güvenlik Politikası

OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
OGT	: Ortak Gümrük Tarifesi
ORSAM	: Ortadoğu Stratejik Araştırma Merkezi
OTP	: Ortak Ticaret Politikası
SGDD	: Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TEPAV	: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNHCR	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

GİRİŞ

Göç; tanımlamalarda yaklaşık aynı anlama gelmekte ve genel olarak bir yerden başka bir mekâna yer değiştirme hareketi olarak nitelendirilmektedir. Süresi, yapısı, amaçları bakımından çeşitlendirilen göç olgusu hangi açıdan bakılırsa bakılsın yer değiştirme davranışı olarak belirtilmektedir. Bu yer değiştirme hareketleri ulusal alanda ve uluslararası düzeyde ayrımlara ve farklı hukuki düzenlemelere ihtiyaç duymuş olup sonucunda sığınmacı ve mülteci gibi kavramlar oluşmuştur. Günümüzde yaşanan Suriye Göçü ele alınırken hukuki düzenlemeler kapsamındaki bu tanımlar bir anlam ifade etmektedir. Çünkü Suriyeliler zorunlu olarak yerinden edilen kişiler olmakla birlikte mültecilik haklarından faydalandırılmak yerine dünya ülkelerinin geri gönderme politikalarıyla karşı karşıya kalmışlardır.

Ülkemiz, dünya coğrafyasında bulunduğu konum nedeniyle bir transit bölge oluşturmaktadır. Bulduğu coğrafya nedeniyle, Türkiye, Asya'nın geçiş köprüsü, Avrupa'nın ise sınır kapısı gibi bir coğrafi statü üzerindedir. Bu stratejik konum, ülkenin geçiş alanı haline gelmesine sebep olmaktadır. Dünya genelinde göçlerin denetimi nüfus arttıkça zorlaşmaktadır. Kontrol altına alınamayan göçler ise hem geçiş ülkeleri için hem göç edilen ülkeler için bir takım siyasi ve ekonomik sorunlar meydana getirmektedir.

Çalışmada kuramsal çerçeve sınırları içinde göç almak değil alınan göçün etkisi ve AB ilişkilerinin bu süreç içindeki ekonomik yapıyı nasıl etkilediği tartışılacaktır. Nisan 2011 tarihli Suriye'deki siyasi ayrışmalar ve grupların oluşturduğu çatışmalar sonucu kitle ve gruplar halinde başlayan zorunlu göç sorunu, Suriye'ye sınırı olan birçok ülkeyi etkilemiştir. Bu siyasi süreçten; ekonomik, kültürel ve siyasi açıdan en çok etkilenen sınır ülkesi, İç İşleri Bakanlığı Göç Dairesi Başkanlığı verilerine göre ağırladığı sığınmacı sayısı ile, Türkiye olmuştur.

Avrupa Birliği ülkeleri, 2011 yılında kitleler halinde Türkiye sınırlarına doğru Suriyeli insanlar tarafından yapılan göçe karşı tutumlarını kendi birlik ülkelerinin

güvenliğini sağlamak adına uyguladıkları politikalarla sergilemişlerdir. Bir köprü konumundaki Türkiye ise kendi ülke sınırlarında giderek artan yabancı gruplarla birebir mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bu gruplar hem yerinden edilen kişileri oluşturmakta hem de savaş psikolojisi ile ülkelerinden kaçmış olan kişilerden oluşmaktadır. Dolayısıyla birden ülke sınırları içine yığılan bu insan toplulukları mağdur bir kesimi oluştururken aynı zamanda savaşın yarattığı psikoloji nedeniyle sığındıkları ülkede suç unsurunu da teşkil edebilmektedir.

Hem kültürel alanda hem politik olarak hem de ekonomik anlamda mali yükünün artması bakımından Suriye göçünden en çok etkilenen ülke Türkiye olmuştur. Daha önce bir göç politikasının olmaması var olan politikaların böyle bir durumda yetersiz kalması sonucu ve AB ülkelerinin birlik olarak yaklaşımı Türkiye için zorlu bir dönemi başlatmıştır.

Bu çalışmanın kapsamında ele alınan bu değerlendirmeler sonucunda, Türkiye'nin göç sürecindeki eğitim, sağlık, istihdam alanında yaptığı harcamalar ve bunların etkileri incelenerek ülkenin durumu değerlendirilecektir. Çalışmanın konusu "Suriye Göçü ve ekonomik etkileri" olmakla birlikte, asıl amaç Türkiye'nin aday ülke olarak yaşadığı Suriye Krizi sonrası yaşadığı süreci ve Avrupa'nın göç politikasının Türkiye'deki ekonomik etkilerini aktarmaktır. Suriye göçü sürecinde yapılan harcamalar artmış, gerek sağlık alanında gerek eğitim alanında gerekse istihdam alanında bir takım sorunlar meydana gelmiştir. Devletin mali harcama yükü arttıkça bütçe de bir takım dengesizlikler meydana gelebilmektedir. Kamu harcamalarının dengesi bozulduğunda yerli halkın refah düzeyi kamu hizmetine erişimi de sınırlanabilmektedir. Suriyelilere ağırlıklı olarak sosyal ve ekonomik yardımlar yapılmıştır. Bu yardımların bir kısmı fonlanan uluslararası kaynaklardan oluşsa da her fon Türkiye'ye tam olarak ulaşamamıştır. Dolayısıyla devlet kendi bütçesini kullanmıştır.

Çalışma üç bölüm olarak ele alınmıştır. Birinci bölüm içeriğinde ekonomik büyüme ve göç konusu incelenmiştir. Ekonomik büyümenin tanımına ve faktörlerine yer verilmiştir. Günümüzde bir insani kriz olarak kendini gösteren göç ile ilgili tanımlamalara ve uluslararası hukuki düzenlemelere yer verilmiştir. Göçün sadece bir

sosyal olgu olmadığı anlatılmış ve ekonomi ve göç ile ilişkisine değinilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde AB ve Türkiye'nin arasındaki kurumsal yapı ele alınmış olup, AB'nin nasıl oluştuğuna, Türkiye için ne ifade ettiğine değinilmiştir. İkinci bölümde Avrupa Birliği ülkelerinin göç politikası anlatılmıştır ve Türkiye ile ilişkilerinde Türkiye'nin nasıl bir göç politikası uyguladığına yer verilmiştir. Üçüncü bölümde ise yaşanan insani krizin Türkiye genelinde eğitim, sağlık, istihdam gibi alanlarda nasıl etkiler oluşturduğuna dair araştırmalar mevcuttur.

1. EKONOMİK BÜYÜME VE GÖÇ KAVRAMI

1.1 EKONOMİK BÜYÜME

İktisadi alanda, literatürde iktisadi büyümenin çeşitli tanımları bulunmaktadır. Kibritçioğlu'na göre; iktisadi büyüme, kişi başına düşen reel gelirdeki artışı ifade eden kavramdır. Reel gelirdeki artışlar bir ülkenin üretim potansiyelindeki genişlemeler sonucu meydana gelir. Bu nedenle büyüme bir uzun vade problemi olarak kabul edilmektedir.¹ Ekonomik büyüme, ele alınan ülkenin ekonomisinin üretim hacmindeki artışlar olarak ifade edildiğinden bu artışlardaki önemli unsur gayri safi yurtiçi hasıladaki değişimler olarak ele alınır. Gayri safi yurtiçi hâsıla ise; söz konusu ülkenin, bir zaman dilimi içerisinde ürettiği malların ve hizmetin para ile ifade edilen karşılığıdır.² GSYİH üzerinde meydana gelen değişim, bir ülkenin ekonomisindeki büyüme ya da daralma kapasitesini en belirgin şekilde gösteren makroekonomik verilerden biridir. Bu bağlamda gelişmiş ekonomiye sahip ülkeler daha çok büyümeye odaklıdır, gelişme aşamasındaki ülkeler de büyümeyi hedef alırlar; ancak kalkınma ön plandadır. Kalkınma ve büyüme kavramları aslında ekonomide iç içe geçmiş biri diğerinin gereği ya da sonucu olan kavramlardır. Seyidoğlu'nun da ifade ettiğine göre; ekonomik kalkınma, ekonomik büyümeyi de kapsar ancak kalkınma kavramı; toplumun gelir dağılımındaki eşitsizliklerin dengelenmesini, işsizlik sorununun asgari düzeye indirilmesini, sosyal ve iktisadi alanlarda faaliyet gösteren kurumların yenilenmesini yani hem sosyal hem de siyasal formları kapsamaktadır.³

İktisadi büyüme; nitelik açısından meydana gelen değişikliği ölçer. Refah düzeyinin belirleyicisi olan iktisadi büyüme; uzun bir süreç sonrası gerçekleşen pozitif yönlü ekonomik durum olarak tanımlanmaktadır. Bir ülkenin gelişmişlik düzeyinin ölçülmesi iktisadi büyüme kavramının yanında iktisadi kalkınma kavramını da karşımıza getirmektedir.

¹ Aykut Kibritçioğlu, "İktisadi Büyümenin Belirleyicileri ve Yeni Büyüme Modellerinde Beşeri Sermayenin Yeri". Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi. 1998, Cilt No.53, Sayı:1, [s.208, https://dergipark.org.tr/download/article-file/36311](https://dergipark.org.tr/download/article-file/36311), (Erişim: 22 Aralık 2018)

² Orhan Oğuz, İktisada Giriş, Temel Kavramlar ve Prensipler, İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayın No:513, 1992, s.221.

³ Halil Seyidoğlu, İktisat Biliminin Temelleri, İstanbul: Güzem Can Yayınları, No:21, 2006, s.829

Kalkınma, bir toplumun ekonomik, siyasal ve toplumsal alanlardaki her türlü değişim ve gelişimidir.⁴ GSYİH'nın artışı ülkenin ekonomisinin kalkınmış bir ekonomi olduğunu ifade etmez; o ülkenin sosyal ve kültürel alandaki değişimleri, ekonomik yapısının yenilebiliyor olması, etkinlik ve miktar bakımından üretim faktörlerindeki değişiklikler, sanayisinin ihracatının payının yükselmesi ve milli gelirin içindeki sanayi yatırımlarının artıyor olması kalkınmış ekonomiyi gösterir.⁵

İktisadi büyüme bir ekonomin ne kadar büyüdüğünün ölçülebilir rakamsal değerlerinin göstergesidir. Uzun dönemde gerçekleşen ekonomik büyüme gerçek bir artış olarak değerlendirilir. Bu nedenle hem makro hem mikro özellikleri ifade eder. İktisadi büyüme 'gelir dağılımını' iyileştirmez. Kalkınma ise gelir dağılımındaki eşitsizliklere ve dengesizliğe odaklanır. Güler ve Erdiç'e göre kalkınma aşağıdaki özellikleri taşır. Bunlar;

- Ekonomide kendi sürdürülebilirliğini sağlayan büyüme,
- Üretim unsurlarındaki değişimler,
- Teknolojide gelişme ve ilerleme,
- Sosyal, kurumsal ve politik yenilenme ile modern yapıya uyum,
- Toplumun yaşam olanaklarının üst düzeyde iyileştirilmesidir.⁶

Ekonomik büyümenin başka bir kaynağı tasarruflardır. Yatırımlar ve sermaye birikimi arttıkça rekabet piyasası oluşmaktadır. Dolayısıyla rekabet ortamında tasarruflar yatırımlara yönelir. Klasik iktisada göre; karlılık, tasarruflar arttıkça dolayısıyla sermaye birikiminde ve yatırımlarda bir artış olacağından ekonomik büyüme gerçekleşecektir.

1.1.1 Ekonomide Büyüme Etkileyen Ekonomik Faktörler

Ekonomik büyümede birtakım unsurlar belirleyici görev üstlenirler. İktisadi anlamda büyümeden bahsederken bu unsurlarda gerçekleşen değişiklikler ve

---

⁴ Ergül Han, Ayten Ayşe Kaya, Kalkınma Ekonomisi Teori ve Politika, 6. Baskı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2008, s.5-8.

⁵ Han/Kaya, (2008), aynı eser, s.5-8.

⁶ Güler Günsoy, Zeynep Erdiç, İktisadi Büyüme, Ankara: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2013, s.7.

etkinliklerindeki yapısal gelişme ya da gerilemeler önem arz etmektedir. Ekonominin büyümesi başta işgücü olmak üzere, ülkenin doğal kaynakları, o ülkenin sermaye birikimi, girişimcilik organizasyonları gibi faktörlerle doğrudan ilgilidir. İktisadi analizlerde bir ülkelerin ekonomisinin büyümesinde etkili olan faktörler şu şekilde sıralanmıştır:⁷

- Sermaye stoğunda gerçekleşen büyüme
- Emek arzında meydana gelen büyüme
- Teknolojik yapıdaki ilerleme
- Ülkenin doğal kaynakları

İşgücü faktörü, üretim faktörleri arasında ilk sırada yer almaktadır. Bunun yanısıra, ülkenin bulunduğu coğrafi yapı ülke ekonomisinin büyümesini etkileyen faktörler arasındadır. Ülkenin sahip olduğu coğrafi yapı, doğal kaynaklarını ve kaynak zenginliğini belirler. Diğer etkili faktörler incelendiğinde ise, üretim alanında emek arzındaki değişim ve gelişmeler, teknolojinin ülke ekonomisindeki yeri ve ilerlemesi, ülke sermayesinin birikim düzeyi gibi unsurlar ülkelerin ekonomik büyümelerini etkileyen önemli belirleyiciler arasındadır.⁸ ve bu faktörler ülkeler arasındaki gelişmişlik düzeyini belirlemektedir. Bir ülkede gelişmiş ve sürdürülebilir ekonomiyi yaratmak için bir sistemin oluşması gerekir. Bu bağlamda, bu sistemin oluşması aşağıda belirtilen üç yapının ortaya çıkmasıyla mümkün olur.⁹

- Piyasalar
- Mülkiyet hakları
- Parasal değişim

Piyasalar, alıcıların ve satıcıların birbiriyle iş yapmalarına olanak sağlarken enformasyon sahası da oluşturur. Oluşan bu enformasyon ortamı bilgi yönetimini sağlar. Enformasyon dolaşımı doğal olarak girişimcilerin piyasa içerisinde daha etkin bulunmalarına da imkân sunmuş olur. Piyasalar, faydalanıcıların uzmanlaşmalarını,

---

⁷ Erinç Yeldan, İktisadi Büyüme ve Bölüşüm Teorileri, 2. Baskı, Ankara: Efil Yayınevi, 2010, s. 135-136; Hüseyin Karakayalı, İlkay Dilber, Ekonomik Büyüme ve Kalkınma Teorileri, Manisa: Emek Matbaacılık, 2013, s.48.

⁸ İlker Parasız, Modern Büyüme Teorileri, Bursa: Ezgi Kitabevi, 1997, s.4-5

⁹ Parasız, (1997), aynı eser, s.4-5

ticaret yapmalarını, tasarruf ve yatırım davranışlarını yönlendirmelerini sağlayan ortamlardır. Bir piyasa ortamının etkin bir şekilde istenilen sonuca ulaşması için piyasa girişimcilerinin para değişimi ve mülkiyet hakkı olmalıdır. Piyasada ekonomik faaliyette bulunan ilgililer bu sosyal ve yasal düzenlemelere ihtiyaç duyar.

1.1.2 Birleşmiş Milletler 1996 Tarihli İnsani Kalkınma Raporu'na Göre Büyüme Çeşitleri

Bir ülkenin ekonomik faaliyetleri, ticaret piyasası, var olan kaynakları, nüfusu, teknolojisi ve bu alanda gösterdiği ilerlemelerin tümü o ülkenin ekonomisinin büyümesiyle bağlantılıdır. Birleşmiş Milletler bu konuda ülke ekonomilerinin hangi şartlarda sürdürülebilir bir ekonomiyi oluşturabileceklerine dair bazı büyüme türlerine değinmiştir.

Birleşmiş Milletlerin 1996 yılı İnsani Kalkınma Raporu'na göre; ekonomik büyüme şu başlıklarda ele alınmıştır ve bu büyüme türleri kötü büyüme olarak nitelendirilmiştir:¹⁰

- İşsiz İktisadi Büyüme: İktisadi alanda büyüme gerçekleşmiş olup istihdam olanağı sağlanamamıştır. Bu nedenle işsizlik oranı artmıştır. Bu şekilde gerçekleşen büyüme 'işsiz büyüme' olarak değerlendirilir.
- Acımasız İktisadi Büyüme: Ekonomide acımasız büyüme gerçekleşmişse; gelir dağılımı dengesizdir. Bu nedenle gelir dağılımında eşitsizlik oluştuğunda yoksulluk sınırı git gide artacaktır. Bu büyüme çeşidine 'acımasız büyüme' denilmektedir.
- Sessiz İktisadi Büyüme: Bir ülkede ekonomi büyüyor ancak insan haklarında adaletsizlikler oluyorsa, insan özgürlüğü kısıtlanıyorsa, demokratik alanda pozitif yönde gelişmeler yaşanmıyorsa bu tür büyümeye 'sessiz büyüme' denmektedir.
- Köksüz İktisadi Büyüme: Bu tip büyüme çeşidinde, ekonomik büyüme gerçekleşirken ülke toplumsal yapının kültürel özelliklerini kaybeder. Yani

¹⁰ Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, İnsani Kalkınma Raporu, 1996, s.1-96, <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/library/national-hdrs/nhdr-1996.html>, (Erişim: 15 Aralık 2015)

kültürel kimlik asimile olur. Bu tür büyüme ‘köksüz büyüme’ olarak adlandırılır.

- Geleceksiz İktisadi Büyüme: Ülke ekonomisi büyümeyi sağlarken doğal kaynakları göz ardı eder ve bu kaynaklar yenilenemiyor olsa bile iktisadi büyüme gerçekleştirilir. Dolayısıyla büyümeyi sağlayan ülke ekonomisi bir sonraki kuşaklara aktarabileceği kaynakları yok etmiştir. Bu tip büyümeye ‘geleceksiz büyüme’ adı verilir.

Türkiye’deki Suriye göçünde yaşanan süreç düşünüldüğünde ve giderek artan nüfus dikkate alındığında gelir dağılımının uzun vadede dengesizleşeceği öngörülebilir. Dolayısıyla bu durumda acımasız büyüme gerçekleşecektir. Diğer yandan ekonomik büyüme sağlanırken ülke vatandaşlarının istihdam olanakları yetersiz kalırsa işsiz büyüme gerçekleşme olasılığı mevcut. Bir diğer sorun ise 2011 yılından bu yana ülkeye girişleri ‘Açık Kapı Politikası’ ile desteklenen sığınmacı statüsündeki kişilerin Türkiye ekonomisi büyürken ülkelerine geri dönmeleri sonucu kültürel kimlik asimilasyonu yaşayabilecek olmalarıdır.

1.1.3 Brundtland Raporu ve Sürdürülebilir Ekonomik Kalkınma Hedefleri

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 2000 yılında hazırladığı ‘Ortak Geleceğimiz’ Raporu yani Brundtland Raporu’nda kalkınmanın sürdürülebilir olması için bir takım hedefler oluşturulmuştur. Brundtland Raporu’na göre sürdürülebilir kalkınmanın hedefleri aşağıdaki maddeler kapsamında ele alınmıştır.¹¹ Bu maddeler:

- Büyümenin yapısının canlandırılması,
- Büyüme kalitesinin değiştirilmesi,
- Var olan kaynakların zenginleştirilmesi ve koruma altına alınması,
- Aktif yani sürdürülebilir nüfusun sağlanması,
- Teknolojinin yönlendirilebilmesi ile risk yönetiminin sağlanması,

¹¹ Ceren Aksu, “Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre”, Güney Ege Kalkınma Ajansı, 2011, s.6, http://cevre.mf.duzce.edu.tr/Dokumanlar/cevre_mf/Dosyalar/S%C3%9CRD%C3%9CR%C3%9CLEB%C4%B0L%C4%B0R%20Kalk%C4%B1nma%20ve%20%C3%87evre.pdf. aErişim: 14 Şubat 2016)

- Karar alma aşamasında ekonominin çevreyle bütünleştirilmesi,
- Ekonomide uluslararası ilişki sürecinde yenilikler yapılması,
- Uluslararası alanda iş birliği içinde ekonomik ilişkilerin güçlendirilmesidir.

Brundtland Raporu'ndaki görüşmeler incelendiğinde, kalkınmanın bir takım hedeflerle ele alındığını görmekteyiz. Genel olarak, iktisadi büyüme gerçekleşirken uluslararası aktörlerin hedeflediği kalkınmanın amaçları insan odaklıdır. Sağlanan büyüme teknolojik gelişmelerle yenilenerek çevre faktörü göz ardı edilmeden ekonominin bu şartlarda büyümesi hedeflenmektedir. Raporun hedefleri; iktisadi alanda büyümeyi canlandırarak kalitesini değiştirmek ve kötü yaşam şartlarının daha iyi bir hale getirilerek emek faktöründe verimliliğin artırılmasıdır. Aynı zamanda doğal kaynakların kullanımında özenli ve verimlilik esasına göre davranılması ana hedefler arasında yer almaktadır. Üretim teknolojilerinin yerinde ve etkin kullanılması, gelir dağılımındaki eşitsizliğin kontrol altına alınarak dengelenmesi, toplumun sağlık olanaklarında standartların yükseltilmesi, bireylerin eğitim alanında erişim imkânlarının artırılması ve toplumda sosyal alanlarda eşitliğin sağlanması uluslararası aktörlerin Brundtland Raporu ile hedeflediği sürdürülebilirlik kavramını açıklamaktadır. Sürdürülebilir nüfus düzeyi sağlamak için; nüfus artışının dengelenmesi, kırsal kalkınma için gerekli önlemleri alıp kırsal alanlardan şehirlere göçün olabildiğince asgari düzeye indirilmesi, toplumsal yapıda çeşitli kültürel kimlik varlığının korunması, eğitime kadınların da katılımının artırılması, kadınların toplumsal yaşama ve çalışma hayatına katılımının sağlanması olarak değerlendirmemiz mümkündür. Çevresel ve teknolojik açıdan sürdürülebilir kalkınma da ise var olan kaynakların çevreyi kirletmeyecek şekilde kullanımının sağlanması, yenilenebilir kaynakların kullanımına öncelik verilmesi, teknolojinin insani açıdan verimliliğini artıracak olanaklar ışığında kullanılması olarak değerlendirebiliriz.

Dünya pazarında sürdürülebilir bir ekonomik büyüme ancak ekonomik istikrarın gerçekleştiği bir ortamda kendine yer bulabileceğinden, ülkeler ekonomi politikalarını üretirken aynı zamanda dünya ülkeleri ile ortak üretilen ekonomi hedeflerini de göz ardı etmemelilerdir. Diğer yandan, ülke kendi kaynaklarını ve üretim faktörlerini en verimli şekilde kullanırken bunu dünya ekonomisine uyumlu bir şekilde

yapmalıdır. Sadece iç piyasaya dönük bir büyüme biçimi dünya pazarında ülkenin yer almasını zorlaştıracaktır.

1.2 GÖÇ, GÖÇ İLE İLGİLİ HUKUKİ KAVRAMLAR VE GÖÇLERİN NEDENLERİ

Göç ülkeleri ulusal düzeyde ilgilendiren bir sorun olmaktan ziyade günümüzde uluslararası bir sorun haline gelmiştir. Türkiye ise tarih boyunca göç alan ve göç veren bir ülke olmuştur. Bulunduğu coğrafi konumu nedeniyle son yıllarda göç geçişlerine transit bölge olmaktadır. Ancak göç tarihi boyunca Suriye krizi sonrası, ilk kez böyle bir sığınmacı göçüne ev sahipliği yapmıştır. Dünya küreselleşmenin etkisiyle sürekli göç hareketlerine şahitlik etmektedir. 2011 yılında başlayan Ortadoğu ülkelerinin vatandaşlarının göç hareketleri bugün birçok ülkenin etkilendiği bir olgu. Bu kapsamda öncelikle göç kavramını ele almak doğru olacaktır.

1.2.1 Göç

Göç kavramı Türk Dil Kurumu tarafından; ‘politik, iktisadi ve içtimai gerekçelerle bir bireyin ya da topluluğun bulunduğu ülke topraklarından bir başka ülke topraklarına gitmesi, taşınması’ olarak tanımlanmıştır. Aynı zamanda bu taşınma eylemine muhaceret ya da hicret isimleri de verilmiştir.¹² Bir başka ifadeyle göç İnan’a göre coğrafi anlamda yer değiştirirken, bu eylemin toplumun; ekonomik, siyasi, kültürel ve sosyal yapısını değiştirmesidir.¹³ Demir ve Acar’a göre bir davranışın göç olarak tanımlanabilmesi için; ‘bireylerin ya da kitlelerin; belirli bir siyasi sınıra sahip karadan başka bir yerleşim yerine yönelmesi, bu hareketi sürekli zamanlı ya da kısmi zamanlı yapması’ gerekmektedir.¹⁴ Bu insan hareketlilikleri eğer ülkenin kendi sınırları içerisinde bir noktadan belli bir mesafedeki diğer yerleşim noktasına doğru gerçekleşiyorsa buna ‘iç göç’ denilmektedir. Nüfus hareketleri ülke sınırları dışına doğru ya da ülkenin kendi sınırlarına bir başka ülkeden toplumların, bireylerin

¹² Türk Dil Kurumu. “Göç Tanımı”, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011. <http://sozluk.gov.tr/> (Erişim: 11 Kasım 2018)

¹³ İnan Özer, Kentleşme, Kentleşme ve Kentsel Değişme, Bursa: Ekim Kitabevi, 3. Baskı, 2004, s.11

¹⁴ Ömer Demir, Mustafa Acar, Sosyal Bilimler Sözlüğü, Ankara: Vadi Yayınevi, 2002, s. 175

yönelmesiyle gerçekleşiyorsa buna 'dış göç' denilmektedir. Kane, göç konusunu değerlendirirken bu hareketlerin pozitif ya da negatif bir durum olup olmadığına değinmiştir. Kane'in değerlendirmelerine göre pozitif bir durum olmayan göç, aynı zamanda menfi yani olumsuz bir durum da değildir. Göç olgusu, ekonomideki gelişmeler sonucu günümüz çağının, var olan sistemine, siyasi olumsuzluklarına ve aynı zamanda bireyin kendi ihtiyaçlarına gösterdiği reaksiyondur.¹⁵ Birey ya da kitle hareketi olarak nitelendirilen bu davranışlar nüfusun o anki ihtiyaçlarına göre şekillenmektedir. Eğer bulunduğunuz yerde bir baskı altındaysanız 'zorunlu göç' etmek eylemini gerçekleştirirsiniz. Yaşadığınız ülkede herhangi bir savaş ya da baskı söz konusu değilse ancak ekonomik kaygılar yaşıyorsanız yaşam kalitenizi daha da iyileştirmek için 'gönüllü göç' etmeniz gerekir. Dolayısıyla bu yer değiştirme hareketleri ne amaçla olursa olsun bir toplumun sosyal ve ekonomik yapısını değiştirmekle birlikte aynı zamanda siyasi etkiler de oluşturmaktadır.

Göç insanlık tarihi ile başlayan bir olaydır. Bu nedenle tanımlamalar her ne kadar birbirine benzer ya da yakın olsa da göçün amacı ile nedeni ne olursa olsun uluslararası alanda belli bir takım niteliklere sahip olması gerektiği ve bu bağlamda nitelendirilmesi gerektiği savunulmuştur. Bu nedenle bir insanın, bir grubun veya kitlenin yaptığı davranışın göç olarak adlandırılabilmesi bazı nitelikleri taşımasını gerektirmiştir. Birleşmiş Milletler; insan topluluklarının gerçekleştirdiği bu göç hareketlerini, nüfus topluluğunun göç amaçlı yöneldiği yerde 'bir yıldan fazla kalma amacıyla ya da devamlı yerleşim amacı güderek gitmeleri' gerektiğini vurgular.¹⁶ Bu tanıma göre Birleşmiş Milletler, bir yıldan daha kısa süreli hareketleri göç olarak değerlendirmemektedir. Literatür taraması sonucunda göç olgusu incelendiğinde tanımlar birbirine benzer olmakla birlikte ortak nokta; bir birimden diğer bir birime sosyal, iktisadi veya iç politik gerekçelerle yer değiştirme, mekân değiştirme hareketi olarak değerlendirilebilir. Göç; insanlık tarihiyle başlamış olan ve günümüzde hem etkileri hem tekrarları görülebilen bir nüfus hareketidir. Özellikle zorunlu nedenlerle yapılan göçler, göç edilmiş olan ülkenin hem ulusal hem uluslararası politikalarını ve

---

¹⁵ Hal Kane, "Leaving Home", Society Dergisi, Cilt No.32, Sayı No.4, 1995, s.17, <https://link.springer.com/article/10.1007%2FBF02693319>, (Erişim: 21 Kasım 2018)

¹⁶ Zeynep Gökçe Akgür, Türkiye'de Kırsal Kesimden Kente Göç ve Bölgeler Arası Dengesizlik: (1970-1993), Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997, s.41.

iktisadi harcamalarını etkilemektedir. Bu nedenle göç olgusu incelenirken hukuk, siyaset, ekonomi, psikoloji, coğrafya gibi birçok bilim dalından faydalanmak gerekmektedir.

Göç olayı sonucunda karşımıza birtakım kavramlar çıkmaktadır. Göç eden kişi ya da kitlelerin göç ettikleri yerde nasıl bir statüye sahip olacakları, hangi haklardan faydalanacakları uluslararası alanda konu olmuştur. Göçün neden olduğu tanımlamalarda mülteci, göçmen, sığınmacı kavramları karşımıza çıkmakta. İncelenen akademik çalışmalarda göç eden kişilerin tanımı yapılırken mülteci, göçmen, sığınmacı gibi kavramlar birbirinin yerine kullanılmaktadır. Ancak bu kavramlar birbirine benzer gibi görünse de farklı yükümlülükler sahip kavramlardır. Bu nedenle yasal statüleri bakımından da farklı haklar arz etmektedir. Bu kavramlar aşağıda verilmektedir.

1.2.2 Göç ile İlgili Hukuki Kavramlar

1.2.2.1 Mülteci

Mülteci, 1 Ocak 1951 öncesi meydana gelmiş olaylar sonrası süreç itibarıyla tanımlanan uluslararası hukuki niteliği olan bir kavram. Bu kavramın uluslararası alanda hukuki olarak tanımlanması Cenevre Sözleşmesi ile gerçekleşmiştir. Birleşmiş Milletler öncülüğünde, yürürlük tarihinden dört yıl önce kabul edilmiş olan Cenevre Sözleşmesi'nin onay tarihi 1951, yürürlük tarihi 1954'tür.¹⁷ Türk hükümeti bu protokolü 'ihtirazi kayıt' ile onaylayarak 359 sayılı hukuki düzenleme ile yürürlüğe koymuştur.¹⁸ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından ilgili ulusal aktörler ile 1951'de onaylanan Cenevre Sözleşmesi'nin mülteciliğin sınırlarını belirlediği hukuki tanımlamaya göre; bir kişinin mülteci kabul edilebilmesi için sözleşmedeki şartları sağlaması gerekmektedir. Cenevre Sözleşmesi yasal olarak 'mülteci' kavramını açıklarken şu tanımı onaylar.

¹⁷ İktisadi Kalkınma Vakfı Türkiye-AB Mülteci Sözlüğü, "Cenevre Sözleşmesi", Yayın No:290, İstanbul: Dünya Süper Web Ofset A.Ş., 2017. s.11.

¹⁸ Türkiye Büyük Millet Meclisi, İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, Göç ve Uyum Raporu; Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme, 26. Dönem, Ankara, 2018, s. 179. http://www.danistay.gov.tr/upload/multecilerin_hukuki_durumuna_dair_sozlesme.pdf. (Erişim: 18 Ocak 2019)

*'1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre mülteci; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişidir.'*¹⁹

Dünya genelinde bugün zorla yerinden edilenlerin ve vatanlarını terk etmek zorunda kalan insanların sayısı yaklaşık 71 milyon kişidir. Mülteciler, gönüllü göçün aksine, zihinde başlayan göç eylemini; zorunlu olarak kötü yaşam koşullarının etkisinden kaçarak rahat bir yaşam ortamı umuduyla sergilemektedir. Bu nedenle gönüllü göç edenler için mültecilik hakları geçerli değildir. Genel olarak bu zaruri hareketin sebebi politik ya da ekonomik çatışmalar ve savaşın yarattığı olumsuz yaşam koşullarıdır. Uluslararası tanımlamalarda göçün zorunlu olarak yapılmış olması esas alınmıştır. Zorunluluk ise can güvenliğinin risk altında olması olarak değerlendirilmektedir.

Avrupa'da meydana gelen olaylardan sonra ihtiyaç duyulan Cenevre Sözleşmesi'nin güncellenmeler nedeniyle bölgesel ve zamansal kısıtlamaları kaldıran 'Mültecilerin Statüsüne Dair Ek Protokol' 1967 yılında düzenlenmiştir.²⁰ 1 Temmuz 1968 tarihli yeni protokol Türkiye tarafından zaman kısıtlaması taraf olarak kabul edilip bölge kısıtlaması sürdürülmek üzere kabul görmüştür.

1.2.2.2 Göçmen

İnsan ihtiyaçlarının yaratımı olarak kabul edebileceğimiz göç hareketleri ile ilgili bir diğer tanımlama 'göçmen' ifadesi olarak karşımıza çıkar. Bu kavrama dair dünya genelinde hukuki açıdan onay gören bir tanımlama yoktur. Ancak göçmen ifadesi mülteci tanımlamasında olduğu gibi bir zorunluluk, korku, ya da vatanından sığınma içermemektedir. Göçmeni, herhangi bir gerekçeyle bir zorunluluk ya da can kaybı

¹⁹ Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği, Türkiye'de İltica Süreci, 2017, s.1-4, <http://sgdd.org.tr/wp-content/uploads/2017/05/Turkiye-de-iltica-Sureci.pdf>, (Erişim: 25 Eylül 2018).

²⁰ T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 1967 Tarihli Protokol, Madde 1/A, <https://www.goc.gov.tr/>, (Erişim: 11 Kasım 2017)

korkusu olmadan kişisel isteği üzerine yaşam şartlarını iyileştirmek adına bir sınırdan başka bir sınıra geçiş yapan kişi olarak tanımlayabiliriz. Bu noktada göç eden kişide göçe dair bir zorlama ya da baskı yoktur. Kişinin şahsi talepleri ve özgürce verdiği kararları söz konusudur. Bu kararlarda genel olarak ekonomik iyileşme isteği etkilidir.

Türkiye, 9 Eylül 2009'da onaylanan İskân Kanunu'nda göçmen kavramının tanımını yaparken göç eden kişinin göçmen kabul edilebilmesi için Türk soyu ile bağı olması gerektiğini veya kültürel olarak bu kültüre bağlılığının olması gerektiğini vurgulamıştır. Göçmenlik hakkına sahip olmayı 'münferit, serbest, toplu ve iskânlı' olarak göçmen tanımlamalarında sınıflandırmıştır.²¹ Bu hukuki sınıflandırmaların her birinde 'Türk soyu ve Türk kültürüne bağlılık' mevcuttur. Uluslararası Göç Örgütü'nün göçmen tanımlamasında, ekonomik ve sosyal iyileşme talebiyle aile fertlerinin yaşam kalitelerini ve gelecekteki standartlarını yükseltmek amacıyla güderek sınırlar arası göç etmiş olan kişi, göçmen olarak vurgulanmaktadır.²² Bu tanımlamada aile bireylerinin gelecekleri de göç eden şahsı göçmen sıfatıyla tanımlarken diğer ifadelere ek olarak dâhil edilmiştir.

1.2.2.3 Sığınmacı

Sığınma talep edenler uluslararası kanunlarda koruma talep eden ancak henüz durumu tespit edilememiş olan ve konumu belirlenemeyen kişidir. Sığınmacı hakları Türkiye Cumhuriyeti Kanun'larında, İskân Kanununun (2510 No'lu Kanun) 3. Maddesine göre hukuki düzenlemeye tabii tutulmuştur.²³ Bu kanun ve öncesinde Türkiye'de 2011 göçüyle sığınanların durumuna dair 'sığınma' ile ilgili direkt ve ayrı bir kanun yoktur.

Sığınmacılar, yasal olarak ilgili kanunlar gereği barınmak istediği ülkede, yasal başvurusunu yapan ancak bu başvuruları mültecilik düzenlemeleri ile ilgili olarak uyumlu olup olmadığı belirlenmemiş şahıslardır. Başvurusu kabul edilmeyenler veya olumsuz sonuçlananların geri gönderme işlemleri yapılır. Sığınılan ülke sığınmacının

²¹ T.C. Resmî Gazete, İskân Kanunu, Kanun No: 5543, Sayı No:26301, 26 Eylül 2006, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/09/20060926-1.htm>, (Erişim: 15 Nisan 2015)

²² Uluslararası Göç Örgütü, Uluslararası Göç Hukuku- Göç Terimleri Sözlüğü, 2. Baskı, No:31, Cenevre: IOM, 2013, s.37, http://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf, (Erişim: 8 Ağustos 2019)

²³ T.C. Resmi Gazete, İskân Kanunu, Kanun No:2510, Sayı No:2733, 14 Haziran 1934, s.4003, <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2733.pdf>, (Erişim: 21 Mart 2015)

kalma iznini onaylamamışsa ya da kişiyi mülteci veya sığınmacı kanunlarına uygun bulmamışsa ve sığınmacı başvuru yaptığı ülkede kalmaya devam ediyorsa bu durumda sınır dışı edilmesi söz konusudur.²⁴ Sığınma başvurusuyla gelen bir kişinin mülteciliğin getirdiği bazı haklardan faydalanması gerektiği hususu önemli bir yargıyı oluşturmaktadır. Sığınmacı, başvurusu kabul edilene dek statüsü ve yasal hakları belirsiz olarak beklemektedir. İnsani olarak yardımlardan faydalansa da bir statüye sahip değildir. Ancak, sığınma sonucunda başvuru sahibi mülteci olarak hukuken tanınmışsa, şahıs, sığınmanın ilk anı itibariyle mülteci statüsü ile kabul edilmiş olur.²⁵

Göçmen, mülteci, sığınmacı kavramlarının tanımlarına bakıldığında; ülkelerindeki iç çatışmalar sonucu ülkemize gelen Suriyelilere sığınmacı kavramını kullanmak doğru olacaktır. Türkiye sınırlarında barınan sığınmacıların hangi yasal statüye göre değerlendirilecekleri belirlenene dek bu kişiler sığınmacı terimiyle adlandırılmaktadır. Ancak, yasal statüsünün belirlenmesini bekleyen her bir sığınmacı uluslararası düzenlemelerde yer alan ‘mülteci hakları’ gereği bu haklardan faydalanmaktadırlar. Bu nedenle Cenevre Sözleşmesi’ne taraf olan Türkiye’nin yaşanan insani kriz nedeniyle kendi ülke topraklarına sığınan Suriyeli vatandaşları sınır dışı etmesi, sığınma haklarından mahrum bırakması hem insani açıdan hem de uluslararası statüsü nedeniyle söz konusu olmamıştır. Türkiye, üstüne düşen hak ve yükümlülükleri olabildiğince yerine getirmeye ve Suriyeli sığınmacıların uluslararası arenada haklarından faydalanması için gereken girişimlerde bulunmaya çalışmıştır.

1.2.3 Göçlerin Nedenleri

Göç; sosyal bir olaydır ve sonuç olarak sosyal, demografik sonuçlar doğurmanın yanı sıra ekonomik, politik, siyasi sonuçlar da meydana getirmektedir. Bu nedenle göçü tek bir nedene bağlamak ve sınırlı alanda incelemek doğru değildir.

---

²⁴ Uluslararası Göç Örgütü, Göç Terimleri Sözlüğü, No: 18, Cenevre: IOM, 2009, s. 41, [https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/files/goc_terimleri_sozlugu\(1\).pdf](https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/files/goc_terimleri_sozlugu(1).pdf), (Erişim: 28 Haziran 2018)

²⁵ Ersan Barkın, “1951 Tarihli Mülteciliğin Önlenmesi Sözleşmesi”, Ankara Barosu Dergisi, 2004, Sayı.1, s. 335-336. <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2014-1/12.pdf>, (Erişim: 20 Aralık 2016)

Göç olgusunu nedenlerine ve amaçlarına göre farklı gruplarda değerlendirmek mümkündür. Bu değerlendirme sonucu olarak da yasal ya da kaçak yollarla yapılan göçler ayrımında bir başka değerlendirme grubu oluşmaktadır. Bunun yanı sıra sınırdan sınıra yapılan göçleri anlamak için birden çok kuramsal yaklaşımdan söz etmek mümkündür. Bu kuramlar çalışmanın konusu olmadığından asıl amaçtan sapmamak adına genel bilgi verilip ayrıntıya değinilmeyecektir. Bu kapsamda ‘itme-çekme’ faktörleriyle değerlendirilen kuram, göçü ele alırken göçmen için itici ve çekici unsurların varlığından ve bunların çeşitliliğinden bahseder.²⁶ Everett Lee, 1966 tarihinde yayımlanan ‘A Theory of Migration’ isimli makalesinde göçe neden olan faktörleri 4 grupta ele almıştır. Bunlar:

- Yaşanılan mekânla ilgili unsurlar,
- Gidilmek istenilen birim ile ilgili unsurlar,
- Engelleyici unsurlar,
- Kişisel unsurlardır.²⁷

Kuramda ele alınan bu faktörler ile değerlendirildiğinde, göç edilen birimin ve göçe yönlendiren yani yaşanılan mekânın çekici ve itici unsurları bulunmaktadır. Göç kararında bu unsurlar etkilidir. Bu teoriye göre, endüstri ülkeleri göçmen işçilere cazip yani çekici gelmektedir. Göçmen işçilerin gelir düzeyleri yüksek bu ülkeleri çekici bulmalarındaki amaç ise; refah düzeylerini yükseltmek ve geliştirmek olarak değerlendirilebilir. İşgücü göçü değerlendirildiğinde, bulunulan ülkenin iş hayatındaki koşullar itici faktörleri oluştururken, göç edilen veya edilecek olan ülkenin daha iyi şartlardaki çalışma koşulları çekici faktörleri oluşturmaktadır.²⁸ Engel teşkil eden faktörler arasında iki birim arasındaki uzaklık ele alınabilir. Kişinin göç etmek istediği yerin nokta olarak mesafe aralığı göçmen için bir engeldir. Kişisel olarak

²⁶ O. Can Ünver, “Almanya’ya Türk İşgücü Göçü; Geçmişten Geleceğe Sorunlar, İmkânlar ve Fırsatlar”, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi. 2003, Sayı:45, s.179. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/9587>. (Erişim: 9 Aralık 2018)

²⁷ Everett S. Lee, “A Theory Of Migration”, Demography. 1966, Cilt No.3, Sayı No.1, s.49-50, http://scholar.google.com.tr/scholar_url?url=https://www.researchgate.net/profile/Witold_Orlik/post/Definition_of_migration_Could_you_help_to_clarify/attachment/59d6317379197b807798f400/AS:365936533098498%401464257476217/download/Definition%2Bof%2Bmigration.pdf&hl=tr&sa=X&scisig=AAGBfm2wZofEuLNjNbhuOwgcn-rafiRYXw&nossl=1&oi=scholar. (Erişim: 11 Mart 2019).

²⁸ Lee, (1966), aynı eser, s.49-50.

değerlendirilebilecek faktörler arasında bireyin şahsi tercihleri ya da ihtiyaçları ön plandadır.

Türkiye'de göç araştırmaları çalışmaları bulunan Abadan-Unat'ın teoriler arasında yer verdiği kuramlardan biri de 'Göç Sistemleri Kuramı'²⁹ olarak adlandırılmaktadır. Göç sistemleri, göç ile birlikte, terk edilen ülke ile göçe hedef olan ülkenin bazı ilişkiler geliştirdiğini ve bu ilişkilerin her iki ülkede siyasi ve hukuki ilişkiler oluşturduğunu ifade etmektedir.³⁰ Bu kuram aynı zamanda gitgide artan ve birbirine bağlanan bir sistemi anlatmaktadır. Suriye göçü bağlamında 'göç sistemleri' değerlendirildiğinde, bugün Türkiye'nin terk edilen ülke Suriye ile ilişkileri ticari, siyasi ve hukuki olarak negatif yönde gelişmiştir. Diğer yandan bu bağlamda kurama göre Suriye'yle göç kapsamında karşılıklı düzenlemelerle oluşacak yapı Avrupa ülkeleri ile kurulan ilişkiler yönünde sapma yaşamıştır. Bu sapmadaki en önemli husus terk edilen ülke içerisindeki iç çatışmanın devam ediyor olması ve iki ülke arasındaki sınırdır. Bir diğer husus sığınmacıların Türkiye denizlerini ve sınırlarını Avrupa üzerine geçiş yapmak için kullanarak oluşturdukları sınır güvenliği problemidir.

Göç kavramının sebepleri ele alındığında göçe neden olan etmenlerin göçün; gönüllü olması durumunda iktisadi veya sosyal, zorunlu olması durumunda ise daha çok siyasi sebeplerle ve güvenlik gerekçeleriyle oluştuğu görülmektedir. İktisadi ve sosyal düşüncelerle yapılan bu nüfus hareketleri genel olarak bireyin tek başına ya da ailesi ile yaptığı göç şeklinde görülür. Siyasi sebepler ve savaş nedeni ile yapılan göçler ise daha çok kitle hareketi olarak görülür. İktisadi hedeflerle oluşan göç hareketlerinde; sosyal politika, çalışma prensipleri, ücret gibi unsurların ekonomisi gelişmiş ülkelerde daha cazip görünmesidir. Buna düzgün iş prensibi kavramıyla açıklama yapmak gerekirse;

Düzgün iş, aşağıdaki maddeleri sağlamalıdır:

- Çalışma ortamının ve şartlarının insan unsuruna yakışır düzeyde olması,
- İş sağlığı ve güvenliğinin işçi açısından uyumu,

---

²⁹ Nermin Abadan-Unat, Bitmeyen Göç; Konuk İşçilikten Ulus-ötesi Yurttaşlığa, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2002, s.5-25.

³⁰ Stephen Castles, Hein de Haas, Mark J. Miller, The Age of Migration, 5. Baskı, 2014, Londra: Macmillan. 2014, s.39-46.

- Sosyal güvenlik olanaklarının yeterliliği,
- İşçinin bir sendika tarafından temsil edilme imkânı,
- Zorla çalıştırmanın yasaklandığı bir iş alanı,
- Çocuk işçi çalıştırma yasağının uygulandığı iş ortamı,
- Ücretin işçi bakımından hak edilen düzeyde olması,
- İşçi ve işveren ile birlikte hükümetinde var olduğu üç yönlü uzlaşmanın yaratıldığı iş ortamı düzgün iş kavramını açıklamaktadır.³¹

Uluslararası Çalışma Örgütü, düzgün iş prensibini 4 ana hedef üzerinde ‘Düzgün İş Ajandası’ içeriğinde anlatmaktadır.³² Bunlar; ‘kişinin çalışma hakkının güvence altına alınması, istihdamın sağlanması, sosyal güvence, karşılıklı iletişimin geliştirilmiş olması’³³ olarak belirtilmektedir. Ekonomik amaçla yapılan göçler genellikle bu dört başlık altında yaşanan kaygılar ve sorunlar nedeniyle yapılmaktadır. Ekonomik ihtiyaçlar sonucu yapılan göçlerde herhangi bir baskı veya siyasi olay söz konusu değildir. Ancak kitlesel göçlerde genel olarak siyasi baskılar, güvenlik kaygısı ön plana çıkar. Bu tip göçlerde bireyler normal yaşamlarını sürdürememektedir ve göç zorunlu ya da daha net bir ifadeyle kaçınılmaz hale gelmiştir.

Güllüpinar’ında ifade ettiği gibi, oluşturulan ticaret bölgeleri emek hareketliliklerine yol açar. Bu bölgelere iktisadi hedeflerle yapılan göçler gönüllü göçtür.³⁴ Gönüllü göç edilirken genellikle yasal yol tercih edilir. Zorunlu göç edenler, ekonomik kaygıdan ziyade yaşam ortamı arar. Zorunlu göçün yasal dayanağı ise ‘iltica hakkı’dır.

Kendi ülkeleri dışında başka ülkelere mecburi olarak göçe sürüklenen insanların göç etme nedenlerinden bazıları şunlardır:

- Ülke içinde yaşanan savaş,

³¹ Serap Palaz, “Düzgün İş (Decent Work) Kavramı ve Ölçümü: Türkiye ve OECD Ülkelerinin Bir Karşılaştırması”, İstanbul: Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Sayı.50, 2005, s.481-482

³² Uluslararası Çalışma Örgütü, Decent Work, 1999, <https://www.ilo.org/public/english/standards/relm/ilc/ilc87/repi.htm> (Erişim: 2 Mayıs 2019)

³³ Uluslararası Çalışma Örgütü, “Decent Work”, (t.y.), <https://www.ilo.org/global/topics/decent-work/lang-en/index.htm> (Erişim: 2 Mayıs 2019)

³⁴ Fuat Güllüpinar, “Göç Olgusunun Ekonomi Politikası ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme”, Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, 2012, Sayı No. 4, s.55. http://sbe.yalova.edu.tr/Files/UserFiles/49/YsBD4_Low.pdf, (Erişim: 2 Eylül 2015)

- Ülke coğrafyasından kaynaklı doğa olayları,
- İç çatışmanın varlığı ve insanlara uygulanan her türlü ekonomik, fiziki, psikolojik şiddet,
- Temel hak ve özgürlüklerin kayıtsızsa kötüye kullanılması,
- Kamuya ait her türlü hizmet alanının yok edilmesi,
- Ülke vatandaşlarının can güvenliği problemi.³⁵

Bugün dünya genelinde göçler değerlendirildiğinde yaşanan zorunlu göçlerin nedenleri arasında aşağıdaki maddelere de yer vermek mümkündür.

- Kişinin vatandaşı olduğu ülkede koruma ve korunma haklarından mahrum bırakılması,
- Çocuk yaş grubunun savaş ortamında katledilmesi, ya da fiziki ve psikolojik şiddete maruz bırakılması,
- Kadın haklarının ihlali.

Yukarıda söz edilen maddeler göçün zorunlu hale gelmesine neden olan faktörlerdir. Bu maddelerin varlığından söz edilebilen bir ülkede ülke vatandaşları için göç fikirde başlayıp eyleme dönüşür. Bu eylemler gruplar halinde kitle hareketleri olarak yaşanır. Bu zorunlu ortamdan kaçış kişiye iltica hakkı sağlamaktadır. İltica talebiyle gerçekleşen bu göçler ilk olarak yasal olmayan yollarla başlar. Çünkü her türlü fiziki, psikolojik, ekonomik şiddet ve endişe sonucu kaçış söz konusudur. Bu tür göç eylemleri zorunlu göç kapsamında değerlendirilmektedir. Zorunlu olarak yapılan göçler başladığı anda ülke sınırına sahip komşularını etkilerken, göç yayılmaya başladığında sınır ülkeleri dışında da birçok ulusu ve ülkeyi etkilemektedir. Bunun en iyi örneği birçok ülke için sorun oluşturan, bugünkü Suriye göçü olarak gösterilebilir.

1.3 EKONOMİ VE GÖÇ İLİŞKİSİ

Türkiye, kuruluşundan bu yana ekonomik bunalımlar, siyasi olaylar yaşamış ve sosyo-ekonomik açıdan göç sorununa sahne olmuş bir ülke olarak 1929 Ekonomik

³⁵ Enver Günay, Dilek Atılgan, Emine Serin, “Dünya’da ve Türkiye’de Göç Yönetimi”, KSÜ: İktisadi İdari Bilimler Dergisi, 2017, Cilt No.7, Sayı No.2, s.39-41, <http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/tr/issue/33603/372918>, (Erişim: 12. Şubat 2019)

Buhranı'ndan bu yana ülke ekonomisini ileriye taşıma performansı sergilemiştir. Bu bağlamda öncelikle Türkiye'nin ekonomik alanda geçirdiği 1923-2010 arası süreç değinilecek, gösterdiği performans sonucu 2011 yılından itibaren yaşadığı göç olayından nasıl etkilendiği ilerleyen bölümlerde anlatılacaktır.

1923-1938 döneminde, henüz kurulmuş bir ülkenin uluslararası kimliğinin statüsünü şekillendiren Lozan Antlaşması ile 1929 yılında birçok ulus ekonomisinin yapısını alt üst eden Büyük Buhran, Türkiye açısından ele alınan gelişmeler arasındadır.

Ekonomik kriz bir ülkede var olan ekonomi gidişatının negatif yönünde gelişen bir durumdur. Bu süreç, olağan durumların dışında üretim faktörlerinde ve piyasalarda karar organlarının iktisadi kararlarını zorlaştıran ve güven sorunu yaşatan, gitgide büyüyen ekonomik kötüleşmeyi ifade eder.³⁶ Piyasa ortamında meydana gelen güvensizlikse maliyetleri artırır.

1929 yılında tüm dünyayı etkisi altına alan ekonomik krizinin sebeplerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Dış ödemeler dengesindeki açıklar,
- Yönetiminin tecrübe eksikliği,
- Gelir ve servet eşitsizlikleri,
- Mali açıdan bankalardaki bozulmalar,
- Şirketler arasındaki mali dengesizlik,
- İşsizliğin giderek artması ve yatırımlardaki düşüş ekonomik krizin sebepleri arasındadır.³⁷

1929'dan 1933'e kadar olan dönem, Türk ekonomisinde bir arayış süreci olarak değerlendirilebilir. Bu süreç I. Kalkınma Planı'nın uygulandığı süreçtir. Bu sürecin yaşandığı dönemde ve sonraki süreçte, Türk ihracatında tarım ürünlerinin payı

---

³⁶ Erdal Türkkan, "Ekonomik Kriz ve Güven Faktörü", Halil Seyidoğlu, Rıfat Yıldız (ed.). Ekonomik Kriz Öncesi Erken Uyarı Sistemleri içinde. İstanbul, Arıkan Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti, 2006, s.93.

³⁷ Yavuz Selim, "Kara Perşembe: 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı Nasıl Başladı?", Serenti. 6 Nisan 2013, <http://www.serenti.org/?s=kara+per%C5%9Fembe>, (Erişim: 10 Mayıs 2018)

gerilemiştir.³⁸ 1933 yılı sonrasında ekonomide, devlet müdahaleleri artmıştır. İzmir’de yapılan kongrede bir takım kararlar alınmıştır. Parasız’ın da değindiği gibi, bu kararlar ‘devletin ekonomiye doğrudan müdahalesi’, ‘girişimciliği üstlenerek bu girişimleri işletmesi’ olarak sıralanabilir.³⁹ 1930-1946 yılları arasında Türk ekonomisinin ayağa kaldırılması için uygulanan politikalar devletçilik ilkesi odaklıdır. Devlet ekonomiyi toparlamak için I. Beş Yıllık Kalkınma Planı ile birinci aktördür. Terzi ve Oltular’ın analizlerine göre; 1939’da % 6,9 oranında büyüme görülürken, 1940’ta büyüme oranı % 4,9 düzeyinde gerilemiştir. Aynı analizde, 1939’da enflasyon % 1,7 oranını gösterirken, 1940 senesinde % 25.4 oranını bularak yükselmiştir ve enflasyonun yükselişi 1944’e dek devam etmiştir.⁴⁰

1947-1960 yılları iktisadi anlamda korumacı politikaların etkinliğini yavaş yavaş kaybettiği dönemdir. Bu süreçte ekonomik politikalar esnetilmiştir. İthalat serbest hale getirilerek yatırımlar için yabancı sermayenin kapısı açılmıştır. Politikaların iktisadi bakımdan bu yönlü izlenmesinde dış açık fazlalığı ve Türkiye’nin borçları etkin rol oynamıştır. 1960 senesi, Türkiye’nin, planlı politikalar aracılığıyla Türk ekonomisini büyümeye dayalı bir stratejiye yöneltme gayretine itmiştir.

1960’lı yıllara bakıldığında, 1961’de kurulan Devlet Planlama Teşkilatı Türkiye’de işgücünün fazla olduğunu belirlemiştir. Bu nedenle ülke içerisindeki fazla işgücü kaynağını azaltmak için yurtdışına işçi göndermeleri öngörülmüş ve bu süreçte Almanya Türk işçilerin odağında yer almıştır. Bu işçiler Türkiye için bir gelir kaynağı oluşturmakla birlikte dış açıklar içinde önemli bir yere sahip olmuşlardır. Dönemin işçilerden sağladığı gelir, 1964’te 45.000.000 dolardır. 1980 yılında 2 milyar dolar işçi geliri sağlanmıştır. Bu gelirler Türkiye ekonomisinde dış açıklar için yüksek paya sahip bir kaynak oluşturmuştur.⁴¹ Türkiye’de 1970’li yıllar ithal ikameci bir yapının oluştuğu

---

³⁸ Ömer Açıkgöz, Bülent Özkan, “1929 Dünya Ekonomik Buhranı ve Türkiye Ekonomisine Etkileri”, Mevzuat Dergisi. 2009, Cilt No.12, Sayı No. 136. <https://www.mevzuatdergisi.com/2009/04a/01.htm>. (Erişim: 20 Kasım 2016)

³⁹ İlker Parasız, Türkiye Ekonomisi: 1923’den Günümüze Türkiye’de İktisat ve İstikrar Politikaları, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları, 1998. s.3

⁴⁰ Harun Terzi, Sabiha Oltulular, “Türkiye’de Ekonomik Büyüme, Enflasyon Süreci: Sektörler İtibariyle Ekonometrik Bir Analiz”, Bankacılar Dergisi. 2004, Cilt No.15, Sayı No.50, [s.22. https://www.tbb.org.tr/dosyalar/dergiler/dokumanlar/50.pdf](https://www.tbb.org.tr/dosyalar/dergiler/dokumanlar/50.pdf). (Erişim: 30 Aralık 2018).

⁴¹ Nermin Abadan-Unat, “Labour Migration to Western Europe After 1945: Turkish Migration to Europe”, Robin Cohen (ed.), The Cambridge Survey of World Migration içinde. (271-316), Camcridge: Cambridge Üniversitesi Yayınları, 1995, s.282

endüstrileşme sürecidir. Bu dönemde, petrol fiyatlarının artmasını takiben ödemeler dengesinde sorunlar yaşanmıştır.

1980'den itibaren, Türkiye'de ithal ikameci ekonomiden vazgeçilmiştir ve ihracata dayalı strateji uygulanmaya başlanmıştır. Bu yapısal dönüşüm ile birlikte verimlilik artışı sağlanarak ekonomik büyüme ve rekabet gücünün artırılması ve böylelikle piyasanın iktisadi açıdan kurumsallaşması amaçlanmıştır.⁴² 1984 ve 1987 döneminde büyümeyle birlikte enflasyonda yükseliş göstermiştir.⁴³ İç borçlanma yoluna gidilerek kamu açıkları kapatılmaya çalışılmıştır. Bu süreçte Türkiye ekonomisinde bir istikrarsızlık mevcuttur. 1994'te yeni bir ekonomik kriz meydana gelmiştir. Bu dönemde Türkiye sınırları içinde terör olayları yaygınlaşmıştır. Ülkenin '99 depremi ile birlikte, bu dönemde büyümesi negatif yönlü gelişmektedir. 2001 senesi ekonomik açıdan yapısal değişimlere gidilen yıl olmuştur. Uygulanan politikalar sonucu 2008 senesine kadar pozitif yönde büyüme göstermiştir. 2010'da gelişmiş ülke statüsü alan Türkiye'nin, Dünya Bankası verilerine göre; kendi ülkesine gönderilen yurtdışı işçilerden elde edilen gelirin tahminen toplamda 950 milyon ABD doları olduğu belirtiliyor.⁴⁴

Tarihi sürece bakıldığında Türkiye, ekonomik krizlerle mücadele etmiş bir ülke olarak 2010 yılında gelişmiş ülkeler kaydına geçmiştir. Ancak 2011 yılında yaşanan Orta Doğu Arap ülkelerindeki benzer gelişmeler, bu ülkelerin istikrarlı bir biçimde ekonomi politikaları üretmediğini ve ülke bireylerini göçe zorladığını, Küresel Krizin yansıması olarak açık bir şekilde önümüze sunmaktadır.

Ekonomi; bir ülkenin üretim, ticaret, dağıtım, tüketim, ithalat, ihracattan oluşan etkinliklerinin tümüdür. Genel amaç insan ihtiyacının karşılanmasıdır. Göç ise; belli bir topluluğun kültürel ekonomik siyasi unsurlar nedeniyle yer değiştirmesi veya zorunlu olarak yerinden edilmesi demektir. Suriye'deki savaş nedeniyle, yerinden edilen

⁴² Şeref Saygılı, Cengiz Cihan, Hasan Yurtoğlu, "Türkiye Ekonomisinde Sermaye Birikimi, Büyüme ve Verimlilik: 1972-2003", (ed.), Ankara: T.C. Başbakanlık, Devlet Planlama Teşkilatı, Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü: Yayın No.2686, 2005, s.2. http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/T%C3%BCrkiye_Ekonomisinde_Sermaye-Birikimi_Buyume_ve_Verimlilik_1972-2003.pdf, (Erişim: 17 Mart 2016)

⁴³ Bülent Tanör, Korkut Boratav, Sina Akşin, "Türkiye Tarihi, Bugünkü Türkiye 1980-1995", İstanbul: Cem Yayınevi, 1997, s.166.

⁴⁴ Dünya Bankası, Migration and Remittances Factbook, 2011, s.237. <http://siteresources.worldbank.org/INTLAC/Resources/Factbook2011-Ebook.pdf>, (Erişim: 19 Temmuz 2016).

Suriyeli Sığınmacılar, sığındıkları ülkelerin kültürel, ekonomik, siyasi yapılarını da etkilemektedirler. Krizden önceki 2009 senesinde Suriye nüfusu 21.1 milyondur.⁴⁵ 22 milyon nüfusa ulaşan Suriyelilerin büyük kısmı çatışmalar sonucu şahsi mülklerini terk etmişlerdir. Yaklaşık 6 milyon Suriyeli kendi vatanından kaçarak başka sınır ülkelere sığınmıştır. Türkiye'ye sığınan kişiler kamplarda yaşıyor olmakla birlikte, bu bireylerin yüzde doksanı sığınma birimleri dışında yaşamaktadır.⁴⁶ 2010 yılından itibaren nüfusu 73.722.988⁴⁷ olan Türkiye, 2011 yılı itibarıyla 200-300 kişilik gruplarla başlayan daha sonra giderek artan ve yaklaşık 3,2 milyon sayıya ulaşan Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapmaya başlamıştır. Bugün (2019) Türkiye'nin nüfusu Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre; 82.003.882.⁴⁸ Avrupa Birliği adaylığı sürecinde ülke nüfusu büyük etken olarak görülürken var olan nüfusa ek olarak 2011-2014 verilerine göre 3,2 milyon kişinin misafir edilmesi nüfusu zorunlu göç yoluyla artırmıştır. Misafir olarak gelen sığınmacıların bir kısmına vatandaşlık verilmiş, bir kısmı kamplarda ve sığınma merkezlerinde ağırlandı. Küçük işletmeler için ucuz insan gücü veya işgücü anlamına gelen Suriyeli sığınmacılar yaşamlarını devam ettirebilmek için sanayi bölgelerinde veya küçük işletmelerde daha az ücrete daha çok iş saati karşılığında çalışmaya başlamıştır. Sığınmacılar, küçük işletmelerde yerini alabilmek için bir kısmı düşük ücretle çalışırken bugün bir kısmı kendi işletmesini kurmuş veya ortaklık ilişkisi oluşturmuştur. İstanbul'daki Halepli işletmeciler bunun birer örneğidir. Halepli işletmeciler, Türkiye'deki Suriyeli işletmecilerin tek örneği değil. Bu işletmeler aynı zamanda Mersin, Bursa, Kayseri gibi illerde de kurulmaya devam ediyor.

Ekonomide önemli bir unsur olan istihdam kavramı, göç sorunu ile ilişkilendirildiğinde kaçak işçi çalıştırılması söz konusu olduğunda yerli halkın yasal yollarla bireysel iş başvuruları geri çevrilebilmektedir. Türkiye'de iş başvuruları İş ve İşçi Bulma Kurumu aracılığıyla yapılmaktadır. Dolayısıyla kayıt dışı istihdam yoluyla işçi kazanan işveren, ihtiyaç doğrultusunda gerekli personel ihtiyacını ilgili kamu birimine bildirmemektedir. Bu nedenle açık iş pozisyonu sistemde görünmemektedir.

---

⁴⁵ Dünya Bankası, (2011), aynı eser, s. 237. (Erişim: 19 Temmuz 2016)

⁴⁶ Kuvılcım Akkoyunlu Ertan, Birol Ertan, "Türkiye'nin Göç Politikası", 21. Yüzyılda Uluslararası Göç Konferansı II, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Yayınevi (10-11 Ekim 2017), s.1-56.

⁴⁷ Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistikler, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=kategorist>, 2010. (Erişim: 20 Ocak 2019)

⁴⁸ Türkiye İstatistik Kurumu, (2010) aynı eser, (Erişim: 20 Ocak 2019)

Düşük ücret karşılığı personel ihtiyacını karşılayan işverenin yasal prosedür doğrultusunda İş ve İşçi Bulma Kurumu aracılığıyla iş başvurusu yapan personele ihtiyacı kalmamaktadır. Bu durum aynı zamanda ülkede yasa dışı yollarla iş kurma ve kaçak işçi çalıştırma durumunda vergi dağılımında adaletsizliklere de yol açabilmektedir. Türkiye’de göç sorunu ele alınırken insan kavramı sayı bazında ele alınmaktadır. Genel olarak yerinden edilmiş kişilerin durumu değerlendirilmekte yerel halkın durumuna genel geçer yaklaşılmaktadır. İstatistikler incelendiğinde Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre 2011 yılı istihdam oranı %45 hesaplanmıştır.⁴⁹ İşsizlik oranı sadece üretim ve tüketim ile ilgili değildir. Artan insan gücü kaynağı, teknoloji, üretim, tüketim, verimlilik, ithalat, ihracat, nüfus gibi unsurların her biri işgücü arzını etkilemektedir. Ülke nüfusu zorunlu Suriye Göçü nedeniyle insan kaynağıyla artarken, bir yandan Suriyeli vatandaşların doğum ile nüfusları da artmaktadır. Bu durum gıda, sağlık, eğitim harcamaları gibi ek maliyetleri beraberinde getirmektedir.

Suriye vatandaşları ülkelerinde yaşanan olaylar sonucunda sadece Türkiye’de değil komşu ülkelerin sınırlarında da göç dalgası oluşturmuştur. Uluslararası araştırmalar sonucu tespit edilen verilere göre 2014 senesinde Suriye’ye sınırı olan ülkelere sığınan kişilerin sayısı aşağıdaki tabloda verilmiştir. Bu verilere göre 2014’te Türkiye ikinci sırada yer almaktadır. 2016’da bu sayı 2.85 milyon kişiye ulaşmıştır.⁵⁰ Ancak bugün dünyada en çok Suriyeli sığınmacının bulunduğu ülke raporlarda Türkiye olarak kayıtlara geçmiştir. Bugün dünya genelinde kendilerine geçici ya da sürekli olarak vatan arayan Suriyeliler, tercih olarak ilk etapta zorunlu sebeplerle Türkiye topraklarına giriş yapmaktadır. Aşağıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere diğer sınır ülkelerinde 2016 yılında sığınmacı sayısı azalma göstermiştir. Bu veriler göçün, sınır ülkelerinden diğer ülkelere ve Türkiye’ye kaydığını göstermektedir.

---

⁴⁹ Türkiye İstatistik Kurumu, (2011), aynı eser, (Erişim: 20 Ocak 2019)

⁵⁰ Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği, <https://emergency.unhcr.org/search?q=syria>, (Erişim: 13 Eylül 2016)

Tablo 1
Sınır Ülkelerinde Suriyeli Sığınmacı Sayısı

Ülke	2014 Yılı Sığınmacı Sayısı	2016 Yılı Sığınmacı Sayısı
Lübnan	1.132.631	1.000.000
Türkiye	1.622.839	2.854.968
Ürdün	618.508	625.000
Irak	223.923	245.000
Mısır	140.289	117.000

Kaynak: Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği, Kasım 2014 ve Şubat 2016 Suriyeli Sığınmacı verileri. <https://www.unhcr.org/tr/bilgi-dokumanlari-vetablolar>, (Erişim:22 Nisan 2019).

Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği 2014 verilerine göre; tablo incelendiğinde Suriye göçü ile yaşanan ilk göç dalgalarında en fazla sığınmacıyı Lübnan ve Türkiye ağırlamıştır. 2014 yılında Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği verilerine göre 1.622.839 kişi ile Türkiye ilk sırada yer almaktadır. 2014 yılında Lübnan’da ise tabloya göre 1.132.631 sığınmacının olduğu görülmektedir. Suriyeliler, can güvenliği tehdidi, yaşam kaygısı gibi zorunlu nedenlerle daha çok sınır komşu ülkelere dalgalar halinde yayılmışlardır. Daha sonraki yıllarda bu rakamlar Türkiye’de artmış ve 2011 yılında başlayan göç devam etmiştir. 2016 yılında ise sığınmacı sayıları sınır ülkelerde azalma göstermiştir. Diğer sınır ülkelerle Türkiye karşılaştırıldığında Suriye göçünün diğer ülkelere ve Türk topraklarına kaydığı görülmektedir.

Ekonomi ile göç ilişkisi değerlendirilirken iki başlıklı bir değerlendirme yapılabilir. Göç veren ülke için göçün iktisadi etkisi, göç alan ülke için göçün iktisadi etkisi olarak değerlendirmek doğru olacaktır. Göç veren ülkede hangi sebeple olursa olsun ister ekonomik kaygılar nedeniyle yapılan göçler ister savaş veya siyasi çatışmalar sonucu yapılan zorunlu göçler sonucu yaşanan göç hareketi, göç veren ülke için insan sermayesinin kaybı demektir. İşgücü bakımından incelendiğinde, göç veren ülke gelişmiş olsun veya olmasın kaybettiği işgücü bir emek değeridir.⁵¹ Sanayi ülkelerinde teknolojinin gelişmiş olması nedeniyle insan gücü yüksek oranda kullanılmaz. Teknoloji, ağırlıklı olarak insan kaynağının yerini almıştır. Ancak gelişmiş olan

⁵¹ Abdurrahman Yılmaz, “Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri” Turkish Studies, 2014, Cilt No. 9, Sayı No.2, s. 1692-1697

ülkelerde işgücü daha çok hizmet sektörü alanında değerlendirilmektedir. Az gelişmiş ülkelerde teknoloji dünyayı arka plandan seyretmekte olduğundan insan kaynağına daha fazla ihtiyaç duyar. Bu nedenle tarım sanayi hizmet sektörleri insan kaynağı ağırlıklıdır. İnsan bir sermayedir. Bu nedenle göç veren ülke insan kaynağı kaybetmektedir. Bu kaynağın nitelikli olup olmaması da iktisadi etkinliklerde önemlidir. Bir taraftan insan kaynağını kaybetmekte olan ülkenin diğer taraftan nüfus yoğunluğu da azalmaktadır. İktisadi faaliyetleri etkileyecek olan bu durum bir yandan negatif etki yaratırken diğer taraftan pozitif bir etki yaratmaktadır. Göçün gidilen yerdeki etkileri hususunda, 1960'lı senelerde Almanya'yı fırsat olarak gören, Türk işçi göçü örnek gösterilebilir. Bu göç yoluyla ülkedeki işgücü fazlası yurt dışına gönderilerek ülkedeki işsizlik oranı ve fazla işgücü kaynağı eritmeye çalışılmıştır. Ancak 1960'lı yıllarda başlayan bu göç olayı aynı zamanda ülkedeki mesleki profilin ve kalifiye işgücünün kaybına da neden olmuştur. Göç alan ülkede bu durum biraz farklı değerlendirilmelidir. Eğer göç alan ülke nüfusu fazla ve sanayisi gelişmiş bir ülke ise 2011 Suriye göçünde olduğu gibi göç eden kitle nüfus yoğunluğunun içinde yüksek oranda etki yaratmayacaktır. Türkiye İstatistik Kurumu nüfus verilerine göre hesaplandığında, 82 milyon⁵² Türkiye nüfusu içinde Suriyeli sığınmacı nüfusu oranı yaklaşık %4'tür.

Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı ve Ortadoğu Araştırmaları Merkezi'nin 2015 yılında hazırladığı raporda, barınma merkezlerinde hizmet alan Suriyelilerin ihtiyaçları doğrultusunda yardım malzemelerinin yerli firmalar aracılığıyla ulaştırıldığı belirtilmektedir. Yine aynı rapora göre Türkiye'deki birçok firma ayrıca Suriye'ye yapılmakta olan yardımların karşılanmasında etkin rol almakta.⁵³ Bu durum aynı zamanda yerel firmalara bir fırsat ortamı da oluşturmaktadır.

Ortadoğu Arap ülke vatandaşlarının siyasi kavgalarının sınır ülkelerine yansması daha çok ekonomik alanlarda ileri geri yönlü değişimlerle kendini göstermektedir. Bu değişimler göç edilen ülkelerde bölgelere göre farklılık gösteriyor. Türkiye'de bir yandan firmalara fırsat yaratan göç; sığınmacılardan kaynaklı olarak

⁵² Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik, Nüfus, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=kategorist>, (Erişim: 16 Mayıs 2018)

⁵³ Oytun Orhan, Sabiha Senyücel Gündoğar, "Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri", Rapor No:195, Ankara: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı-Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2015, s. 8, https://www.tesev.org.tr/wp-content/uploads/rapor_Suriyeli_Siginmacilarin_Turkiyeve_Etkileri.pdf, (Erişim: 12 Mayıs 2018).

bölgesel alanlarda fiyat artışlarına neden olurken, diğer taraftan işgücü piyasalarında yarattığı etki olarak kendini göstermektedir. Sığınmacıların geçim kaynağının sadece devlet eliyle verilen yardımlar olması nedeniyle iş arayışları sonucu bu durum ucuz ücretle çalışma zorunluluğunu meydana getirmiştir. Alt gelir grubunda olan bir Suriyeli, ailesinin geçimini sağlamak için, işveren adına kaynak oluşturmakta ve cüzi bir gelir karşılığında çalışabilmektedir. Bu durum ise Türk ekonomisinin iç piyasasında kayıtsız işçi çalıştırılmasına yol açmaktadır. İşveren ucuz ücrete personel ihtiyacını karşılarken diğer taraftan kendine gelir kaynağı arayan göç eden kişi bu cüzi rakama razı olmak durumunda kalmaktadır. Kayıtsız işçi çalıştırma vergi dağılımında dengesizliğe yol açabileceğinden bugün yoğun etkisi anlaşılmayabilir. Fakat bu durumun önüne geçilmezse, düşük ücretli işçi algısının pozitif yönlü yansımaları piyasaların tamamına yansiyabilir, çocuk işçi sayısı artabilir, kayıtsız işçi unsuru iç piyasada rekabetin bozulmasına yol açabilir.

2. AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE İLİŞKİLERİ ÇERÇEVESİNDE SURİYE GÖÇÜ

2.1 ARAP BAHARI

Günümüzde birçok ülkeyi yarattığı uluslararası göç nedeniyle hedef haline getiren Arap Baharı; Ortadoğu coğrafyasında birçok Arap ülkesinde yaşanan, temeli ekonomik kaygılar üzerinde şekillenmiş siyasi çatışmaların yarattığı isyanlar ve isyanların oluşturduğu eylemler sonucunda meydana gelen, özünde demokratik bir yaşamı arzulayan Arapların bu süreçteki hareketlerinin tanımlamasıdır.

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi'nin Berlin'de yaptığı bir röportajda; Dr. Detlev Quintern, günümüzde Arap dünyasındaki gelişmeler ile ilgili olarak, Arap coğrafyasında meydana gelen hareketlerin meydana gelişini üç nedene bağlamıştır. Bunlardan biri Ortadoğu coğrafyasındaki adalet anlayışıdır. Quintern, insan onurunun bu yok olmuş adalet anlayışıyla hiçe sayıldığını ve Arap hükümetlerinin Filistin sorununa dair yaklaşımlarının bugünkü olayların oluşumunda etkisi olduğunu vurgulamıştır.⁵⁴

Arap Baharı bir ülkede isyanlarla başlayıp adalet ve demokrasi arayışındaki diğer Arap uluslarını da etkilemiştir. Ortadoğu haritasında; Suriye, Fas, Mısır, Ürdün, Cezayir, Libya, Yemen, Tunus uluslarında Arap Baharı'nın etkilerini görmek mümkündür. Başkaldırmalar sonucu bazı Arap ülkeleri kısmen yol kat ederken bazı ülkeler savaş alanına dönmüştür. Bunun en belirgin örneği Suriye'dir. Arap Baharı bazı ülkelerde rejimi değiştirmiş olmakla birlikte isyan hareketleri yerini iç savaşa ve istikrarsızlığa bırakmıştır.

Tunus'taki devrim ayaklanmalarının ilk ismi Arap Baharı değildir. Tunus'ta yaşanan ilk olaylar 2008 yılı itibariyle gündeme gelmiştir. 'Maden Ayaklanması'⁵⁵

⁵⁴ Merve Gülçin Güleç, "Arap Baharı Nedir?", Türkiye Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Derneği, 14 Haziran 2012, <http://www.tuicakademi.org/arap-bahari-nedir/>, (Erişim :12 Ağustos 2018)

⁵⁵ Ziya Abbas, "Tunus'taki Halk Ayaklanması", 13 Ocak 2011, Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, <https://orsam.org.tr/tr/tunus-taki-halk-ayaklanmasi>, (Erişim: 12 Ağustos 2018)

adıyla bilinen bu hareketlilik, ilk olarak Tunus'un güney batısında sinyallerini vermiştir. Bu sinyaller maden havzasında gerçekleştiği için bu isimle anılmakta. Maden havzası, Fosfat bakımından zengin olan bir bölgedir. Dolayısıyla Tunus vatandaşları için istihdam bakımından önem taşıyor. Buradaki başkaldırıların ana nedeni olarak işsizlik ve kalkınma projelerinin dağılımındaki adaletsizlikleri gösterebiliriz.

Bir diğer olay ise 2010'da yaşanan 'Tüccarlar Ayaklanması'.⁵⁶ Bu olay Tunus'un güney doğusunda cereyan etmiştir. Bu ayaklanmanın sebebi, Tunus'un liman şehrinde ve bu şehrin sınır girişlerinde geçimini hamallık yaparak ya da ticaret yaparak sağlayan halka getirilen kısıtlamalardır. Libya ile Tunus arasında bir anlaşma yapılmıştır. ve bu anlaşmaya göre Libya tarafından artırılan vergiler, ticareti sadece izin belgeleri olanların yapabiliyor olması isyanı alevlendirmiştir. Bin Kirden şehrinde gerçekleşen bu olayların sonrasında başka bir şehirde 'İşsizler Ayaklanması'⁵⁷ kendini göstermiştir.

Arap Baharı'nı tetikleyen asıl olay şudur ki; 2010 yılının Aralık ayında Tunus'ta, bilgisayar mühendisi olan gencin kamu kurumunun önünde kendini yakması sonucunda ölümle neticelenmiş bu olayla Arap dünyasının etkilenmiş olmasıdır. Olay sonucu sosyal medyada 'Polise yasemin verelim' sözleriyle oluşturulan eylem ayaklanmalara dönüşmüştür. Bu olaylar sonrası Ben Ali iktidarı düşürülmüştür. Yaşanan bu olaylar silsilesi 'Yasemin Devrimi'⁵⁸ olarak adlandırılmıştır. Yasemin Devrimi ile başlayan ve ülke geneline yayılan ayaklanmalar sonucunda hükümetin devrilmesi sonrası diğer Arap ülkelerinde yankılanan isyanların genel adına Arap Baharı adı verilmiştir.

Aljazeera Türk Haber Portalı'nın yayınladığı bilgilere göre; 2014 yılında Tunus'ta birtakım gelişmeler yaşanmış ve yeni anayasa kabul edilmiştir. Bu anayasa sonrası Tunus vatandaşları için demokratik yönetimin kısmen önü açılmıştır.⁵⁹ Tunus

---

⁵⁶ Abbas. (2011), aynı eser. (Erişim: 12 Ağustos 2018)

⁵⁷ Abbas. (2011), aynı eser. (Erişim: 12 Ağustos 2018)

⁵⁸ Aljazeera. "Essid: Gençliği Kullanıyorlar!", 23 Ocak 2016. <http://www.aljazeera.com.tr/haber/essid-gencligi-kullaniyorlar>, (Erişim: 30 Ocak 2016)

⁵⁹ Aljazeera. "BAE, Tunus'a Bir Sisi Arıyor.", 7 Aralık 2015. <http://www.aljazeera.com.tr/haber/bae-tunusa-bir-sisi-ariyor>, (Erişim: 30 Ocak 2016)

halkında Suriye gibi ülkelerde var olan siyasi, dini, askeri bölünme söz konusu olmamıştır. Siyasiler, diğer Arap ülkelerine göre daha uzlaşmacı bir yol izlemişlerdir.

Tunus' ta işsizlik, yoksulluk, baskı gibi ekonomik, siyasi ve toplumsal çöküntü sonrası yaşanan başkaldırma olayları, verilen iş vaatlerine Tunus halkının kulak asmaması, işsiz bir gencin kendini yakması sonucu başlayan ve rejim devrilene dek devam eden başkaldırmalar sonucu hükümetin feshedilmesi, Cezayir halkı üzerinde de yansımalarını göstermiştir.

1960'lı yıllarda bağımsızlık elde eden Cezayir isyan hareketleri ile 2000'li yıllarda tanışmamıştır. Ülke 1990 senesinde iç savaş halindedir. İslami ideolojiler üzerine kurulmuş bir takım örgütler ile savaştan hükümet 2000 yılından itibaren etkin olarak İslami Magrib El Kaide isimli örgütle mücadele etmektedir. Bu örgüt uzun yıllardır ülkenin iç savaşını tetikleyen grubu oluşturmaktadır ve binlerce kişinin ölümüne neden olmuştur. Bu iç savaş süresince bazı kaynaklara göre ölen kişi sayısı 150 bin bazılarında göre ise 200 bin kişi olarak belirtiliyor.⁶⁰ Bu gelişmeler ülkenin yabancı olmadığı iç savaş sonrasında Arap Baharı'ndan etkilenmesiyle eylemlerle kendini göstermiştir. Cezayir'de durum diğer Arap ülkelerine göre daha da karışık bir hal içinde. Arap milletlerinin genel olarak ekonomik eşitsizlikler ve adil olmayan yönetim biçimine karşı gösterdiği tepkiler şeklinde meydana gelen olaylar Cezayir gibi bir ülkede Fransa ile olan tarihi ilişkilerine dayanmaktadır. Ülke, 1962 senesinden önce Fransa tarafından sömürge altındayken 1960'lı yıllardan sonra iç siyasi olaylarla ve terörle mücadele etmektedir. 2010 yılı ile başlayan olaylar sonucunda ise ilk eylemler sonucu Cezayir'de protestolar yasaklanmıştır. Bu yasaklamalara rağmen Kubuyia adlı bölgede eylemler devam etmiştir. Cezayir'in başkentinde 7 kişinin kendini yakarak gösterilere katılması Tunus'taki olayların izlerini yansıtmaktadır.⁶¹

İsyan Hareketleri Libya'da 17 Şubat'ta başlamıştır. İsyanlıların başlattığı protestolar kısa zaman içinde çatışma halini almıştır. Karşıt gruplar ile Kaddafi yandaşları arasında başlayan bu olaylar 2011 yılının Şubat ayı itibariyle devam etmiş

⁶⁰ Hürriyet Gazetesi. "El-Kaide/Arşiv", (t.y.). <http://www.hurriyet.com.tr/haberleri/el-kaide>. (Erişim: 6 Aralık 2018)

⁶¹ Nebahat Tanrıverdi Yaşar, "Cezayir: İstikrar mı reform mu?", Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2 Mayıs 2011, <https://orsam.org.tr/tr/cezayir-istikrar-mi-reform-mu/>, (Erişim: 27 Mayıs 2018)

olup birçok kişinin yaralanmasına ve ölümüne neden olmuştur.⁶² Kanlı savaş ortamına dönüşen Libya, Kaddafi'nin öldürülmesiyle yeni bir sürece başlamıştır. 2011 yılında Arap Baharı sürecinde kafası ezilerek öldürülen Muammer Kaddafi döneminde Libya'da, sosyal medyada yerini bulan bilgilerden bazıları şöyle:

Libya'da çatışmalar yaşanmadan önce, doğalgaz tüketiminden ücret alınmamaktadır. Elektrik ve su ücretsiz olarak sağlanmaktadır. Eğitim ve sağlık giderleri devlet tarafından karşılanmakta olup ilaç ücreti alınmamaktadır. Libya vatandaşları vergi uygulamasına tabii tutulmamaktadır. Yerel bankalarda Libya vatandaşlarından faiz ücreti alınmamaktadır. Ülkenin Kaddafi döneminde kredi kullanmadığı ve borcu olmadığı belirtilmektedir. Ülkedeki bütün öğrenciler başka bir ülkede eğitim görmek isterse karşılıksız eğitim bursu alabilmektedir.⁶³ Bu bilgiler kapsamında bir değerlendirmeye göre, ülke petrolden elde ettiği geliri Libya vatandaşları için kullanmaktadır. Burada verilen bilgiler Kaddafi öldürülmeden önce Libya'da yaşayan vatandaşa sağlanan haklardı.

Arap ülkelerini gitgide etkisi altına alan Arap Baharı ayaklanmaları, Mısır'da da etkisini göstermeye başlamıştır. Yıllardır süregelen sınıflaşma, demokratik yozlaşma, siyasal istikrarsızlık, refah düzeyindeki adaletsizlik, halkın yoksulluğa çare arayışı Mısır'da da halkın yabancı olmadığı durumlardandır.

Mısır halkının Arap Baharı sürecinde yaşadığı en büyük sorunlardan biri işsizliktir. Halkın temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorluk çekmesi üzerine devletin iktisadi politikalarına verilen tepkilerle bu durum açıktır. Nüfusu yaklaşık 80 milyon olan Mısır'ın işsizlik oranı 2009'da %9.4'ü bulmuştur. ORSAM verilerine göre, 2010 senesinde ise yüzde 14.4⁶⁴ oranında işsizlik mevcut. Genel fiyat düzeyinin yükselmesi, işsizliğin artması gibi nedenler halkı isyana sürükleyen etkenler arasındadır. Arap ülkelerinde başlayan eylemler genel olarak sloganlarla hükümete eleştiri yoluyla devam

---

⁶² The Guardian. "Libya Ayaklanması", 04 Mart 2011. <https://www.theguardian.com/world/blog/2011/mar/04/libya-uprising-gaddafi-live>, (5 Haziran 2018)

⁶³ Stratejikortak.Com. "Kaddafi Öncesi ve Sonrası: Libya'da Nüfus ve Ekonomi", (15 Mayıs 2018). <https://www.stratejikortak.com/2018/05/kaddafi-oncesi-sonrasi-libya.html>, (Erişim: 22 Kasım 2018)

⁶⁴ Ziya Abbas, "Mısır'da Halkın Gazabı", Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, 30 Ocak 2011, <https://orsam.org.tr/tr/misir-da-halkin-gazabi/>, (Erişim: 26 Mayıs 2018)

etmiştir. Bu eylemler Halkın Gazap Günü adıyla anılmıştır.⁶⁵ Halkın kendini yaralaması ya da olayları kendi kendine iç savaşa çevirmesi gibi bir durum genel olarak söz konusu değildir. Yapılan protestolara, devletin sert yaklaşımı sonucu vatandaşların artan tepkileri ile olaylar çatışma ortamına taşınmıştır.

Arap Baharı'nın genel olarak nasıl başladığı ve hangi Arap ülkelerine yayıldığından yukarıda kısaca bahsedilmiştir. 1970 yıllarından bu yana siyasi baskılar, demokratik bir anlayışın olmaması, halkın ezilen grupları oluşturması ve insan hak ve hürriyetlerinin keyfi sınırlandırılmasıyla, insan hayatının felç edilmesi günümüzde yaşanan olayların temel nedenidir. Bir ülkenin ekonomisi o ülkenin sadece zenginleri için var oldukça dünya tarihinde bu ayaklanmaların zaman zaman olması kaçınılmaz görünmektedir. Arap ülkeleri petrol, doğalgaz ve altın gibi değerli dünya madenleri bakımından zengin bir coğrafyaya sahip olmasına rağmen halkın geçimin refahının sağlanamaması sonucu oluşan ayaklanmalar bu ülkelerin sadece üst düzey yaşam sahiplerine hitap ettiğinin kanıtıdır.

Tablo 2
Arap Baharı Ülkelerinin Ekonomik Göstergeleri

Ülkeler	Yıllar	GSYH (Milyar \$)	Nüfus (Milyon)	GSYİH Büyüme Yıllık (%)	İşsizlik Oranı (%)	Enflasyon Oranı Yıllık (%)
Cezayir	2009	137.211,0	35.333.881	1,632	13,3245	-11,19
	2010	161.207,0	35.977.455	3,634	13,588	16,082
Mısır	2009	188.982,0	81.134.798	4,674	13,7195	11,186
	2010	218.888,0	82.761.235	5,147	15,824	10,107
Ürdün	2009	23.975,0	6.893.260	5,477	17,402	2,301
	2010	26.551,0	7.261.539	2,311	16,1545	8,246
Libya	2009	63.028,0	6.133.984	-0,79	19,5785	-25,313
	2010	74.773,0	6.197.663	5,021	20,3405	14,161
Fas	2009	92.897,0	31.929.087	4,244	9,0635	0,147
	2010	93.217,0	32.343.389	3,816	9,2175	0,976
Tunus	2009	43.455,0	10.525.694	3,043	15,034	3,033
	2010	44.051,0	10.635.244	3,511	14,928	3,815

Kaynak: The Word Bank, Indicator, Dünya Bankası 2009-2010 verileri kullanılarak hazırlanmıştır. <https://data.worldbank.org/indicator>, (Erişim: 30 Eylül 2019)

⁶⁵ Abbas, (2011), aynı eser. (Erişim: 26 Mayıs 2018).

Ayaklanmaların ekonomik nedenlerini daha iyi anlamak için 2009-2010 yıllarında Arap ülkelerinin mevcut makroekonomik göstergelerinin incelenmesi gerekmektedir. Ayaklanmaların hareketlilik gösterdiği döneme bakıldığında enflasyon oranının sadece Cezayir’de %-11,19 olan enflasyon oranı 2010 yılında % 16,082’ye ulaşmıştır. Libya’da enflasyon oranları dikkat çekmekte olup 2009-2010 yılları arasında %-25,313 ve %14,161 oranlarını göstermektedir. İşsizlik oranı %19,5785 olan Libya’nın 2010 yılında işsizlik oranı %20,3405’e yükselmiştir. Ayaklanmaların yansıdığı ülkeler incelendiğinde; işsizlik oranının yaklaşık %20 ve üzeri olduğu bir ülkede, Libya’da 6 milyondan fazla nüfus mevcuttur ve ülke bir önceki yıl 63.028,0 milyar dolar gayrisafi yurtiçi hasılaya, 2010 yılında ise 74.773,0 milyar dolar gayri safi yurtiçi hasılaya ulaşmıştır. 2009 ve 2010 yılları incelendiğinde, genel olarak ekonomik göstergeler işsizlik oranını yüksek göstermektedir. Tabloda verilen ülkelerden özellikle Ürdün, Libya ve Cezayir ülkelerinin, makroekonomik istatistikleri, 2009 ve 2010 senesi karşılaştırıldığında, enflasyon ve işsizlik oranları 2010 yılında yüksek artış göstermiştir. Nüfus olarak yoğun nüfusa sahip olan Arap ülkelerinin makroekonomik verileri, Arap dünyasında yaşanan çalkantının temelinde işsizlik sorununun ve enflasyon değerlerinin Arap halkını nasıl etkilediğini açıkça göstermektedir.

Arap dünyasında yaşanan olaylar incelendiğinde halkın dezavantajlı grubu oluşturduğu ve genel olarak artan işsizlik nedeniyle isyanların çıktığı görülmektedir. Enflasyon oranlarının yüksek olması satın alma gücünü olumsuz yönde etkilediğinden ve var olan iktidarın uzun süreli olarak yönetimi sürdürmesinden kaynaklı ifade özgürlüğünün olmaması, halkın erişebileceği bir merciinin olmaması, yaşanan işsizlik nedeniyle sosyal yaşamın olumsuz etkilenmesi ana nedenlerdir. Halk, talepte bulunduğu ya da bir kuruma ulaşmak istediğinde ifade özgürlüğü elinden alınmakta ve tutuklamalarla temel hak ve hürriyetleri sınırlandırılmaktadır. Genel özelliklere bakıldığında ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ve enflasyon oranları Arap Baharının ortaya çıkmasındaki temel etkenler olarak görülebilir. Arap dünyası günümüzde etkisini gösteren olaylar incelendiğinde, isyanların birden ortaya çıkmadığı ve bugünkü olayların insanların yıllardır devam eden ihtiyaç ve arayışlarının sonucu olduğu görülmektedir.

2.1.1 Suriye’de Arap Baharı ve Suriye Göçü

Arap Baharı etkilerinin derin izlerini yansıtan Suriye’nin yaşadığı göç ve iç siyasi olaylarda en etkili olan faktörlerden birinin ülkenin kültürel ve etnik yapısı olduğu söylenebilir. Suriye dini ve etnik olarak çeşitli kesimleri içerisinde barındıran bir ülkedir. Ülke vatandaşları sadece Arap ırkından oluşmamaktadır. Çerkezler ve Kürtler gibi birçok farklı ırk Suriye’nin kültürel yapısının bir parçasıdır.⁶⁶ Değişik ırk mensubu kişilerin bir arada yaşaması sonucu din ve mezhep çeşitliliği de Suriye’nin bugünkü olayları yaşamasında etkili olan etkenlerden biri olarak gösterilebilir.⁶⁷ Ülkenin durumundan memnun olmayan insanların eylemleri; bu değişik dini ve kültürel etnik kesimleri içinde barından Suriye’nin yaşadığı süreci aşiret, din, ırk bölünmeleriyle çeşitli grupların iç çatışmalarına çevirmiştir. Beşer Esed’in babası Suriye’nin yönetimini ele aldığı anda halkı demokrasi yanlısı görüntülerle etkilemiş fakat daha sert bir yönetim biçimi oluşturmuştur.⁶⁸

Otoritesini baskı yoluyla kullanan Esed’in bu tutumu ve kurduğu otoriter yönetim kendi halkını yıllar sonra isyana sürüklemiştir. Arap coğrafyasında 2010 yılı sonunda başlayan halkların yönetime karşı protestoları birçok Arap ülkesine sıçramaya başlamıştır. Baskıcı yönetim altında ezilen Arap vatandaşları Tunus’ta başlayan ve rejim değişikliğine neden olan protestoları bir devrim aynası olarak görmüş ve demokrasi adına umutlanmıştır. Yıllardır Esed yönetimi altında insan haklarına saygı ve eşitlik ilkesine dayalı bir yönetimden uzak halkın refahına ve yaşam kalitesine yönelik reformlara kapalı olan Suriye yönetimi 2011 yılının Mart ayından itibaren protestolara şahit olmuştur. Suriye rejimi halk ayaklanmalarına karşı direnç göstermekte ve demokrasi, eşitlik, refah gibi taleplerini kanlı saldırıya dönüştürerek binlerce sivil öldürmektedir.

Suriye olaylarında ilk gelişmeler, ülkenin güney bölgesinde yer alan Dera şehrinde cereyan etmiştir. Burada iki genç duvar yazısı yazdığı için tutuklanmış ve işkenceye maruz kalmıştır. Suriye, etnik yapısı nedeniyle aşiretlerden oluşmaktadır.

⁶⁶ Salih Akdemir, “Suriye’deki Etnik ve Dinî Yapının; Siyasi Yapının Oluşmasındaki Rolü”, Ankara: Avrasya Dosyası, 2000, Cilt No.6, Sayı No.1, s. 201-237.

⁶⁷ Akdemir,(2000), aynı eser, s.201-237

⁶⁸ Yağmur Şen, “Suriye’de Arap Baharı”. İstanbul: Yasama Dergisi, 2014, Sayı No. 23, s. 57-59.

http://www.yasader.org/web/yasama_dergisi/2013/sayi23/54-79.pdf, (Erişim: 28 Nisan 2019)

Tutuklanan bu gençlerin mensup olduğu aşiretlerin devreye girmesi sonucu Suriye’de gerilim başlamıştır. Mart ayında Şam İli’nde ‘Öfke Günü’ olarak adlandırılan eylemler sonucu Esed rejimi bu eylemleri şiddet yoluyla bastırmıştır. Bunun üzerine Suriye vatandaşları gruplar halinde eylemler yapmaya başlamıştır. Bu eylemler ve rejimin eylemlere demokratik yaklaşmaması sonucu ülke içinde iç siyasi çatışmaya dönüşen bir durum meydana gelmiştir. Olaylar sonucunda ölen kişi sayısı artmıştır ve verilen ilk rakamlar 20 bin ile 30 bin Suriyeli sayısını bulmuştur.

Farklı kültürel grupların ve ırkların bir arada olması, değişik din mensubu ırkların aynı ülke sınırları içinde yaşıyor olması, aşiret ve kabile bölünmeleri Suriye’de demokrasi hareketlerinin şiddetlenmesine, farklı düşünce gruplarının oluşmasına ve olayların demokrasi arayışından farklı bir tarafa yönelmesine neden olmuştur. Bu durum ilerleyen süreçte İsrail, İran, Arabistan, Rusya, Avrupa Birliği ve ABD gibi ülkelerin Suriye üzerinde etkin olarak iç siyasi ve askeri gruplaşmalara dahil olmalarının gerekçesi haline gelmiştir. Uluslararası sahada hem Asya hem Avrupa kıtasında toprakları bulunan Türkiye ise; dış ilişkilerinde barışçıl politikalar izlemeyi tercih etse de, Ortadoğu sahasında, Suriye olayları sonrasında öncelikle sınırlarının güvenliğini sağlamak adına bu insanlık krizinde kendi ülke sınırları doğrultusunda aktif rol almıştır.

Arap Baharı adıyla adlandırılan ayaklanmalar bazı ülkenin siyasilerinde değişiklikle sonuçlanmıştır. Suriye’de demokrasi adına henüz herhangi bir değişiklik söz konusu değildir. Suriye topraklarında yaşanan olaylar nedeniyle bugün bir savaş ortamı oluşmuştur. Yüzlerce insan hayatını kaybetmiştir. Bugün sayıları milyonları bulan Suriye vatandaşları vatanlarından kaçmak zorunda kalmış ve sınır ülkelerine sığınmıştır. Yine binlerce kişi dünyanın değişik ülkelerine dağılmış durumda. Arap Baharı, Suriye’de diğer ülkelere göre daha dışa dönük sonuçlara ve gelişmelere zemin hazırlamıştır. Uzun zaman diliminde ayaklanmalara, isyanlara karşılık yönetimin değişmemiş olması, halkın taleplerine ulaşamamış olması demokrasi umudunu kırmıştır. Birtakım savunma grupları oluşmuş protestolar iç ayaklanmaya iç ayaklanmalar ise ülkede savaş ortamına dönüşmüştür. Yaşanan insanlık krizi nedeniyle çevre ülkeler arasında bu durumdan en çok etkilenen ülke Türkiye olmuştur.

2.1.2 Suriye Vatandaşlarının Göç Nedeni

Suriye halkı birçok etkene bağlı olarak göç etmiştir. Bu etkenler arasında en önemlisi güvenli yaşam alanı sağlayamıyor olmalarıdır. Karma bir nüfus yapısını oluşturan Suriye vatandaşları, kısa sürede savaş alanına dönüşmüş olan ülkelerinden; eşyalarının, mallarının, sermayelerinin gasp edilmesi ve ellerinden zorla alınması sebebiyle kaçmak durumunda kalmışlardır.

Savaş haline dönen ülke sınırları içinde yaşam alanları; Elektrik kanallarının bir kısmının tahrip edilmesi sonucu elektrik kesintileriyle ve kısıtlamalarıyla daraltılmıştır. Suriye halkının yaşadığı iç çatışmalar sonucu bombalanan hastaneler, okullar, alışveriş merkezleri halkın günlük yaşamını sürdürmesini zorlaştırarak güvenli hayatın önüne geçmiştir. Tedavi kurumlarının kullanımının zorlaşması sonucu, iç savaşta meydana gelen salgın hastalıklar engellenememiştir. Sağlık hizmetlerinin yeterince yararlı bir şekilde halka ulaştırılamamasının ölümlerin artmasına sebep olduğu söylenebilir. 2011 ve 2017 yılları arasında gıda ihtiyaç malzemelerinin erişiminin kesilmesi halkın açlık ile karşı karşıya kalması, elektrik kullanımının engellenmesi yaşam alanının daraltılması halkın hayatta kalabilmek adına kitlesel olarak çevre ülkelere göçünü zorunlu hale getirmiştir.

Genel bakış açısıyla;

- Can ve mal güvenliği kaygısı,
- Savunma gruplarının artması sebebiyle iç siyasi savaşın savunma savaşına dönüşmesi,
- Ölümlerin artması
- Sağlık hizmetlerinin yeterli düzeyde yürütülememesi
- Salgın hastalıklar,
- Gıda yardımlarının engellenmesi,
- Elektrik kullanımının engellenmesi,
- Sosyal alanların bombalanması,

- Yaşam standartlarının yok edilmesi,

kitlesel göçün ana nedenlerini oluşturmaktadır.

2.1.3 Arap Baharı Sonrasında Türkiye'deki Sığınmacılar

Arap Baharı sonrası özellikle sınır ülkelerinin, zorunlu olarak yapılan göçlerden etkilenmiş olması nedeniyle Türkiye sayı bazında, en çok Suriye'den göç eden bireylere kapı açmıştır. Ancak Türkiye'nin ağırladığı tek göç topluluğu Suriyeliler değildir. Afganistan ve Irak vatandaşları gibi birçok ülkenin zorunlu göç eden sığınmacılarının ülkemize başvurusu mevcuttur. Çalışmanın konusu Suriye'den Türkiye'ye sığınan vatandaşlar olduğundan aşağıda Suriyeli sığınmacılara dair bilgiler verilmektedir.

2.1.3.1 Türkiye'nin Yıllara Göre Suriyeli Sığınmacı Dağılımı

2011 yılında Arap Baharı ile başlayan Suriye Göç Hareketi, ilk olarak 200-300 kişiyle başlamış olsa da daha sonra Türkiye içerisinde yığılma oluşturacak şekilde ve kitleler halinde artarak devam etmiştir. Suriye'de yaşanan olaylar sonrası bir demokrasi talebi üzerine yapılan gösterilere rejimin kanlı bir şekilde cevap vermesi sonucu ülkenin yaşanmaz hale gelmesi etkili olmuştur. Bir insanlık krizine dönüşen olaylar sonucunda, Türkiye'ye, Türkiye sınır kapılarını yasal olarak sığınmacılara açana dek kontrolsüz ve kaçak yollarla giren Suriyeli sayısı binleri bulmuştur. Coğrafi ve jeopolitik konumu sebebiyle Afganistan, Irak, Pakistan, İran, Filistin gibi diğer ülkelerden de göç almaya devam eden Türkiye'nin durumu Suriyeli sığınmacılar üzerinden değerlendirilecektir. İlk olarak ülke sınırlarından zorunlu göçe sürüklenen Suriyeli vatandaşların istatistiklerini vermek uygun olacaktır. Bu istatistikler yıllara göre farklılıklar göstermektedir. Bu nedenle kaçak girişler ve yasal girişler farklı tablolarda değerlendirilmiştir.

2.1.3.2 Türkiye'ye Kaçak Yollarla Giren Suriyeliler

Arap Baharından etkilenen Suriye halkının göçü sonrası, Türkiye sınırlarında yoğun bir hareketlilik gözlemlenmiştir. 2011 yılında yaşanan Suriyeli göç dalgasında, Suriye sınırları içinde gerçekleşen ve çeşitli savunma grupları oluşarak şiddetlenen iç siyasi çatışmanın etkisi söz konusudur. Ülke olarak sadece Suriye göçüne saha olmamakla birlikte, başka ülkelerden de göç alan bir stratejik aktör konumunda olan Türkiye'nin, göç kontrolünü sağlayabilmesi için ilgili ve yetkili kurumlarla etkin bir koordinasyon sistemi içinde çalışması göç yönetimini olumlu yönde geliştirecektir. Bu koordinasyon, kaçak girişlerin önüne geçilmesinde kontrolün sağlanmasını kolaylaştıracaktır. Dolayısıyla, ağırlanan yabancı uyruklu sığınmacı sayısı doğru tespit edilecek ve maliyet hesaplamaları ve bütçe yönetimi daha etkin şekilde yürütülecektir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerinden faydalanılarak hazırlanan aşağıdaki tabloda 2014 yılından itibaren veriler bulunmakta. Daha önceki yıllara ait verilerin bir göç yönetimi kurumu olmaması nedeniyle, kesin olmadığı düşünülerek, 2014 yılı öncesi kaçak giriş verileri tabloya dâhil edilmemiştir.

Tablo 3
Kaçak Giriş Yapan Suriyeli Sayısı

Yıl	Suriyeli Sayısı
2014	24.984
2015	73.422
2016	69.755
2017	50.217
2018	34.053
2019/4 Nisan	6.008

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 2014 yılı ve 2019 yılı arasındaki verileri kullanarak hazırlanmıştır. [http://www.goc.gov.tr/files/files/18Yillara_gore_yakalanan_duzensiz_gocmenlerin_uyruk_dagilimi_07_02_2019\(18\).jpg](http://www.goc.gov.tr/files/files/18Yillara_gore_yakalanan_duzensiz_gocmenlerin_uyruk_dagilimi_07_02_2019(18).jpg) (Erişim:6 Mayıs 2019)

Türkiye'de, 2014 yılına dek kontrollü bir göç sisteminin sağlandığı söylenemez. Göçün; kontrolü, denetimi ve yönetimi adına bir göç idaresi genel müdürlüğü açılmış ve aktif olarak çalışmaya başlamıştır; ancak sınır güvenliği adına ilgili kurumlarla tam bir koordinasyon sağlanamamış ve sınırlardan kaçak yollarla

Türkiye'ye giren Suriyeli sayısı 2014 yılında 24.984 kişiye ulaşmıştır. 2015 yılında 73.422 kişi sayısına ulaşan kaçak girişler, 2018 yılında 34.053 kişi sayısına gerilemiştir. 2015, 2016 ve 2017 yıllarında 2014 yılına göre artış gösteren bu kaçak girişler, 2018 yılından itibaren tekrar azalma göstermiştir. Türkiye'nin Arap Baharı ülkelerinden Suriye sınırında 13 adet sınır kapısı bulunmaktadır.

Suriyelilerin yoğun olarak geçiş yaptığı sınır kapılarımız; Cilvegözü, Yayladağı, Cizre, Ceylanpınar, Mürşitpınar, Şenyurt, Karbeyaz, Öncüpınar kapılarıdır. Diğer giriş çıkış yapılan sınır noktaları Karkamış, Akçakale, İslâhiye, Girmeli, Çobanbey Kapıları'dır.⁶⁹

Kaçak yollarla ülkeye girmek isteyenler daha çok akrabalık bağlarının bulunduğu sınırları giriş kanalı olarak tercih etmektedirler. Kaçak yollarla Türkiye sınırlarından giren yabancılar Geri Gönderme Merkezleri aracılığı ile tekrar ülkelerine gönderilmektedirler. Yasal yollarla girenler ya da yabancı uyruklu olup zorunlu nedenlerle göç eden ve sığınma talebinde bulunanlar hazırlanmış olan 'sığınma kamplarında' ağırlandıklarıdır.

Avrupa Komisyonu'nun 2015 Yılı Türkiye Raporu'nda, şu veriler yer almaktadır;

Ülke sınırlarından kaçak giriş çıkışlar 2014'te artmıştır. 2014 yılı kaçak geçişler yüzde 47 oranında yükselmiştir. 58 bin kişi ve daha fazlası yasa dışı yollarla geçiş yapmıştır. Deniz yolu üzerinden Ege Denizi ve Yunanistan güzergâhından 2014 yılında geçiş yapmak isteyen kişi sayısı 245 bini bulmuştur.⁷⁰ Sığınmacılar AB'nin uyguladığı güvenlik stratejilerine rağmen Türkiye denizlerini geçiş güzergâhı olarak kullanmaktadır. Üç tarafı denizlerle çevrili ülkenin liman kentleri sığınmacılar için umut oluşturmaktadır. Bu geçişler daha çok denizler üzerinden Yunanistan ve İtalya üzerine yapılmak isteniyor. Kaçak geçiş yapmak isteyenler sermayelerinin ve yeni bir ülke arayışı umutlarının istismar edilmesine göz yumabiliyorlar. Ancak bu geçiş sistemi yasal olmadığı için sığınmacılar yakalanarak sınır dışı edilebiliyor.

⁶⁹ T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü. Hudut Kapıları Daire Başkanlığı. "Kara ve Demiryolu Hudut Kapıları". <https://www.egm.gov.tr/hudutkapilari/kara-ve-demiryolu-hudut-kapilari> (Erişim: 11 Mart 019)

⁷⁰ Avrupa Komisyonu. Türkiye İlerleme Raporu. Brüksel: Avrupa Komisyonu, 2015. s. 74-75. https://www.ab.gov.tr/files/5%20Ekim/2015_ilerleme_raporu_tr.pdf, (Erişim: 18 Eylül 2016)

Avrupa Komisyonu'nun 2015 Yılı Raporu'ndan yola çıkarak; kaçak girişlerin sayısının artmasında, Türkiye sınırlarından geçiş yapıldıktan sonra Türkiye'nin Avrupa ülkelerine geçişte transit bölge olarak kullanıldığı, bu durumun insan yaşamını tehdit eden insan istismarına ve insan ticaretine yol açtığı söylenebilir. AFAD verilerine göre; 2015 yılında Avrupa'ya geçiş yapmak isterken Akdeniz'de boğulan sığınmacı sayısı 3770'tir.⁷¹ Sığınmacılar özgür bir yaşam alanına sahip olmak ve hayatlarını devam ettirebilmek adına bu insan tacirlerine yeni bir hayat umuduyla kanarak hem yaşamlarından hem ellerinde kalan sermayelerinden olabilmektedirler. Diğer taraftan Türkiye açısından değerlendirildiğinde, insan kaçakçılığı ile mücadele ayrı bir maliyet gerektirmektedir. Bu durum ülkenin hâlihazırda tek bir ırk ile sınırlı olmayan göç kontrol sürecini maddi ve manevi olarak zorlaştırmaktadır. Sahil kıyıları aracılığı ile kaçak giriş-çıkış yapmaya çalışan kişilerin kontrol ve denetiminin sağlanması için özellikle Akdeniz ve Ege ülkeleri ile kaçak giriş-çıkışları önlemek adına ilgili birimlerle güvenlik protokollerinin artırılması gerekmektedir. Avrupa Birliği uyumlaştırma çalışmalarının Türkiye açısından Fasıl 24'te ele alınan "Adalet, Özgürlük ve Güvenlik" bölümünün Avrupa Birliği ile Türkiye entegrasyonunda uluslararası alanda işbirliği gerekmektedir. Sadece Türkiye sınırlarında barındırılan ve ağırlanan yabancılar, oluşan ek maliyetler sonucu Türkiye açısından bir yük oluşturmaktadır. Aynı zamanda sığınmacıların daha dışa açık yaşam arzu etmeleri kaçak giriş çıkışları artırma eğilimindedir. Bu insani krizin uluslararası alanda dünya adına bütün ülkelere koordineli çalışmalar sonucu aşılabileceği açıktır. Dünya ülkelerinin küreselleşme alanında yarattıkları krizlerden biri olarak nitelendirilebilecek olan göç, tek kıtayı değil tüm dünyayı etkilemektedir.

2.1.3.3 Türkiye'de Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler

Suriye olayları nedeniyle yasal yollarla ülke sınırlarına girmeye çalışan sığınmacılara Türkiye tarafından hiçbir zaman kapılar kapatılmamıştır. Türkiye'nin Suriye Krizi sonrası göç kapsamında uyguladığı 'Açık Kapı Politikası' nedeniyle kitlesel göç hareketleri yoğunlaşmış ve Türkiye sınırları içerisinde sığınmacı sayıları

⁷¹ T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı, Afet Raporları: İnfografik. 2015-2018. s.1, <https://www.afad.gov.tr/inforgrafikler>. (Erişim: 12 Temmuz 2019)

beklentilerin üzerinde artmıştır. Yıllara göre geçici koruma altına alınan sığınmacılar Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerine göre tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4
Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler

Yıl	Geçici Koruma Altına Alınan Suriyeliler
2012	14.237
2013	224.655
2014	1.519.286
2015	2.503.549
2016	2.834.441
2017	3.426.786
2018	3.623.192
2019	3.634.378

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 2012 ve 2019 yılları arasındaki veriler kullanılarak hazırlanmıştır. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma>, (Erişim:26 Mayıs 2019)

2012 ve 2017 yılları arasında Türkiye sınırlarından giriş yapan sığınmacılar, kayıt işlemlerinin gerçekleştirildiği mobil merkezler aracılığıyla kayıt altına alınmaktadır. Suç unsuru oluşturmayan sığınmacılara geçici koruma sağlanmaktadır. 2017 yılında geçici koruma sağlanan kişi sayısı toplam 3.426.786 kişiye ulaşmıştır. 2019 yılı itibari ile bu rakamlar 3.634.378 kişinin kayıt altına alındığını göstermektedir.

2.2 TÜRKİYE'DEKİ SİĞINMACI KAMPLARI

Türkiye, Suriye göç sorununu ilk başta bir sorun olarak görmemiştir. Çünkü Arap ülkelerinde yaşanan krizlere bakıldığında, Suriye kadar ölüm rakamlarının çok yüksek olduğu insanlık dramına sahne olan ve rejimin kendi halkına bu kadar zarar verdiği, kendi vatanını ve topraklarını bu kadar tahrip ettiği bir demokrasi hareketine şahit olmamıştır. Bu nedenle genel olarak diğer Arap ülkelerinde rejim yönetiminin değişmiş olması Suriye'de de aynı yankıyı uyandırabilir görüşü mevcut olmuştur.

Tablo 5
Türkiye Sığınmacı Kampları

İL	Geçici Barınma Merkezi Adı	Toplam Barınma Birimi Sayısı/ 2014*	Geçici Barınma Merkezi Mevcudu/ 2014*	Geçici Barınma Merkezi Mevcudu/ 2018
Şanlıurfa-3	Ceylanpınar	4.771	73.739	16.151
	Harran	2.000		9.566
	Viranşehir/Suruç	3.938		15.101
Adana	Sarıçam	2.162	11.451	26.986
Kilis	Öncüpınar	2.053	38.678	4.217
	Elbeyli	3.592		10.513
Kahramanmaraş	Merkez	3.119	15.668	13.606
Hatay	Altınözü /1-2	879	14.599	7.883
	Yayladağı/1-2	760		4.347
	Apaydın	1181		4.378
Osmaniye-1	Cevdetiye	2012	9.230	14.077
Malatya-1	Beydağı	2.083	7.075	8.711
Gaziantep-1	İslahiye/ Karakamış/ Nizip/1-2	4.673	33.950	3.614 (Nizip-2)

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 2018 göç verileri ile Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı'nın 2014 Suriye Raporu Barınma Merkezi verileri kullanılmıştır. <https://www.goc.gov.tr/> ; <https://www.afad.gov.tr/>, (Erişim:15 Mayıs 2018)

İçişleri Bakanlığı kuruluşları; Suriye göçü bağlamında ilk sayıları net olarak verememektedir. Hatay'daki sınır kapıları bu nüfus hareketlerindeki kayıtların 2011 tarihiyle oluştuğunu göstermektedir. ve ilk tespit edilen sayı 300 kişiyi gösteriyor.⁷² Sınır kapısına yönelen sığınmacılar ilk olarak Hatay'da bir spor salonunda ağırlandırlardır. Burada ilk olarak gıda ihtiyaçları temin edilmiştir. İlk göç edenler küçük bir kitleyi oluşturduğundan bir tehdit olarak görülmemiştir. Transit bölge konumundaki Türkiye, sığınmacıların kontrollü bir şekilde ikametini sağlamak amacıyla geçici barınma merkezleri kurmuştur. GİGM istatistiklerine bakıldığında; bu barınma merkezlerinde 2019 yılı itibariyle toplam mevcut 138.645, geçici barınma merkezleri dışında Türkiye sınırları içinde bulunan toplam Suriyeli sığınmacı sayısı ise 3.474.744'tür.⁷³

⁷² T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Geçici Koruma, https://www.goc.gov.tr/icerik3/turkiye%E2%80%99de-gecici-koruma_409_558_1097_ (Erişim: 22 Mart 2017)

⁷³ T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, İstatistikler, 2019, <https://www.goc.gov.tr/giris-cikis>, (Erişim: 22 Nisan 2019).

Türkiye'ye giriş yapan ilk sığınmacılar, çoğunlukla Hatay ilinden giriş yapmıştır.⁷⁴ Suriye'deki çatışmalar artıka göç de artarak devam etmiş ve çadır kentler yetersiz kalmaya başlamıştır. Artan sığınmacı sayısı nedeniyle Gaziantep ve Kilis ilinde ek konteyner birimler kurulmuştur.⁷⁵ Gaziantep ilinde kurulan çadır sayısı 2017 yılının en son verilerine göre 5.091 adettir. AFAD, çadır ve konteynerlerden oluşan 22 adet kampı sığınmacıların kullanımına açmıştır. Toplam 30.898 barınma biriminde 2017 istatistiklerine göre 234.900 kişi barınmıştır.⁷⁶

TBMM Komisyonu'nun 2018 yılına ait Uyum Raporu'ndaki veriler; geçici barınma merkezine ait harcama tutarı olarak 75.882.879,12 Türk Lirasını göstermektedir. Bir sığınma alanını kurmak 15.802.077,71 TL olarak hesaplanmıştır. Kullanıma hazır ve aktif bir barınma merkezinin aylık hesaplama göre maliyeti 1.3 milyon Türk Lirası. Bağış yoluyla vatandaşlar tarafından geçici barınma merkezine 6.000.000 TL yardım yapılmıştır. Bu merkezlerde, 54 kamu görevlisi görev yapmaktadır. Diğer temin yollarıyla çalışmaya dahil edilen 201 personel ile birlikte toplam 255 personel çalışmaktadır.⁷⁷

Barınma ve mülteci kampları, uluslararası standartlarda belirlenen projelere göre inşa edilmektedir. 2014 yılında Göç İdaresi Genel Başkanlığı kurulmuştur. Ancak Türkiye'deki sığınma kampları ve barınma merkezlerinin ve bu merkezlerin koordinasyonu ile verilen hizmetlerin koordinasyonunun sağlanması aktif olarak AFAD kuruluşunun görev alanına dahil edilmiştir. AFAD, barınma ve mülteci kamplarının kurulacağı yerleri; su kaynağı, erişilebilirlik, kültürel ve çevresel faktörlere göre belirlemiştir. Barınma merkezleri genel olarak; güvenliğin sağlanabilmesi için ülke sınırlarına daha uzak arazilere kurulmuştur. Ancak bu kurulmada şehir merkezlerine olan mesafe de önemsenmiştir. Ulaşımın ve erişimin kolaylıkla sağlanacağı alanlar tercih edilmiştir. Suriye krizinde göç edenler, ilk olarak ülke sınırlarına yakın noktalarda kurulmuş olan çadırlarda ağırlandı.

⁷⁴ T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (2019), aynı eser, (Erişim: 22 Nisan 2019).

⁷⁵ T.C. İçişleri Bakanlığı, Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı, Suriye Raporları: "Suriye'den Türkiye'ye Nüfus Hareketleri: Kardeş Topraklarında Misafirlik", 2016, s.18, <https://www.afad.gov.tr/suriye-raporlari> . (Erişim: 15 Eylül 2018)

⁷⁶ T.C. İçişleri Bakanlığı, Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı, Suriye Raporları: "Barınma Merkezlerinde Son Durum". 2017, s.1. <https://www.afad.gov.tr/barinma-merkezlerinde-son-durum>, (Erişim: 8 Ağustos 2017)

⁷⁷ Türkiye Büyük Millet Meclisi, İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, (2018), aynı eser, s.158, (Erişim: 22 Nisan 2019).

Türkiye, göç sürecinde herhangi bir barınma merkezine sahip değildi. Dolayısıyla bir göç sürecine giren ülkenin ilk olarak göç yönetim rehberine ihtiyacı olmuştur. Göç sürecinin etkin yürütülebilmesi için öncelikle kurumsal çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar çerçevesinde sığınmacı bireylerin ihtiyaçlarının karşılanması için kamp birimlerinin kurulumu gerekmiştir.

Türkiye genelinde kurulan kamplar, planlı geçici yerleşim birimleri şeklinde kurulmaktadır. Bu merkezler kurulurken, kampların kurulum ilkeleri Sphere, UNHCR ve AFAD'ın oluşturduğu kurallara göre saptanmıştır.⁷⁸ Ancak kampların kurulum alanları ve özellikleri belirlenirken; Sphere projesi ve UNHRC klavuz oluştur. Sphere Projesi; S. Humanitarian Charter'ın '97 yılında oluşturduğu, olağanüstü durumlarda gerekli olan yerleşim planlarının teknik yapısının anlatıldığı bir kitaptır.⁷⁹ Kapsamlı bir klavuz olması nedeniyle bu proje barınma merkezlerinin kurulumu için birçok ayrıntıyı da vermektedir. Daha önceki yıllarda da bazı çalışmalar mevcuttur ancak en detaylı Sphere Projesi'dir. İlk çalışmalar arasında UNHRC'nin oluşturduğu 'Acil Durum Elkitabı'⁸⁰ öncü kaynak oluşturmaktadır.

Kampların kurulumunda, UNHRC'nin öngördüğü birtakım teknik ölçütler var. Bu ölçütlere göre standart bir aile 4 veya 6 kişiliktir. Yani oluşturulan her bir birim bu sayıya göre oluşturulur. Aile bireylerinin sayısı arttıkça bu aileye tahsis edilen yerleşim birimi de büyütülecektir. Kampta barınma hizmeti verilen her grup için, eğitim ve sağlık birimleri de kurulur. Fakat bu sosyal birimler gruplara özel olarak kurulmaz.⁸¹ Bu bilgiler çerçevesinde Türkiye'de AFAD aracılığı ile 2014'te en son kurulumu yapılan merkezlerin teknik yapısı UNHRC ve Sphere ölçütlerine uygundur. Örneğin bir aile için ayrılan birim yaklaşık 5-6 kişilik aile yaşamına uygun olarak oluşturulmuştur.

⁷⁸ Zerrin İnan-Bengi Korgavuş, "Mülteci Kampları ve Yerleşim Alanlarında Sürdürülebilir Tasarım", İktisat ve Sosyal Güncel Araştırmalar. 2017, Cilt No.1, Sayı No.2, s.108. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/435086>, (Erişim: 21 Nisan 2019)

⁷⁹ T.C. Sağlık Bakanlığı, E-Kütüphane, "Sphere Projesi, Afete Müdahalede Asgari Standartlar ve İnsani Yardım Sözleşmesi", İsviçre, 2000, s. 1-2, <https://sbu.saglik.gov.tr/Ekutuphane/kitaplar/sphere.pdf>, (Erişim: 17 Eylül 2018)

⁸⁰ Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği, Handbook For Emergencies, 3. Baskı, İsviçre: Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği, 2000, s.56-138. https://www.ifrc.org/PageFiles/95884/D.01.03.%20Handbook%20for%20Emergencies_UNHCR.pdf, (Erişim: 23 Eylül 2017)

⁸¹ Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği, "Camp Planning Standards (Planned Settlements)", (t.y.), <https://emergency.unhcr.org/entry/45582/camp-planning-standards-planned-settlements>, (Erişim: 11 Aralık 2017)

Barınma kamplarındaki bireyler, kamp alanlarında sınırlı yaşam alanına sahipler. Bu nedenle sığınmacıların durumu değerlendirildiğinde; barınma kamplarında sığınmacılar için iş imkânları yaratılabilir, üretime yönlendirilerek üretilen ürünlerle satış yapmaları sağlanabilir, kamp alanındaki ve çevresindeki doğal kaynaklara zarar vermeden kamp arazilerinin bir bölümü ekim alanı olarak ayrılarak hem gıda ihtiyacının karşılanması hem de ekonomik faaliyetlere teşvik sağlanabilir. Bir insanı ya da bir topluluğu ne kadar sınırlı alana bağlı kılarırsanız o kadar sorun yaşarsınız. Ülke olarak kontrolün sağlanabilmesi için sığınmacıların kamplarda yaşaması denetimi ve kontrolü kolaylaştırmaktadır. Ancak insani olarak yaklaşıldığında bu denetim ve kontrol mekanizması kendi ülkelerinde yerinden edilmiş bu kişiler için yaşamın özgürlüğünü sınırlayıcı özellik göstermektedir. Türkiye’de özellikle sınırlara yakın bölgelerde kurulmuş olan ve 2017 yılı itibariyle en çok sığınmacıyı ağırlayan üç barınma merkezine ait bazı bilgiler aşağıda verilmiştir.

2.2.1 Adana Barınma Merkezi

Adana’da kurulan barınma merkezinin 2014 yılı itibariyle aktif çadır sayısı 2.162 adettir. 2013 tarihli verilere göre Adana nüfusu 2.149.260 kişi. 2014 itibariyle Adana ilinin ağırladığı sığınmacı sayısı 11.451 kişiye ulaşmıştır.⁸² Adana Barınma Merkezi, Türkiye sınırları içinde kurulan en kapsamlı barınma merkezidir. Suriye’nin iç siyasi çatışmalarından güvenlik kaygılarıyla Türkiye’ye göçen ve diğer Batı ülkeleri tarafından pek de kabul görmeyen insanlar bugün Türkiye’nin birçok ilinde kurulmuş olan kamplarda yaşamını sürdürmektedir.

Türkiye genelinde özellikle büyük illerde kurulan sığınma merkezleri, zorunlu göçmenlerin ihtiyaçlarına cevap vermek adına eğitim, sağlık gibi hizmetleri de barınma ihtiyacının yanında sunmaktadır. Sığınmacıların, yaşam alanlarını ihtiyaçlarını karşılayabilecek nitelikte sağlamaya yönelik çalışmaların yanında gün içinde psikolojik olarak etkinliklerini pozitif yönde etkilemeye yönelik kurslar da düzenlenmektedir.

---

⁸² T.C. İçişleri Bakanlığı, Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı, .C. İçişleri Bakanlığı, Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı, Afet Raporları: İnfografik.2015, s.1, <https://www.afad.gov.tr/infografikler>, (Erişim: 7 Mart 2018).

2.2.2 Gaziantep Barınma Merkezi

Karkamış ve Çobanbey Hudut Kapıları⁸³ aracılığıyla giriş yapan sığınmacıların nakledildiği barınma merkezi Gaziantep'te kurulan kamp birimleridir. Dört adet barınma yerleşkesinden oluşan Gaziantep Barınma Merkezi'nin İslahiye'de kurulan 1575 adet çadırdan oluşan çadırkentinde 6408 Suriyeli birey; Karkamış'ta ise kurulan 1632 çadırdan 5660 Suriyeli hizmet almıştır.⁸⁴ Nizip'te çadır ve konteynerden oluşan toplam 2781 adet barınma biriminde 13.134 Suriyeli sığınmacı barınmıştır ve belirtilen kamplarda 2017 yılı itibariyle hizmet alan toplam sığınmacı 25.202 kişi olarak kayıtlara geçmiştir.⁸⁵ Gaziantep şehri Türkiye genelinde en çok sığınmacının barınmasına olanak sağlayan merkezlerin kurulduğu şehirlerden biridir.

2.2.3 Şanlıurfa Barınma Merkezi

Şanlıurfa üzerinden Akçakale, Ceylanpınar ve Mürşitpınar girişlerini⁸⁶ kullanan sığınmacılar, Şanlıurfa ilinde kurulan dört adet barınma merkezinde güvenli yaşam olanağı bulmuştur. Bu birimlerden Suruç, Ceylanpınar ve Akçakale'de çadırkentler kurulmuş olup Harran'da konteynerler barınma hizmetine sunulmuştur. Suruç'ta 7.094 adet, Akçakale'de 6.310 adet, Ceylanpınar'da 5.032 adet çadır kurulmuş olup barınma sağlanan Suriyeli sayısı 64.836 kişidir.⁸⁷ Harran'da kurulan 2.012 konteynerde ise 11.380 Suriyeli'ye barınma olanağı sağlanmıştır. Toplam Suriyeli sayısı Şanlıurfa ilinde 76.216 kişi olarak belirlenmiştir.⁸⁸ Şanlıurfa ili veriler incelendiğinde ülke genelinde 2017 yılı itibariyle sığınmacılara en çok barınma birimi sunmuş şehir olarak görülmektedir.

⁸³ Tarihiolaylar, "Türkiye ile Suriye Arasındaki Sınır Kapıları", <https://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/ceylanpınar-sınır-kapisi-729>, (Erişim: 3 Ekim 2019)

⁸⁴ T.C. İçişleri Bakanlığı, Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı, Suriye Raporları: "Barınma Merkezlerinde Son Durum". 2018, s.1. <https://www.afad.gov.tr/barınma-merkezlerinde-son-durum>, (Erişim: 3 Eylül 2019)

⁸⁵ T.C. İçişleri Bakanlığı, Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı, (2018), aynı eser, s.1., (Erişim: 3 Eylül 2019)

⁸⁶ Tarihiolaylar, "Türkiye ile Suriye Arasındaki Sınır Kapıları", <https://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/turkiye-suriye-siniri-725>, (Erişim: 3 Ekim 2019)

⁸⁷ T.C. İçişleri Bakanlığı, Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı, (2018), aynı eser, s.1., (Erişim: 3 Eylül 2019)

⁸⁸ T.C. İçişleri Bakanlığı, Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı, (2018), s.1, (Erişim: 3 Eylül 2019)

2.3 AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE

2.3.1 Avrupa Birliği Tarihi ve Türkiye

Dünya uluslarının aralarında var olan savaşların genel olarak temeline bakıldığında, savaşlar bazı siyasi gerekçelere dayandırılrsa da özellikle bugünkü Avrupa devletlerinin yapısı ve tarihi geçmişi bu savaşların temelini ekonomik kaygıların, uzun vadeli siyasi varlık planlarının ve güçlü devlet politikalarının eseri olduğunu göstermektedir. İktisadi endişelerin yarattığı siyasi prensiplerin, politik ilişkilerin ve uluslararası ticari faktörlerin eski Avrupa dünyasının üzerindeki etkisini bugünkü Avrupa bütünleşmesinde görmek mümkündür. Bu bütünleşmenin altyapısını 2. Dünya Savaşı meydana getirmiştir. Savaş ülkeleri, ABD tarafından desteklenen Marshall Planı ile kendi içlerinde koordinasyonu ve bütünleşme hareketlerini hızlandırmışlardır. Amerika bu süreçte Avrupa uluslarına 9.000.000.000 dolar yardımda bulunmuştur.⁸⁹ Bu bağlamda yer alan çalışmalardan biri de Schuman Deklarasyonu'dur.⁹⁰ Bu bildirge politik alanda birleşme çalışmalarını sağlarken askeri alanda da bütünleşmeye destek olan bir ilan. 1950 yılında Fransa'nın Dışişleri Bakanı tarafından ilan edilen bu belge AKÇT'nin kurulmasında ve başarısında önemli basamağı oluşturuyor.⁹¹ (9 Mayıs 1950/ AKÇT).

1951 Paris Sözleşmesi ile Belçika, Lüksemburg, Fransa, İtalya, Almanya ve Hollanda arasında bir birlik oluşturulmuştur. AKÇT ile kurulan bu uluslararası siyasal anlaşma, bir yandan kömür-çelik rezervlerinin değerlendirilmesini içerirken diğer yandan aslında Avrupa devletlerinin güvenlik kaygısını da gidermeye çalışmıştır. Bu süre içerisinde Avrupa ekonomisi toparlanma aşamasına girmiştir. 1952 yılında Kore Savaşı'nın meydana gelmesi ve bu savaş karşısında ABD'nin tutumu Almanya'nın silahlandırılmasından yana olduğundan AKÇT ile sağlanmaya çalışılan güvenli Avrupa bakışı tedirgin olmaya başlamıştır. Dolayısıyla bu tedirginlik, AKÇT'yi oluşturan devletlerle Paris'te, 27 Mayıs 1952 tarihinde, bir Avrupa Savunma Topluluğu oluşturma

---

⁸⁹ Belgin Akçay, İlke Göçmen, Avrupa Birliği Tarihe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar, 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları, 2012, s.41

⁹⁰ Jhon McCormick, The European Union, Westview Press, Oxford. 1999, s.46-48; Akçay/Göçmen (2012) aynı eser, s.47

⁹¹ Akçay/Göçmen. (2012), aynı eser, s.47.

fikrini ortaya koymuş ve bu bağlamda AST imzalanmıştır.⁹² Ancak bu anlaşmanın hayata geçirilmesi devletlerin anlaşmazlığı ve politikaları nedeniyle mümkün olmamıştır. Avrupa Kömür Çelik Topluluğu'nun başarısı, Avrupa ülkelerini daha ileri seviyede bir birleşme oluşturmaya itmiş, Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun kurulması ile geliştirilerek devam etmiştir. Bütünleşme çabalarını EURATOM takip etmiştir.

1958 yılında imzalanan Roma Anlaşması sonucunda Avrupa Ekonomik Topluluğu kurularak bu topluluğun siyasal bütünlüğe ulaşması hedeflenmiştir. (AET/ 1 Ocak 1958).⁹³ Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu kuran Roma Antlaşması'nın Madde 2'de belirtilen amaçlarına göre hedeflediği bazı faaliyetler aşağıda belirtilmiştir.

- Topluğunun üyeleri arasında gümrüklerde alınan vergileri, ithalat ile ihracattaki kısıtlamaları, eş etkili her türlü tedbiri kaldırmak. (Madde 3a kapsamında)
- Üye devletler dışındaki diğer ülkelere ortak bir gümrük ve ticaret politikası oluşturmak. (OGT-OTP), (Madde 3b kapsamında)
- Topluluk üyeleri arasında sermaye, hizmet ve kişi dolaşımının önündeki engelleri kaldırmak.(Madde 3c kapsamında)
- Taşımacılık sektörüne dair ortak politika oluşturmak.(Madde 3e kapsamında)
- Üye devletlerin oluşturduğu topluluk pazarında rekabeti bozmayacak bir yapıyı oluşturmak. (Madde 3f kapsamında)
- Ülkelerin yerel mevzuatlarının pazar işleyişini sağlayacak şekilde uyumlaştırılması, iktisadi politika koordinasyonu. (Madde 3h kapsamında)
- Denizaşırı devletlerle ticareti artırıcı, iktisadi ve sosyal kalkınmayı sürdürülebilir hale getirecek ortaklıkların oluşturulması, (Madde 3k kapsamında) amaçlara ulaştıracak ilkeler olarak benimsemiştir.⁹⁴

Roma Antlaşması, kendi üyeleri arasında miktar kısıtlamalarını, eş etkili vergileri ve tedbirleri kaldırırken topluluğun dışında yer alan devletlere gümrük

⁹² Akçay/Göçmen. (2012), aynı eser, s.49

⁹³ Sadi Somuncuoğlu, Avrupa Birliği: Bitmeyen Yol, Ankara: Ötüken Yayınları, 2002, s. 19.

⁹⁴ T.C. Dışişleri Bakanlığı. Avrupa Birliği Başkanlığı. "Roma Antlaşması", 1958. https://www.ab.gov.tr/avrupa-birliginin-tarihcesi_105.html (Erişim: 19 Mayıs 2015)

tarifelerinde ve ticaret politikalarında ortak stratejiyi öngörmektedir. Dolayısıyla oluşturulmaya çalışılan Pazar üye devletlerle sınırlı kalmaktadır. Bu ortak kurumsallaşma çabalarında üyelerin iktisadi büyümeleri ve özellikleri eşdeğer olmadığı düşünülürse İç Pazar adı verilen piyasa ortamında yapılan uygulamanın ne kadar eşitlik sağlayacağı tartışılır. Diğer açıdan bakıldığında, rekabet politikaları üye devletlerin arasında geçerli olmakla birlikte diğer üye olmayan ülkeler, Avrupa pazarında eşit haklarla yerini alamamaktadır. Rekabetin bozulmamasını oluşturacak bir sistemin kurulmasını öngören Avrupa devletleri aslında, tüm dünya ülkelerinin uluslararası alanda rekabeti düşünüldüğünde, en başta eşit rekabete aykırı bir ilke benimsemiştir.

Türkiye ve Yunanistan'ın Avrupa da kurulan bu bütünleşmeye dahil olmak istemeleri üzerine, genişleme kavramı oluşmuş ve 1959 yılında Avrupa ülkelerinin gündemine siyasi birlik düşüncesi hakim olmaya başlamıştır. 1965'te Füzyon Antlaşması ile konsey ve komisyon ayrı birer çatıyı oluşturmuştur. Bu antlaşma AET, AKÇT ve EURATOM kurumlarına Avrupa Toplulukları adını vermiştir.⁹⁵ Topluluk düzeyinde bir bütünleşme aşaması kaydedilmiş olsa da Roma Antlaşması'nın ikinci maddesinde belirtilen amaçların önünde halen devam etmekte olan birtakım sorunlar ve uyuşmazlıklar mevcuttur. Belirtilen süreçte yaşanan sorunlar daha çok kişi ve mal unsurunun birlik düzeyinde serbest dolaşımı üzerinde etkili olmaktadır.⁹⁶ Bu nedenlerle Avrupa Tek Senedi ile üye devletlerin, kendi iç pazarlarını sona erdirerek, üyeler arasında tam bir ortak pazarın kurulmasını sağlayan bir yapı oluşturulmuştur. İç Pazar'ın oluşturulmasında hukuki olarak atılan en önemli adım, 1986'da imzalanıp, 1987 tarihinde yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi'dir.⁹⁷ Bu sened onaylandığında 12 üyeye sahip genişlemiş bir Avrupa topluluğu mevcuttu. İç pazarın tamamlanmasını hedefleyen bu sened ile tüm üye devletler 1992 yılının 31 Aralık'ında ülke iç pazarını sona erdirme konusunda ortak karara varmışlardır.⁹⁸ 1991'de Maastricht'te bir zirve düzenlenmiş ve bu zirvede Topluluk, daha önce yapılan konferanslarda alınan kararlar doğrultusunda Avrupa Toplulukları Antlaşması imzalanmasında karara varmıştır. AT Antlaşması 7

⁹⁵ T.C. Dışişleri Bakanlığı, Avrupa Birliği Başkanlığı, "Avrupa Tek Senedi", https://www.ab.gov.tr/_105.html, (Erişim: 25 Nisan 2017)

⁹⁶ Akçay/Göçmen. (2012), aynı eser, s.52.

⁹⁷ Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, "AB Yasal Çerçeve", <https://www.avrupa.info.tr/tr/avrupa-birligi-yasal-cerceve-109>, (Erişim: 17 Şubat 2019)

⁹⁸ Haluk Günöğür, Avrupa Birliği, Ankara: Avrupa Ekonomik Danışma Merkezi Bilim Serisi, 2008, s.23-24.

Şubat 1992’de imzalanmış olup 1993 yılında yürürlükte yer almıştır. Maastricht Antlaşması, topluluğun adını Avrupa Birliği adıyla güncellemiştir.⁹⁹

Avrupa Birliği’ni kuran Maastricht Antlaşması ile yeni bir hukuki yapıda Avrupa Birliği’nin iktisadi politikalarının uyumlaştırılmasını kolaylaştıracak ve dış politikasında sınır ve birlik sınırları ötesinde güvenlik kanalını sağlayacak üç ana sütuna dayalı bir yapılanma yoluna gidilmiştir. Bunlar;¹⁰⁰

- Ekonomik ve Parasal Birlik
- Ortak Dış ve Güvenlik Politikası
- Adalet ve İçişleri politikalarıdır.

Bu sütunların birinci basamağını oluşturan ekonomik ve parasal birlik, ekonomide ortak para ve maliye politikalarının koordinasyon içerisinde yönetilmesinin sağlanmasını hedefler.¹⁰¹ Bütçe yönetimini sağlayan ortak bir Avrupa kurumunu öngörür. ODGP sütunu, birliğin üyelerinin uluslararası alanda savunma politikalarını içermektedir. Bu sütunla birlikte, uluslararası savunma politikası ilk kez bu kadar genişletilmiş bir şekilde birlik düzeyinde görüşülmüştür. Adalet ve İçişleri sütunu ise tam olarak günümüzde dünya gündemini meşgul eden terörizm, sınır ötesi suç unsuru teşkil eden durumlar, insan ticareti, çocuk istismarları, kaçakçılık ve göç gibi politikaları içermektedir. Maastricht Antlaşması’nın bu üç sütun üzerine pekiştirilmesi Amsterdam Antlaşması ile belirlenen politikalarla sağlanmıştır.

Bu nedenle ‘adalet ve içişleri’ düzenlemelerinin birlik ülkelerinin politikaları içerisine tam olarak yerleşmesi bu bağlamda üye devletler arasında ortak bir dış güvenlik politikasının derinleşerek ele alınması gerekmiş ve hukuki düzenlemelerde Amsterdam Antlaşması yeni düzenlemelerin yolunu açmıştır. 1 Mayıs 1999’da

⁹⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi, Kütüphane, “Maastricht Antlaşması”, 7 Kasım 1992, s.1-2, https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/AB/Maastricht_Anla%C5%9Fmasi.pdf, (Erişim: 2 Mart 2019)

¹⁰⁰ Türkiye Büyük Millet Meclisi, Kütüphane, (1992), aynı eser, s.1-2, (Erişim: 2 Mart 2019)

¹⁰¹ Başak Tanınmış Yücememiş, Parasal Birlik, Avrupa Merkez Bankası ve Türkiye’ye Yansımaları, İstanbul: Derin Yayınları:65, 2005, s.9

yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması Maastricht'in maddi ve şekli düzenlemelerini içerir.¹⁰²

Avrupa Birliği'nde meydana gelen diğer bir gelişme ise Nice Antlaşması'dır. 26 Şubat 2001 tarihinde onaylanmıştır.¹⁰³ Zamanla genişleyen Avrupa Birliği, yükü ve sorumlulukları arttığı için yönetimde ve uyumlaştırma sürecinde sorunlar yaşamıştır. Bu nedenle Avrupa Anayasal Antlaşması oluşturulmuş ancak üye devletler tarafından kabul edilmemiştir. Onun yerine Lizbon Antlaşması imzalanmıştır. Lizbon Antlaşması, 29 Ekim 2004'de oluşturulan fakat kabul görmeyen antlaşmanın yerine yürürlüğe girmiştir.¹⁰⁴

1947 yılında Marshall Yardımı görüşmelerine dâhil olan Türkiye, savaşa katılmamış olmasına rağmen yardım kapsamında değerlendirilmiştir. Ancak bu yardımların devletlerin iktisadi kalkınmaları odaklı değil savaş yıkımını toparlama odaklı olduğu belirtilmiştir. Türkiye 1952'de Nato'ya kabul edilmiştir. Avrupa Topluluğu'nun kuruluşunda bu birlik düzenine yanaşmayan Türkiye, 1957'de Avrupa devletlerinin oluşturduğu Avrupa Ekonomik Topluluğu'na katılmaya karar vermiştir.¹⁰⁵ 11 Eylül 1959 tarihinde düzenlenen Konsey toplantısı, Türkiye adına olumlu karar vermiştir. Ortaklık ilişkisi üzerine verilen bu kararlar tam üyelik içermemektedir. Sadece Türkiye'nin Topluluk içinde varlığı ortaklık düzeyinde resmileştirilmiştir.¹⁰⁶

1963'te Avrupa Ekonomik Topluluğu ile Ankara Anlaşması imzalamış olan Türkiye, 1964'te bu topluluk ile ilişkilerini başlatan 'ortak üye' statüsünü almıştır. 1987 yılında tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. 1997 Lüksemburg Zirvesi'nde üyelik katılımcısı on iki ülke bulunmaktadır. Bu ülkeler arasında Türkiye topluluğa dahil edilmeyen tek ülke olmuştur.¹⁰⁷ Ortaklık statüsü kazandıran Ankara Anlaşması 12 Eylül 1963'te Türkiye'nin başkentinde imzalanmıştır. Anlaşmanın 3. Maddesi gereği üç kademeli süreçten oluşan Ankara Anlaşması ortaklık ilişkisi kapsamında

¹⁰² Füsün Arsava, Amsterdam Antlaşması'nın Avrupa Birliği Hukukuna Katkıları, Ankara: SBF Yayınları, 2000, s. 123

¹⁰³ Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu. (t.y.), aynı eser, (Erişim: 17 Şubat 2019)

¹⁰⁴ Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu.(t.y.), aynı eser, (Erişim: 17 Şubat 2019)

¹⁰⁵ Veysel Bozkurt, Türkiye ve Avrupa Topluluğu, İstanbul: Ağaç Yayıncılık, 1992, s. 9.

¹⁰⁶ Rıdvan Karluk, Avrupa Birliği ve Türkiye, İstanbul: Beta Yayınları, 1998, s.367

¹⁰⁷ Emine Erden Kaya. "Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri Tarihi Süreci", Ali Ayata, Murat Ercan(ed.). Avrupa Birliği ve Türkiye ile ilişkileri-İlişkilerin Siyasi, Askeri, Ekonomik ve Kültürel Çerçevesi içinde. (s.379-393) Ankara: Nobel Yayınevi, 2016, s.386.

değerlendirilmiştir. Ankara Anlaşması'nın amacı 2. Madde de yer almaktadır. Bu maddeye göre amaç; Türkiye'de ekonomik kalkınmayı sağlamak ve iktisadi gelişmelere ivme kazandırmaktır. Anlaşma, iki taraf arasında ticarete ve ekonomi ilişkilerine dengeli ve sürekli güç kazandırmayı hedefler.¹⁰⁸ Ancak inişli çıkışlı uluslararası ilişkiler ve Türkiye'nin yaşadığı siyasi iç dalgalanmalar Ankara Anlaşması'nın eki niteliğindeki 1973'te yürürlükte uygulamaya giren Katma Protokol ile öngörülen kademeli sürecin ilerlemesini geciktirmiştir. İvme kazanan ilişkiler çerçevesinde, 13 Aralık 1995 tarihinde Türkiye meclisinin onayıyla ve Ortaklık Konseyi Gümrük Birliği kararıyla bir yıl sonra yürürlüğe girecek uygulamalarla yeni bir dönem başlamıştır. Bu süreç Anlaşmanın öngördüğü nihai süreci ifade etmektedir.

Gecikmeli olarak yerine getirilse de 22 yıllık süreç sonucunda üyelik girişimleri sonucu 1999 yılında yapılan Helsinki Zirvesi ile Türkiye aday ülke statüsü alan ülke olmuştur. Bu kazanım sonucu 2005 yılı Ekim ayı itibariyle müzakerelerin başlaması öngörülmüştür.¹⁰⁹ Türkiye'nin AB tarihi adaylık statüsü sonucunda müzakereler ve uyumlaştırma süreci ile yıllardır devam etmektedir. Bu süreçte, aday ülke 35 fasıl kapsamında kendi mevzuatını AB ile entegre etmekle yükümlü kılınmıştır.

Avrupa'nın siyasi kaygılar nedeniyle kurduğu ancak temelinde ekonomik sebeplerin var olduğu topluluk büyüyerek bir Avrupa bütünleşmesini oluşturmuştur. Bugün Türkiye gibi ülkeler, dünya haritasında hem stratejik olarak ve hem de dünya pazarında yer alma talebiyle bu birliği cazip görmektedirler. Avrupa Birliği, Türkiye'nin hem siyasi alanda hem de ekonomik anlamda ilişkiler içinde olduğu uluslararası bir kurumsal yapıdır. Ortaklık ilişkisi kapsamında yıllardır Türkiye'nin yaşadığı siyasi süreç, ekonomik yapısı ve ekonomik ilerlemeleri, Avrupa Birliği ilişkileri sürecindeki gelişmeler; iki tarafında dünya platformunda statüsünü etkilemektedir. Bir üye devlet olmasa dahi Ankara Anlaşması ve 1/95 sayılı Ortaklık Kararı ülkesi olan ve tampon bölge görevi gören Türkiye'nin göçmen ve mülteci sorunu ile karşı karşıya kalması tek başına Türkiye'yi değil, diğer Avrupa ülkelerini de yakından ilgilendiren bir durumdur. Bu nedenle Dünya'nın bugün gündemini oluşturan

---

¹⁰⁸ T.C. Dışişleri Bakanlığı. Avrupa Birliği Başkanlığı. "Ankara Anlaşması". Madde 2. 12 Eylül 1963. https://www.ab.gov.tr/files/ardb/ankara_anlasmasi.pdf. (Erişim: 5 Haziran 2015).

¹⁰⁹ Karluk, (1998), aynı eser, s.365.

Suriye Göçü, Avrupa Birliği'ne entegre çalışmaları bağlamında Fası 24'ün kapsamına girmektedir.

2.3.2 Avrupa Birliğinin Göç Politikaları

Avrupa'nın göç tarihini ele alırken kıtanın tarihi geçmişı nedeniyle bir sınırlamaya tabi tutmak doğru olmayacaktır. Ancak Avrupa ve Türkiye kapsamında göç konusu ele alınırken 2. Dünya Savaşı sürecine değinmek daha uygun olacaktır. Bu bağlamda Avrupa'nın göç tarihinin oluşumu, iktisadi değerlerini yüksek düzeyde geliştirmek adına arayış içerisine girdiği sürece dayanmaktadır. Hansen, bu süreci üç evrede değerlendirmiştir. Bu evreler, sıcak savaş sonrası istihdam yaratan misafir işçilik süreci, bu süreç sonrası meydana gelen aile birleşmelerinin oluşturduğu süreç ve Avrupa'ya iltica yoluyla gelen göçmenlerin oluşturduğu süreçtir.¹¹⁰ Sıcak savaşların son bulduğu ve ülkelerin ekonomilerini iyileştirme dönemine girdiği yıllar Batı devletlerinin yaşadığı en büyük sorunlardan biri savaş sonrası işgücü açığı'nın yüksek oranda olmasıdır. Bu arayış AB devletlerini başka ülkelere insan kaynağı çekmeye itmiştir. Bu durum planlı göç politikalarını da ilerleyen zamanlarda beraberinde getirmiştir.¹¹¹ Bu politikalar zamanla Avrupa'yı homojen nüfusa sahip bir kıtaya dönüştürmüştür.

Marshall Planı doğrultusunda sağlanan ve savaş sonrası Batı ülkelerinin ekonomilerini düzeltmelerine yönelik olarak yapılan yardımlar bir sermaye oluşturmuştur. Daha önceleri göç verilen bir kıtaya sahip olan Avrupa ülkeleri sıcak savaşın bitimiyle birlikte göçe hedef olan ülkeler pozisyonunu almışlardır.¹¹² Avrupa'nın bu süreçte hedef ülke konumunu almasının nedenleri arasında:

- İstihdam oluşturacak insan kaynağı'nın yetersiz olması sonucu başka ülkelere karşılanması,
- Ülke ekonomilerinin gelişmeye yönelik yapılandırılması,
- Refah düzeyini yükseltme politikaları,

¹¹⁰ Randall Hansen " Migration to Europa since 1945: Its History and its Lessons". Sarah Spancer (Ed.). The Politics Of Migration içinde. (25-39), USA: Blackwell Publishing. 2003, s.30-31.

¹¹¹ Yılmaz, (2014), aynı eser, s.1694.

¹¹² Hasan Canpolat, Hakkı Onur Arıer, Rapor No: 123: The Black Sea International Rapor No: 22. "Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi". Ankara: Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi. 2012. s.11. https://www.orsam.org.tr/d_hbanaliz/Analiz_123_tr.pdf. (Erişim: 20 Şubat 2019)

- İşgücü açığını kapatmak yer almaktadır.

Topluluğun ilk kuruluş dönemlerinde göç eden kişilere ihtiyacı olduğu için bu yıllarda hukuki düzenlemelerle oluşturulmuş bir ortak göç stratejisi yoktur. Yani nüfus hareketleri bu süreçte Avrupa için negatif bir durumu temsil etmemektedir.¹¹³ Avrupa ülkeleri ihtiyaçları doğrultusunda göç alabileceklerini ve istedikleri zaman bu istihdam amaçlı yaşanan göçü durdurabilecekleri için o süreçte yaşanan göç olayını bir sorun olarak görmemişlerdir. Dolayısıyla ortak bir politikaları da yoktur.

1970’li yıllarda meydana gelen ekonomik olaylardan dolayı Avrupa ülkeleri, krizin yaşandığı son on yıl içinde işgücü ihtiyaçlarının kalmadığını söyleyerek o dönem yaşanan yoğun işçi göçlerine, kısıtlamalar getirmişlerdir. Bu kısıtlamalara rağmen bugün hala Batı ülkelerindeki işgücü açıkları göç eden kişilerce giderilip, Avrupa ülkelerinin vatandaşlarının yapmak istemediği işler hala göç eden kişiler tarafından yapılmaktadır. 1980 yıllarından itibaren Avrupa’nın sorunu olan kaçak yollarla girişlerde göç eden kişiler ekonomik arayışlar içinde göç ederken bir yandan da hayatlarını risk ediyorlar. Yasa dışı göçmenler bir yandan ekonomik kaygılar içerisinde hayatlarını risk ederken diğer yandan hala maddi ve manevi istismara maruz kalmaktadırlar. Bunun en iyi örneği; bugün Suriye krizi sonrası yaşanan göç hareketi ile Türkiye’den Avrupa’ya kaçak yollarla geçmeye çalışırken hem paralarından olan hem denizlerde boğulan Suriyeli sığınmacılardır.

Avrupa’nın göç stratejileri, sermaye, mal, kişi ve hizmet dolaşımının serbestini öngören ve geliştirilmesini amaç edinen Roma Antlaşması’nın içeriğinde yer alan 3. Madde kapsamında ele alınmıştır. Ancak burada tam bir göç politikasından söz etmek yine de mümkün değildir. 1970’li yıllarda yaşanan ekonomik krizler işsizlik oranlarını artırmıştır. Gelişmiş üretim teknolojisi işçi profiline de değişmesine ihtiyaç duymuştur. Bu nedenle yoğun işçi göçlerinin süreklilik arz etmesi Avrupa ülkeleri için ihtiyaç olmaktan çıkmaya başlamıştır. 1974 yılında ki göçün durdurulmasıyla Avrupa ülkeleri

---

¹¹³ Hakan Samur, “Avrupa Birliği’nde Göçe Yönelik Global Yaklaşım”, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 2008, Cilt No.5, Sayı No.2, s.3-4

göçün kontrolü ve ihtiyaç doğrultusunda yönlendirilebilmesi için ülkeler bazında çeşitli mekanizmalar oluşturmaya başlamıştır.¹¹⁴

Hollanda ile 1970’te başlayan göçmen kontrolü, Avrupa Toplulukları yönünde dış ülkelere gerçekleşen kaçak ve yasal göç olayları artınca göçe yönelik sınırlandırmalar Fransa ile devam etmiştir. 1972 yılında özellikle işçi göçüne karşı yapılan bu sınırlandırmalar daha da sert kurallarla devam ettirilmiştir.¹¹⁵ Bu kısıtlamaları, diğer Avrupa devletleri de uygulamaya başlayınca 1960 ve 1970 senelerinin göç dalgaları aşağı yukarı yönlü hareket göstermiştir.

Avrupa Birliği, genişleme yaşadıkça ülkeler arasındaki göç hareketi de yoğunluk kazanmıştır. 1990 yıllarındaki gelişmeler göç konusunun Avrupa devletleri arasında bir politika oluşturmak üzere uluslararası görüşmelere taşınmasına zemin hazırlamıştır. Maastricht Antlaşması ile Avrupa Birliği adını alan topluluğun temeli ‘üç temel sütuna’ dayandırılmıştır. Maastricht Antlaşması öncesinde 1986 Avrupa Tek Senedi ile başlayan dönemde göç, iltica, sığınma, ortak bir göç politikası oluşturma gibi konularda görüşmeler yapılmıştır ancak tam bir zemin ve politika oluşturulamamıştır. 1986 yılında başlayan ve 1987 yılında yapılan Trevi Grubu görüşmelerinde göç konusunda aşağıdaki hususlar yer almaktadır:

- Genel olarak üye ülkelerdeki göç sorunu,
- Vize politikası,
- Dış sınır kontrolleri,
- Siyasi sığınma arayanlar.¹¹⁶

Antlaşma, göç politikalarının, Adalet ve İçişleri kapsamında üye devletler arasında entegre edilmesini sağlamaktadır. Antlaşmayla birlikte topluluğun bünyesinde göç ve iltica stratejileri yoğun bir ivme kazanmıştır. Sınırlar arasında yaşanabilecek sorunların önüne göç kapsamında kesin sınırlar çizilmeye başlanmıştır. Göç

---

¹¹⁴ Samur, (2008) aynı eser, s.3-4.

¹¹⁵ Ayhan Gençler, “Avrupa Birliği Göç Politikası”, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 2005, Sayı No.49, Yayın No.4566, s.186.

¹¹⁶ Enver Bozkurt, Mehmet Özcan, Arif Köktaş, “Avrupa Birliği Hukuku”, 5. Baskı. Ankara: Asil Yayın Dağıtım, 2011. s.334-336.

politikalarının geliştirilmesinde önemli adımlardan diğeri ‘Schengen Anlaşması’¹¹⁷ olarak belirtilmektedir. 1995 senesinde yürürlüğe giren bu hukuki düzenleme, sınır denetimleri üzerine kurulmuştur. İç denetim kaldırılırken dış denetim sıkılaştırılmıştır. Aynı zamanda vize politikaları ve polis işbirliği alanında düzenlemeleri de içermektedir. Göç politikalarının müktesebattaki yeri incelendiğinde 1999 yılında ayrımcılık yasağı Amsterdam Antlaşması ile düzenlemelerde yer almıştır.¹¹⁸ 2002 yılında gelişmiş Avrupa ülkelerine yapılan sığınma amaçlı göçlerde gerileme kaydedilse de Iraklı sığınmacıların 2007 başvurularıyla bu nüfus hareketliliği tekrar yoğunlaşmaya başlamıştır.¹¹⁹

Amsterdam Antlaşması ile belirlenen hedeflerin uygulanabilmesi için 1999-2005 Tampere Programı sürecinde, üyelerin yasal çerçevesinin hedeflerle eş standartlarda uyumlulaştırılması öngörülmüştür. 2005 yılında gerçekleştirilen görüşmeler doğrultusunda göçün küresel boyutuna değinilerek hedef topraklar ile geçiş yapılan toprakların durumu görüşülmüştür.¹²⁰ 2005 yılından itibaren 5 yıllık süreci kapsayan program doğrultusunda Lahey’de yapılan görüşmeler mali kaynaklar üzerine yoğunlaşmıştır.¹²¹ 2008 yılında ‘İltica ve Göç Paktı’ oluşturularak bu pakt çerçevesinde önemli unsurlar hedef alınmıştır. Özetle bu prensipler; yasa dışı yollarla göç eden bireyin geçiş yaptığı transit devlete geri iadesi, yasal göçün prosedürlerinin belirlenmesi, sınırda daha etkin bir göç kontrol ve denetimi, sığınmacılar ve mülteciler bakımından statü düzenlemeleri ve tek tip uygulama, transit ve hedef ülke arasında koordinasyonun güçlendirilmesidir.¹²²

Anderson ve Apap, günümüzde Avrupa Birliği’nin göç politikasının dört boyutunu şu şekilde sıralamıştır:

- Göç akışlarının düzenlenmesi,
- AB’de ikamet edenlerin entegrasyonu,

¹¹⁷ Akçay/Göçmen. (2012), aynı eser, s.445.

¹¹⁸ Andrew Geddes, “Migration Policy In An Integrating Europe”, The European Cummunity Studies Association, 2001, s.25

¹¹⁹ Bilhan Kartal, Emre Bağcı, “Türkiye’ye Yönelik Mülteci ve Sığınmacı Hareketleri” . Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. İktisadi ve İdari Bilimler Sayısı. 2014, Cilt No.12, Sayı No.2, s. 275-299

¹²⁰ Samur, (2008) aynı eser, s.3-4.

¹²¹ Pelin Bingöl, “AB Göç Politikasında Güncel Gelişmeler”, Ekonomistler Platformu. 19 Mayıs 2011. <http://www.ekonomistler.org.tr> (Erişim: 16 Ekim 2016)

¹²² Canpolat/Arıer. (2012), aynı eser, s.13

- Ortak (eş) geliştirme,
- Yasadışı göçmenlerin geri kabulü.¹²³

Göç akışlarının düzenlenmesi genel olarak dış sınır kontrollerinin sağlanması ile ilgilidir. Sınır güvenliği politikasından çok sınır üstü ülkelere dair politikalar uygulayan Avrupa ülkeleri göç akışlarını düzenlemek için günümüzde de birtakım önlemler almaktadır. İkamet edenlerin ve göç edenlerin uyumlaştırılması için bazı politikalar benimsenmiştir. Avrupa Birliği'nin göçmenlerin birlik entegrasyonuna dair politikaları genel çerçevede üç modele göre değerlendirilmektedir.¹²⁴

Bunlar:

- Asimilasyon Modeli
- Çok Kültürlü Model
- Dışlanma Modeli

Asimilasyon modeli; göç eden kişilerin buldukları ülkedeki uyumunu, göç eden toplulukları kültürel açıdan entegre edecek noktaları esas alır ve uyumlarını hızlandıracak politikaları içermektedir. Çok Kültürlü Model; göçmenlerin kültürel çeşitlilik esasına göre kendi lisanslarını ve kültürel değerlerini asimile etmeden göç edilen ülke vatandaşlarıyla eşit sosyal ve siyasi haklar tanıyarak göçmenlerin uyumunu sağlar. Dışlanma Modeli'nde ise; göçmenler göç edilen ülkenin bir üyesi olarak kabul edilmezler.¹²⁵ Göçmenlerin her türlü hakları sınırlandırılmıştır.

İkinci dünya savaşı sonrası işçi statüsü kabulüyle göç alma gönüllüsü olan Avrupa ülkeleri 2011 Suriye Göçü'nde gelişmiş kültür, teknoloji, sanayi ve ekonomilerinden dolayı aynı gönüllülüğe sahip olmamıştır. Türkiye'nin Hatay İli'nin Yayladağı İlçesi'ndeki Cilvegözü Sınır Kapısı'ndan küçük gruplar halinde başlayan Suriyeli Göçü, ilerleyen yıllarda, tarih boyunca göçlere misafirperverlik yapmış Türkiye sınırları içinde yığılmalara neden olmuştur. Özellikle Suriyeli Sığınmacıların 2011 yılından itibaren 300-400 kişilik gruplar halinde göçe zorlanmasıyla birlikte, göç

¹²³ Malcolm Anderson, Joanna Apap, "Striking A Balance Between Freedom, Security And Justice In An Enlarged European Union". Brussels: Centre For European Policy Studies, 2002, s.33.

¹²⁴ Castles/Haas/Miller, (2014), aynı eser, s.244.

¹²⁵ Castles/Haas/Miller, (2014), aynı eser, s.245-250.

politikası hem transit bölge olan Türkiye için hem geçiş yapılan kıta olarak Avrupa ülkeleri açısından büyük önem arz etmektedir. Arap Baharı sonrası Suriye topraklarında yaşanan çatışmalar ülke vatandaşlarını sınır ülkelere ve sınır ülkeler aracılığıyla Avrupa topraklarına yöneltmiştir. Türkiye topraklarının transit alan olarak kullanılmak istenmesi ise Türkiye'nin coğrafi konumu nedeniyle zorunlu göçü Türkiye sorunu olmaktan ziyade uluslararası bir sorun haline dönüştürmüştür.

Suriye Göçü değerlendirildiğinde; Suriye topraklarından diğer ülke topraklarına göç etmek zorunda kalan kişilere göçmen demek doğru olmayacaktır. Yerinden zorla edilmiş olan bu kitlelere 'sığınmacı' kavramı daha doğru olacağından Avrupa birliğinin öngördüğü bu politika modelleri savaş psikolojisi, ekonomik kaygı, can güvenliği sorunu yaşayan kişiler için uzun vadede düşünülebilecek politikalar olarak tanımlanabilir. Avrupa Birliği ülkelerinin 2011 ve günümüz sürecinde göç politikaları uygulamasına ve yönetimine bakıldığında; Avrupa Birliği'nin bu soruna dünya sorunu olarak yaklaşmaması, bölgesel bir sorun niteliğinde yaklaşması, bu nedenle Türkiye'de yığılan sığınmacıların sayı bakımından diğer ülkelere oranla daha fazla olması Avrupa Birliği Adayı Türkiye için birtakım sorunlar teşkil etmektedir.

Avrupa Birliği ülkelerinin güvenlik kaygısı sonucu Türkiye ile 29 Kasım 2015 yılında onaylanan Ortak Eylem Planı uygulanmaya başlanmıştır.¹²⁶

Ortak Eylem Planı'nda aşağıdaki maddeler yer almaktadır.¹²⁷

- Türkiye ve Yunanistan bölgesinde meydana gelen düzensiz göç hareketleri kapsamından gerekli hukuki tedbirlerin alınması
- Vize Serbesti uygulamasına dair düzenlemeler ve işlemlerin karşılanan kriterler doğrultusunda hız kazandırılması.
- Mali yardım sürecinin ve dağıtımın hızlandırılması
- Katılım müzakerelerine ivme kazandırılması
- Suriye içinde yaşam koşullarının iyileştirilmesi
- Gönüllü İnsani Kabul Programı, eylem planının hedefleridir.

¹²⁶ T.C Dışişleri Bakanlığı, Avrupa Birliği Başkanlığı, "Ortak Eylem Planı", 2015, www.info.ab.tr, (Erişim: 22 Ocak 2018)

¹²⁷ T.C Dışişleri Bakanlığı, (2015), aynı eser.(Erişim: 22 Ocak 2018)

Suriye Göçü'nün tarihi sürecine bakıldığında göç; 2011 yılında başlamıştır. Avrupa Birliği'nin giderek artan bu göçe Türkiye açısından resmi olarak yaklaşımının ise 2015 yılında bir plan çerçevesinde yapıldığı görülmektedir. Bu plan incelendiğinde ise Türkiye'den beklenenin, Avrupa ülkelerine göçü durdurması ancak bu düzensiz göçler durdurulduğunda 'BİREBİR' yeniden yerleştirme programı uygulanacağı belirtilmektedir. Bunun yanısıra 'Gönüllü İnsani Kabul Programı' uygulanacağı belirtilmiştir. İl Göç İdaresi verileri incelendiğinde ise 2015 ve 2019 tarihleri aralığında kabul programı kapsamında Türkiye ile kıyaslandığında, Avrupa ülkelerine çok az sığınmacı kabul edilmiştir.

Diğer taraftan bakıldığında genel bir vize serbesti uygulamasının Suriyeli göçü ile karşımıza çıktığını görmekteyiz. 1963 yılından bu yana bir ortaklık ilişkisi bulunan Avrupa Birliği ve Türkiye arasında karşılıklı ve tam olarak herhangi bir vize serbesti uygulaması görülmemektedir. Sermayenin, hizmetin, kişilerin serbest dolaşımını öngören bütünleşme hareketi olan Avrupa Birliği'nin bu kısıtlamayı göç sonucu gündeme getirmesi dikkat çekicidir. Katılım müzakerelerinin hızlandırılması için ise Türkiye'nin bütün Dünya'yı ilgilendiren insani bir sorumlulukla tek başına mücadele etmemesi gerekmektedir. Ülke sınırları içinde, aldığı göç, güvenlik problemi oluşturan bir ülkenin aynı zamanda nüfusunun yüksek olması Avrupa Birliği için önemli bir mesele iken 5 milyona yakın sığınmacıyı ağırlaması Avrupa ülkelerinin gelişmişlik düzeylerine bakıldığında adil bir tutum değildir.

11 Haziran 2018 tarihli Dünya Göç Raporu'na göre:

2017 yılına gelindiğinde Birleşmiş Milletler'in kayıtlarına göre Dünya genelinde toplam mülteci nüfusu 22.500.000 olarak kayda geçmiştir. 2012 senesinde bu nüfus hareketlerinin ivmesinde gerileme yaşansa da şu anki kayıtlar yüksek rakamlara ulaşmıştır. 2016 yılı itibarıyla 2.800.000 kişi uluslararası alanda göç kapsamında statü verilmesini beklemektedir. Mültecilik başvuruları kapsamında ilk sırada 720.000 kişiyle Almanya yer almaktadır. İkinci sırada yer alan Amerika'ya 262.000 mülteci başvurusu yapılmıştır. İtalya için yapılan başvurular ise rapora göre 123.000.¹²⁸

¹²⁸ Uluslararası Göç Örgütü, "Dünya Göç Raporu", 2018. s.5. <https://turkey.iom.int/reports>, (Erişim: 22 Mart 2019)

TBMM İnsan Hakları Komisyon Raporu'nda iç çatışmalar sebebiyle Suriye bölgesinde 700.000 ve üzeri kişi yaşamını yitirmiştir. Kendi devlet sınırları içerisinde zorunlu göçe sevk edilen insan sayısı 12 milyon kişiden fazla olarak tespit edilmiştir. 6 milyondan fazlası başka ülkelere kaçmıştır. Akdeniz ve diğer denizlerde yaşamını kaybeden insan sayısı yirmi bine ulaşmıştır.¹²⁹

Günümüzde sığınma süreçleri 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre yönetilmektedir. Ancak günümüzde yaşanan Suriye Krizi değerlendirildiğinde, Avrupa ülkelerinin göçe yaklaşımı ve göç edenleri kabulü 1950 ve 1960 yıllarının izlenimlerini taşır nitelikte değildir. Birleşmiş Milletler'in çağrıları duyuluyor gibi görünse de TBMM İnsan Hakları Komisyonu'nun raporunda da belirtildiği gibi bugün yüzlerce insan, insani yaşama koşullarını ararken denizlerde ölümlerle karşı karşıya gelmektedir.

Avrupa Birliği ülkelerinin bugünkü göçe yaklaşımı ve politikaları 'güvenlikleştirme', 'dışsallaştırma' olarak uygulanan politikalarla kendini göstermektedir. Schengen Antlaşması sıkı denetim ve kontrolü önermektedir. Bu kapsamda EUROPOL mekanizması Avrupa'nın göç alanındaki politikalarının 'güvenlikleştirme' birimidir. Hollifield'a göre sınırdan sınıra yapılan göçlerde ülkeler politikalarını kontrol, uluslararası ilişki, göçmenlerin uyumu perspektifinde üç etmen ile ele almalıdır.¹³⁰ Avrupa Birliği ülkeleri 'güvenlikleştirme' politikaları ile kendi sınırlarını güvence altına alırken komşu ya da politik ve siyasi ilişkileri olan ülkelerle işbirliğini yüzeysel ele alarak dış politikasına zarar vermektedir. Avrupa Birliği tarafından göç, bir bakıma tehdit olarak görülmektedir. Diğer yandan işbirliği içinde olduğu ülkelerde yığılma yaratacak ölçüde nüfusa sebep olup örnek olarak Türkiye'nin yaşadığı sığınmacı sorununa bir bakıma ortak olmaktadır.

Avrupa Birliği'nin göç yönetiminde uyguladığı diğer bir politika türü 'dışsallaştırma'dır'. Bu politika göçü sınır ötesine itmektir. Denetimin AB sınırlarına

¹²⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi, İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, (2018), aynı eser, s.67, (Erişim: 18 Ocak 2019)

¹³⁰ James F. Hollifield, "The Politics of International Migration: How Can We "Bring the State Back In", James F. Hollifield, Caroline B. Brettell (Ed.) Migration Theory Talking Across Discipline içinde (s.183-239), London: Routledge, 2000, s.191-192

uzak bir bölgede yapılmasını ifade eder.¹³¹ Geddes’inde ifade ettiği gibi; güvenlikleştirmenin devamı niteliğindeki dışsallaştırma politikaları, Schengen Antlaşması’yla uygulamaya koyulan vize stratejileri ile birlikte göçün yönetimini ‘üçüncü ülkelerin sınırlarına’ yönlendirmiştir. ‘Üçüncü ülke sınırı’ veya diğer bir ifadeyle ‘güvenli üçüncü ülke’ Avrupa ülkeleri için göçün kontrolünün ve denetiminin sağlanmasında kullanılan bir araçtır.

18 Şubat 2003 Dublin II görüşmeleri dışsallaştırmanın uluslararası alanda yapılacak anlaşmalarla, sığınmacının talebi değerlendirmeye alınmadan hangi ülkeden geçiş yaptıysa tekrar o ülkeye gönderme yönergesini oluşturmuştur.¹³² Suriye göçü Avrupa genelinde değerlendirildiğinde, Türkiye’den Avrupa’ya giden göçmen ya da sığınmacılar bu kapsamda tekrar Türkiye’ye gönderilmektedir. Üçüncü ülke politikası Avrupa Birliği ülkeleri için güvenli bir araç olurken göçmenin geri gönderildiği ülke için dezavantaja dönüşmektedir.

2.3.3 Türkiye’nin Göç Politikası

İnsanların birçok faktöre bağlı olarak gerçekleştirdiği göç, uluslararası alanda mülteci faktörü ele alındığında farklı nitelendirilmektedir. Bu nitelendirme bir sınırlandırmaya tabii tutulup transit ülkede, göç veren ülkede ve göç alan ülkede düzenleyici kuralların kapsamı dışında kalan bir unsur olarak değerlendirilmektedir.¹³³ Göçün, özellikle kitlesel olarak hareketlerinde, denetiminin ve yönetiminin sağlanamaması durumunda kamu düzeni ve güvenliği açısından sorunlar oluşmaktadır. Suriye Göçü değerlendirildiğinde; sığınmacıların, savaş ve çatışma ortamından kaçmış olması, siyasi olayların yarattığı can güvenliği arayışı, korku, sığınılan ülkedeki durum kamu güvenliği açısından önem arz etmektedir. Bu nedenle suç teşkil edebilecek insan grubunun varlığı kamu alanının güvenliğini de risk etmektedir. Kamunun güvenliği sağlanırken bu bağlamda güvenlik güçlerinin de koordinesi gerekmektedir. Kamu düzeni sağlanırken ülkelerinden göç etmek zorunda kalan mağdur kişilerin hakları da

¹³¹ Andrew Geddes, “Borders, Territory and Migration in the European Union: From the Politics of Migration in Europe to the Politics of Migration”, Oliver Schmidtke, Saime Özçürümez (Ed.), **Of States, Rights and Social Closure: Governing Migration and Citizenship** içinde. (205-224), New York: Palgrave Macmillan. 2008, s.217.

¹³² Canpolat/Arner. (2012), aynı eser, s.14-15.

¹³³ Kartal, (2014), aynı eser, s.277

göz ardı edilmemelidir. Kitle göçlerinde bu koordinasyon ve kamu düzeni sağlanırken kamu güvenliği için ayrılacak harcama payı da kitle göçlerinde artacaktır. Göç, ülke kapsamında ele alınırken iktisadi alanda kalkınmayı olumsuz etkileyecek politikalardan kaçınılması gerekmektedir.

Türkiye, Avrupa ile olan hukuki ve stratejik ilişkilerinden dolayı Suriye göçü ile ilgili politikalarını bu ilişki kapsamında şekillendirmiştir. Bugün Avrupa devletlerinin uyguladığı dış güvenlik ve göç politikaları Türkiye'yi de etkilemiştir. 1950'li yıllarda Avrupa Birliği'nin temelleri atıldıktan sonra, Avrupa ülkelerine talep üzerine işçi gönderilmiştir. Türkiye bu kapsamda işçi gönderiminde ilk sıralarda yer alıyor. Türkiye tarihi incelendiğinde, ülke bulunduğu topraklar nedeniyle göçe aşina bir coğrafi konumdadır. Ancak 50'li yıllardan itibaren yavaş yavaş gelişen bir göç politikasına sahiptir. Türkiye, AB başvuruları sonrasında entegrasyon sürecinde mevzuatını ve politikalarını sürekli yenilemek ve geliştirmek durumunda kalmıştır. Göç politikası ise bu konuda çok etkin bir şekilde sürdürülemediği. 1980'den sonra gelişme kat eden bu politikalar daha çok uluslararası aktörlerin ve Dünya Göç Örgütü'nün girişimleriyle düzenlenme fırsatı bulmuştur.¹³⁴ Bu düzenlemelerin hareketlilik kazanmasındaki önemli unsurlardan biri Türkiye'de yaşanan göç ivmesinin değişik nitelikler göstermesidir. Daha çok 1980 yılı ve sonrasında transit özellik gösteren Türkiye'de farklı ırk mensuplarının yoğunlukla göç etmesi ve bu sayıların giderek artması sonucu politikalar şekillenmeye başlamıştır.¹³⁵

Bulunduğu coğrafyanın ulaşım ağları, birçok kıtayı birbirine bağlaması, bu bağlamda deniz yolu ve kara yolu hatlarının gelişmiş olması her türlü göç hareketliliğinde Türkiye'ye cazip bir bölge statüsünü kazandırmaktadır. Gündemde var olan çatışmalar ile bu çatışmalara henüz çözüm üretilememiş olması 2010 ve 2019 yılları itibariyle ülkenin doğusundan yönelen transit hareketliliğini yoğunlaştırmıştır. Bu ivmenin tek sebebi Türkiye'nin bulunduğu konum olmamakla birlikte Avrupa'nın ulusunun yaşam kalitesi ve bu ülkelerin sosyal devlet yapıları, sığınma talebinde

---

¹³⁴ Cansu Güleç, "Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları ve Türkiye'ye Yansımaları", Tesam Akademi Dergisi, 2015. Sayı:2, s.92

¹³⁵ Ahmet İçduygu, Deniz Sert, Ayşem Biriz Karaçay, "Türkiye'ye Yönelen Göç ve Sığınma Hareketleri ve Politikaları Üzerine Brifing". İstanbul, Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Programı, No: 1, 2009, s.1-4

bulunan kişi için ve gönüllü olarak göçe yönelen her türlü birey için çekici bir etken oluşturmaktadır.

Türkiye, 2010 yılında gelişmiş ülke statüsü kazanmış olmakla birlikte artan bu iktisadi güç ve bölge faktörü ülkenin düzensiz göçün çekim alanını oluşturuyor. Bu durum ise ülkenin nüfus özelliklerine ve iktisadi yapısına etki ederken, kültür çeşitliliğini ve uyum sorununu da beraberinde getirmektedir.¹³⁶

Türk topraklarının tarih boyunca göç alanı olmasını sağlayan en önemli unsur Türk ulusunun hoşgörü yaklaşımıdır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Osmanlı dönemi göç tarihçesine bakıldığında;

- Tarihi kayıtlarda yer alan ve İspanya üzerinden 1492’de Osmanlı sınırlarına deniz yoluyla getirilen Yahudiler.¹³⁷
- Sayıları 2000’i bulan ve 1709 senesinde İsveç Kralı ile birlikte sığınma talep eden kitleler.¹³⁸ (Poltova Savaşı kaybedilince Kral ve diğer mülteciler 5 yıl boyunca Osmanlı Devleti tarafından ağırlandı.)
- 1830 senesinde ülkelerinde verdikleri mücadeleyi kaybeden ve 1841 senesinde Türk topraklarındaki 5000 dönümlük araziye yerleştirilen Polonyalılar.¹³⁹ (Bugünkü Polonezköy, yerleştirme işlemleri 1856 yılında yapılmıştır.)
- 1849 senesinde, bir yıl önce Avusturya ile yapılan savaşı kaybetmesi sonucu Macar Prensi’nin 3120 vatandaşı ile sığınma talep etmesi.¹⁴⁰ (İlk sığınmacıların çoğunluğu askerdir.)
- 493 bin Kafkas mensubunun, 1858 ve 1864 senesini kapsayan aralıkta Osmanlı İmparatorluğu’ndan sığınma talep etmesi.¹⁴¹

¹³⁶ T.C. İçişleri Bakanlığı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, “Göç Tarihi”, (t.y). <https://www.goc.gov.tr/goc-tarihi>. (Erişim: 2 Haziran 2017).

¹³⁷ Stanford J. Shaw, The Jews of the Otoman Empire and The Turkish Republic, New York: MacMillan Yayınları, 1991, s.1-36

¹³⁸ Refet Yinanç ve diğerleri, Iraklı Sığınmacılar ve Türkiye/ 1988-1999, Ankara: Tanımak Yayınları,1992, s.14

¹³⁹ Yinanç ve diğerleri,(1992), aynı eser, s.14

¹⁴⁰ Yinanç ve diğerleri, (1992), aynı eser, s.13

¹⁴¹ Justin McCarthy, Ölüm ve Sürgün, Çevirmen: Fatma Sarıkaya 2. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014. s.23-40.

- Sayıları 1.000.000’u bulan bazı kaynaklarda 1.5 milyon olan Kafkasların Ruslardan kaçarak Osmanlı’ya sığınması.(Çerkez sürgünü olarak bilinen bu olayın istatistikleri kesin değildir.)¹⁴²
- 1917’de, yaşanan Bolşevik İhtilali nedeniyle ordu komutanı Vrangel ile çoğunluğu askerden oluşan grupların, 135 bin sığınmacı bireyle Osmanlı Devleti’nden iltica istemesi¹⁴³ tarihsel veri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye sınırlarına yönelik kitlesel göçler, Cumhuriyet’in kuruluş döneminden itibaren devam etmiştir. Bu göç hareketlerinin kronolojisi GİGM araştırmalarına¹⁴⁴ göre;

- Yunanistan üzerinden 384.000 kişilik kitlenin 1922 ve 1938 tarihlerinde Türkiye’ye gelmesi.
- Balkan topraklarından 1923 ve 1945 senesi aralığında yapılan mübadele sonucunda 800.000 insanın Türkiye’ye gelişi.
- 1933 senesinden itibaren 1945 yılına dek Almanya’yı terk eden 800 kişilik grubun Türk topraklarına gelişi.
- Türkiye’nin doğu sınırı olan Irak üzerinden 1988’de gelen yaklaşık 52.000 kişi.
- Bulgaristan yönünde 1989 senesinde gelen 345.000 kişilik kitleler.
- Körfez Savaşı nedeniyle yaklaşık 467.489 kişilik grupların 1991’de Türkiye’ye gelişi.
- Bosna üzerinden 20.000 kişilik kitlenin 1992 ve 1998 arası Türkiye’ye gelişi.
- Kosova’nın yaşadığı süreçten sonra 1999 senesinde gelen sayısı 17.746 kişiyi bulan göç kitlesi.
- Makedonya vatandaşlarından 10.500 kişilik grupların 2001’de Türkiye’ye gelişi.

¹⁴² McCarthy, (2014), aynı eser, s.23-40

¹⁴³ Yinanç ve diğerleri, (1992), aynı eser, s.15

¹⁴⁴ T.C. İçişleri Bakanlığı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, “Göç Tarihi”, (t.y), aynı eser, (Erişim: 28 Mart 2018)

Son olarak 2010’da yaşanan iç politik vakalar nedeniyle oluşan iç savaş ortamı sonucu Suriye’den bugüne dek gelen yaklaşık 4 milyon kişi olarak sıralanmaktadır. Veriler gönüllü göç kapsamında yapılan hareketleri içermemektedir.

Bu bilgiler ışığında Türkiye, kuruluş tarihinden günümüze dek çeşitli ülkelerin milyonlarca ulusuna sığınma alanı oluşturmuştur. Yakın tarihte, Göç İdaresi istatistikleri 15 yıl içerisindeki ikamet izin belgesi alan kişi sayısının 3.300.000 kişi olarak kaydedildiğini göstermektedir.¹⁴⁵ Türkiye, Suriye göç sürecinin başladığı 2011 yılında göçün yoğunlaşacağını, kitleler halinde göçlerin gerçekleşebileceğini öngörmemiştir. 200-300 kişilik gruplar halinde başlayan göç bu öngörü olmadığı için “Açık Kapı Politikası” ile başlamıştır. Diğer taraftan bakıldığında uluslararası veriler, Birleşmiş Milletler’in istatistiklerine göre 22 milyon nüfusluk bir ülkenin 5,5 milyonu bulan vatandaşının ülkesini terk ettiğini göstermektedir.

Türkiye, tarihi geçmişi incelendiğinde bir geçiş bölgesi olarak göçe yabancı bir ülke değildir. Bir bakıma Orta Doğu ülkelerinin Avrupası pozisyonunda olan Türkiye, geçmiş yıllarda da ekonomik amaçlı göçlere tanık olmuştur. Geçmiş göç alan ülke profiline yabancı olmayan bir ülkenin kurumsallaşmış bir göç idare yapısının olmaması, Suriye Göçü’nün etkin olarak kontrollünün sağlanamamasına yol açmıştır. Ancak yapılan anlaşmalar ve Avrupa Birliği desteği doğrultusunda göçün yönetimini ve takibini sağlayan bir kuruluş kurulmuştur. Koordinasyon ve işbirliği ile çalışan bu kuruluşlar arasında göç yönetiminde AFAD Türkiye’de yaptığı çalışmalarla sahada daha aktiftir.

Türkiye’nin “düzensiz göçlerle mücadele politikaları”¹⁴⁶ aşağıdaki maddeler kapsamında belirlenmiştir:

- Geçiş ülkesi, göçe kaynak olan ülke ve terk edilen ülke bir arada değerlendirilerek yasal mevzuatın belirlenmesi göç politikalarından biridir.

¹⁴⁵ T.C. İçişleri Bakanlığı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, “Göç Tarihi”, (t.y), aynı eser, (Erişim: 21 Eylül 2018).

¹⁴⁶ T.C. İçişleri Bakanlığı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. Düzensiz Göç, (t.y), <https://www.goc.gov.tr/turkiyenin-duzensiz-gocle-mucadelesi>, (Erişim: 1 Ekim 2017)

- Göçe hedef olan ülkenin bütün kurum ve kuruluşlarının işbirliğinin sağlanması yoluyla, göç kapsamındaki çalışmaların etkin olarak sürdürülmesi hedeflenmektedir.
- Uluslararası alanda ortak katılım sağlanarak diğer aktörlerle göç yönetiminin sağlanması Türkiye'nin göç kapsamında oluşturduğu politikalarındandır.
- Güvenlik tedbirlerinin sınır kanalında artırılması, göçün denetimsiz yapılmasını ve diğer ülkelere kaymasını engelleyecek politika hedeflerinden biridir.
- Çalışma mevzuatının hukuksal yapılanma ile yenilenecek kaçak çalışmanın en aza indirilmesi ülke ekonomisi için önem arz etmektedir.
- Türkiye sınırlarında göç kapsamındaki kişilerin haklarından faydalanabilmeleri için hukuki işlemlerine ivme kazandırılması politika kapsamındadır.
- Göç sürecinde mağdur edilen kişilerin ve bu kapsamda kaçakçılık gibi suçların önüne geçilmesi adına her türlü önlemin alınması, yaptırımların artırılması insan unsurunun istismarının önüne geçmeyi hedeflemektedir.
- Göçe neden olan ülkelerin, göç nedenlerinin incelenmesi ve bu kapsamda çalışmaların yapılması diğer maddelerle birlikte ülkenin göç politikasını oluşturmaktadır.

Göç olgusunun tüm dünya ülkeleri için bir sorun oluşturması nedeniyle devletler ulusal ve uluslararası alanda mevzuat düzenlemelerini gerekli bulmuşlardır. Bu sebeple diğer ülkeler gibi Türkiye'de de mevzuat düzenlemeleri aktif olarak yürütülmektedir. Göç sürecinde 6458 sayılı yasa oluşturulmuştur. Bu yasanın düzenlediği hukuki alan ise ülkemize göç eden yabancıların korunması ve bu kişilerin haklarını içeren düzenlemelerin uygulanmasıdır.

Nüfus hareketliliğinin daha iyi anlaşılabilmesi, niteliğinin belirlenmesi ve ülkenin demografik yapısına, kültür tabanına ve iktisadi alanına etkilerinin anlaşılabilmesi için Türkiye üniversitelerinde araştırma birimleri kurulmuştur. Bu merkezlerden biri Ankara'da faaliyet gösteren Nüfus Etütleri Enstitüsü'dür.

2.4 TÜRKİYE'DE AVRUPA BİRLİĞİ SÜRECİNDE YAŞANAN GÖÇ SORUNLARI

Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkileri hukuki olarak 1963 yılında 12 Eylül'de Ankara Anlaşması kapsamında başlamıştır. Bu sözleşme, 1 Aralık 1964'te yürürlüğe girmiştir.¹⁴⁷ Türkiye ile AB arasındaki göç sorunu ele alınırken 1963 ve 2017 yılları arası ele alınacaktır.

Türkiye bugünkü ulus devleti olma özelliğini iç yönlü ve dış yönlü göç sirkülasyonu ile kazanmıştır diyebiliriz.¹⁴⁸ Bu sirkülasyonda tarihi sürece bakıldığında süreklilik mevcuttur. Türkiye'nin kurulması ile ülke üzerinde sınırlar arası göçler başlamıştır. Cemal Yalçın, bu göçlerin homojen bir toplumsal yapıyı oluşturduğunu belirtmektedir. Yalçın'a göre, 50'li yıllarda yaşanan ekonomik gelişmeler ülke içinde göçleri meydana getirmiştir. Bu göçlerin gelişen uluslararası iktisadi ihtiyaçların getirisi olarak dış yönlü göçleri oluşturduğuna değinir.¹⁴⁹ Avrupa devletlerinin savaş sonrası süreçte nüfus özellikleri dikkate alındığında insan ihtiyacı olduğu akademik çalışmalarda genel olarak değinilen bir faktördür. İç göçlerin yarattığı negatif durum işçi arayışındaki Avrupa'nın ihtiyaçlarının karşılanmasında dış yönde göçe gerekece oluşturmıştır.¹⁵⁰

Kuruluş yılı itibariyle Osmanlı'nın tarihi demografik özelliklerini taşıyan Türkiye, 1960 öncesinde sınır coğrafyasını ağırlarken, 1960 sonrasında Avrupa'ya yönelmiştir. Bu bağlamda Doğu ülkeleri ile Afrika'ya da istihdam göçü veren bir ülke konumuna gelmiştir.¹⁵¹ Uluslararası alanda göç hareketliliği birçok tarihi dönemde gerçekleşmiştir. Zaman zaman veya sürekli olarak görülen göç dalgaları sadece Türkiye'de değil dünya genelinde yaşanan bir durumdur. Türkiye'nin göç tarihi ise

¹⁴⁷ T.C. Dışişleri Bakanlığı. Avrupa Birliği Başkanlığı. "Ankara Anlaşması".12 Eylül 1963. https://www.ab.gov.tr/files/ardb/ankara_anlasmasi.pdf. (Erişim: 5 Haziran 2015)

¹⁴⁸ Uğur Tanyeli, Üç Kuşak Cumhuriyet, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayını, 1998, s.60-68.

¹⁴⁹ Cemal Yalçın, Göç Sosyolojisi. Ankara: Anı Yayıncılık, 2004, s.119

¹⁵⁰ Ahmet İçduygu, İbrahim Sirkeci, İsmail Aydınğün, "Türkiye'de İçgöç ve İçgöçün İşçi Hareketlerine Etkisi" içinde, Ahmet İçduygu, İbrahim Sirkeci, İsmail Aydınğün (der.), Türkiye'de İçgöç: Türkiye'de İçgöç, Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri Konferansı, 6-8 Haziran 1997. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998, s.207-244.

https://www.researchgate.net/publication/331609020_Turkiye'de_Icgoec_ve_Icgoecun_Isci_Hareketine_Etkisi (Erişim: 22 Haziran 2015)

¹⁵¹ Muzaffer Koç, İbrahim Görücü, Nihat Akbıyık, "Suriyeli Sığınmacılar ve İstihdam Problemleri", Birey ve Toplum/ Bahar, Cilt No.5, Sayı No.9, 2015, s. 64. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/birtop/article/view/5000164605/5000148997>, (Erişim: 1 Nisan 2019)

cumhuriyet öncesi döneme dayanmaktadır. Türkiye göç alan transit bir bölge olmakla birlikte tarihinde uluslararası göç veren ülke kimliğine de sahip bir ülke olmuştur. Gelişmemiş bir ekonomi ülke vatandaşlarını ekonomik arayışa itmiş ve bu arayış işgücü açığı bulunan savaş yorgunu Avrupa ülkeleri için cazip hale gelmiştir. Avrupa Birliği sürecinde yaşanan göç olaylarına bakıldığında iş gücü ihtiyacı nedeniyle Almanya ön plandadır. İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa ülkelerinin sanayilerini geliştirmek için ekonomik imkânları var ancak insan kaynağı yoktur. Göç dönemi incelendiğinde ekonomilerini canlandırmak için izledikleri politikalarda nüfusu fazla olan ülkelerle anlaşmalar yaparak insan kaynağını daha çok Türkiye, Yugoslavya, Portekiz, Kuzey Afrika gibi ülkelere karşılamışlardır.

Almanya'nın, savaş sonrası süreçte göçün kapılarını Türklere açmasıyla başlayan dönemden beri, bugün Almanya ilk sırada olmakla birlikte Avrupa ve Amerika gibi kıtalarda ve bu kıtaların bazı bölgelerinde Türkiye vatandaşı yaşamakta.¹⁵² Bu sayı yaklaşık 4.000.000 olarak belirtilmektedir. Yurt dışında yaşayan bu nüfus tam olarak tespit edilememektedir. Çalışma Bakanlığı bu tespitin yapılamamasındaki en önemli unsurun teknik faktörler olduğunu belirtmektedir.¹⁵³

Avrupa Birliği sürecinde; Türkiye'den Avrupa ülkelerine göç başlangıcı işgücü temini kapsamında başlayan göç ile 1961 yılı olarak kabul edilebilir. 1961 senesinde imzalanan ilk istihdam içerikli anlaşma, Almanya ile yapılmıştır. Bu anlaşma; 30.10.1961 tarihli İşgücü Anlaşması'dır.¹⁵⁴ Bu anlaşmalar ile Almanya'ya giden Türkler ağır sanayi işçiliği, madencilik sektörü, inşaat sektörü gibi sektörlerde aktif olarak işçi statüsü almıştır. Temin edilen işgücü kaynağı genel olarak fabrikalarda istihdam edilmiştir.¹⁵⁵ Türklerin Avrupa'ya emek göçü sonucunda kendi ülkelerine nazaran daha üstün sosyal haklar içerisinde çalışma hayatına katıldıkları söylenebilir. Alman vatandaşları ile aynı çalışma haklarına sahipler. Buradaki en negatif durum ağır işlerde çalıştırılıyor olmaları. 2007 ve 2008 senesi aralığında yapılan bir anket çalışmasında yer

¹⁵² T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, "Tarihsel Arkaplan, https://www.ytb.gov.tr/yurtdisi-vatandaslar/genel-bilgi_ (Erişim: 13 Mart 2019)

¹⁵³ T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü, <https://www.ailevecalisma.gov.tr/digm/contents/calismahayatiulkeunyelere/almanya/>, (Erişim: 21 Mart 2019)

¹⁵⁴ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, (t.y.), aynı eser, (Erişim: 13 Mart 2019)

¹⁵⁵ Anthony Isaacs, (Yapımcı), Sue Pugh (Yrd. Yönetmen), "Mustafa: Misafir İşçi- No: 569716", Almanya: BBC NEWS, 1974. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-46309952>, (Erişim: 20 Nisan 2019)

verilen bilgiler şöyle: AB genelinde bulunan göçmen nüfus, 3.700.000 kadar istihdam artışı sağlamıştır.¹⁵⁶ Platonova'nın çalışmasında yer alan ve genel olarak AB sınırlarındaki göçmen işçilerin iş sahasında değerlendirilmeleri sonucu elde edilen veriler¹⁵⁷ aşağıda belirtilmiştir:

- 2004 yılına kadar olan son 10 yıllık süreçte 2 milyon göçmen İspanya'da bulunuyor.
- 2008 yılına kadar olan son 7 yıl içerisinde Norveç tarafından 250 bin kişilik işin yüzde 46 oranındaki kısmı göçmen işçiler tarafından karşılanmıştır.
- Enerji ve maden piyasalarındaki göçmenlerin istihdamı Almanya genelinde %30 işçi oranındadır.
- %60'ın üzerinde göçmen işçi Slovenya topraklarında üretim ve inşaat sektöründe çalışmaktadır

Tablo 6
1961 ve 1986 Tarihleri Arasında Türkiye'nin İmzaladığı İşgücü Sözleşmeleri

Almanya	30.10.1961
Avusturya	15.05.1964
Belçika	16.07.1964
Hollanda	19.08.1964
Fransa	08.04.1965
İsveç	10.03.1967
Avustralya	05.10.1967
Libya	05.01.1975
KKTC	09.03.1987
Ürdün	07.07.1983
Katar	01.04.1986

Kaynak: Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, <https://www.ytb.gov.tr/>, (Erişim: 28 Aralık 2018)

¹⁵⁶ Anna Platonova, Giuliana Urso, Independent Network Of Labour Migration And Integration Experts. International Organization for Migration: Brussels. 2012. s.4-11. https://publications.iom.int/system/files/pdf/migration_employment_2010.pdf, (Erişim: 11 Ağustos 2018).

¹⁵⁷ Platonova/Urso, (2012), s.4-11.

İşgücü Sözleşme ve Anlaşmaları sadece Almanya ile sınırlı kalmamıştır. 1961 yılından itibaren Almanya başta olmak üzere, Avusturya, Belçika, Hollanda, Fransa, Avustralya gibi ülkelerle de işçi istihdamına yönelik anlaşmalar yapılmıştır. Bu anlaşmalar aracılığıyla işçi statüsünde göç edenler arasında Türklerin yoğunlukta olduğu söylenebilir. 1974 yılına ait BBC New Türk aracılığıyla hazırlanan Göç Belgeseli verilerine göre 17.000 işçi sayısına sahip BMW fabrikasının 11.000 kişilik işçi sayısını Türkler oluşturmaktadır.¹⁵⁸ Ford firmasının 1973 tarihinde tespit edilen rakamlara göre Türk işçi sayısı 12.000.¹⁵⁹ Bu göçler göç edilen Avrupa ülkelerinin ve diğer ülkelerin kalkınmasında Türkiye vatandaşlarının etkin rol oynadığını göstermektedir. Geçici istihdam Almanya için bir tehdit olarak görülmemiştir. Çünkü yapılan sözleşmeler geçici ve belirli bir dönemde ekonomiyi canlandırmak için yapılan uygulamalardır. İlk olarak Türk işçilerinin oturma izin sürelerinde herhangi bir kısıtlama yokken daha sonra işçi göçünün artması bu sınırsız süreyi 2 yıla düşürmüştür. İlerleyen zamanlarda ise misafir olarak Almanya'ya giden ve daha çok ağır işlerde çalıştırılan Türkler aile birleşmeleri gibi nedenlerle kalıcı hale gelmiş ve Almanya'ya yerleşme hakkı kazanmışlardır.

1961 yılından itibaren yoğun işçi göçüne sahne olan Almanya, daha sonra birtakım kısıtlamalarla, Almanya dışı ülkelerden işçi alımını, işçi göçünü durdurma yoluna gitmiştir. 1964'te İşgücü Sözleşmesi farklı bir nitelik kazanmıştır. Bu yenilenmeyle birlikte ikamet ve aile birleşim engelleri sözleşmeye göre kaldırılmıştır.

İlk süreçte geçici olduğu düşünülen ve planlanan bu göçler sonucunda ülkeler, işçi vasfındaki kişinin Avrupa'da ikamet etmesini sadece istihdam kapsamında değerlendirmiştir.¹⁶⁰ Bu ikamet biçimi işçi için kısıtlayıcı bir etkidir. Ancak kısıtlama oluşturan ikamet sınırlamalarının ilerleyen süreçte yerleşmelerin önüne geçemediği görülmüştür.

¹⁵⁸ Anthony Isaacs, (Yapımcı), Sue Pugh (Yrd. Yönetmen), "Mustafa: Misafir İşçi- No: 569716", Almanya: BBC NEWS, 1974. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-46309952>, (Erişim: 20 Nisan 2019)

¹⁵⁹ Karin Hunn, "Umfang und Charakteristika der Beschäftigung Türkischer Arbeitnehmer (1961–1973)", Karin Hunn (Ed.), Die Anwerbung von Arbeitskräften aus der Türkei içinde. Germany: Matthesen Druck. 2011, s.19-22. https://www.bertelsmann-stiftung.de/fileadmin/files/BSt/Publikationen/GrauePublikationen/GP_Arbeitsplatz_Deutschland_-_Heimat_Tuerkei.pdf, (Erişim: 16 Nisan 2019)

¹⁶⁰ Ünver, (2003), aynı eser, s.178.

1973 yılına dek Almanya'ya kurumsal yollarla istihdam amaçlı götürülen kişi sayısı 866.000 kişiye ulaşmıştır.¹⁶¹ Almanya, Türkiye ve diğer devletler aracılığıyla sağladığı işçi kaynağından dolayı, dışarıdan istihdam göçünün maliyetinin yüksek olduğundan yakınsa da daha önce Türkiye'den temin edilen işçi unsurunun Almanya'nın iktisadi gelişimine pozitif yönde katkı sağlayacağı düşünülmüştür.¹⁶² 1964 ile 1973 tarihleri arasında çalışan işçi sayıları tabloda verilmiştir. Bu tabloya göre Türk işçilerine koyulan engeller tam olarak ters etki oluşturmuş ve 1973 yılında işçi sayısı daha da artmıştır. 1972 yılında yaşanan Petrol Krizi'nin Avrupa ülkelerini de etkilemesi üzerine alınan, işçi göçünün durdurulmasına dair bu kararlar üzerinde o dönem yaşanan ekonomik durgunlukların olduğu söylenebilir. Giderek artan göçlerin önüne geçilemeyince 1980 yılları, göçün istihdam boyutuna yeni bir set kuran vize uygulamalarıyla Almanya'nın tutumunu gündeme taşımıştır. Türk uyruklulara vize uygulaması zorunlu tutulmuştur. 28.11.1983 tarihinde Almanya Hükümet yetkilileri "Geriye Dönüş Teşvik Yasası"¹⁶³ ile Almanya içinde artan bu yabancı nüfusu tekrar vatanlarına göndermeyi hedeflemiştir.

---

¹⁶¹ Aytaç Eryılmaz, Mathilde Jamin, Fremde Heimat: Yaban, Sılan Olur: Türkiye'den Almanya'ya Göçün Tarihi, 1. Baskı, Almanya: Klartext Verlag, 1998, s.

¹⁶² Hunn, (2011), aynı eser, s.19-22

¹⁶³ Seyfi Alp, Savaş Artanç, "12 Eylül Göçe Damga Vurdu.", Sabah Gazetesi, 30 Ekim 2011. <https://www.sabah.com.tr/avrupa/2011/10/30/12-eylul-goce-damga-vurdu>, (Erişim: 30 Ekim 2017)

Tablo 7
Yurtdışındaki Vatandaşlarımızla İlgili Sayısal Bilgiler

Ülke Adı	Vatandaş Sayısı	İşçi Sayısı	İşsiz Sayısı	Vatandaş İşsizlik Oranı %	Genel İşsizlik Oranı %
Almanya	1.998.534	711.179	157.227	22,3	9,6
Fransa	325.887	87.992	24.441	15,0	9,0
Hollanda	330.709	92.000	16.413	17,8	3,8
Avusturya	134.243	54.277	6.496	14,1	5,9
Belçika	56.172	20.601	7.189	32,13	9,6
İsveç	31.894	5.700	1.200	17,1	4,1
İngiltere	100.000	40.000	5.000	13,0	5,2
Danimarka	33.383	14.936	3.726	20,2	5,0
İtalya	5.284	2.780	73	-	9,0
Finlandiya	1.981	659	330	33,0	9,1
İspanya	1.289				
Lüksemburg	287				
İsviçre	79.487	33.999	3.778	10,0	2,7
Norveç	10.915	-?	473	7,3	3,6
Liechtenstein	809	339	49	7,80	4,0
TOPLAM	3.110.874	1.064.462	226.395	-	-

Kaynak: T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve T.C. Dışişleri Bakanlığı / 2002 verileri, <https://www.ailevecalisma.gov.tr/digm>, (Erişim:30 Ocak 2019)

AB, büyümesinin istihdam ayağına en büyük desteği göçten almıştır. 1961 ile başlayan bu iş ve emek göçleri giderek artmış, Türkler için yeni bir vatan oluşmuştur. Bu yerleşmeler sonucunda iş hayatıyla başlayan süreç aile birliklerinin kurulmasıyla devam etmiş ve bugün birçok meslek grubundan oluşan Türk vatandaşlarımız Almanya da yaşamına devam etmektedir. Alman ekonomisinin savaş sonrası süreçte ivme kazanmasında ve büyümesinde Türkler gibi birçok ülke vatandaşının katkısı bulunmaktadır. Ekonomik sermaye ayağının insan ihtiyacını genel olarak göçmen gruplar karşılamıştır. Teknik anlamda ve fiziki sermaye bakımından sorun yaşamayan Almanya, işgücü faktörünü göç yoluyla karşılayarak bugünkü ekonomisini oluşturmuştur. Almanya dışında birçok ülkede hala çalışan ve bu ülkelere yerleşen vatandaşımız mevcut. Yukarıdaki tabloda verilen bilgiler doğrultusunda 2002 tarihine ait sayımlarda İsviçre’de bulunan vatandaşlarımızın sayısı 79.847 kişidir. Hollanda’nın

ev sahipliği yaptığı Türklerin sayısı 330.709 kişi. Avusturya’da 134.243 kişi yaşamaktadır. En fazla Türk göçmeni Almanya ağırlamaktadır. Norveç’te 10.915 vatandaşıımız bulunmaktadır. En az Türk göçmeni ise 2002 verilerine göre Lüksemburg ve Liechtenstein barındırıyor.

2.4.1 Suriye Göçü’nün Avrupa Birliği İlişkilerine Yansımaları

Türkiye ve Avrupa Birliği arasında Ortaklık hukukuna dayalı, süregelen ekonomik bir ilişki vardır. Avrupa Birliği üyesi olma yolunda 1959 yılında bu ‘hükümetlerarası’ yapının bir parçası olmak adına uyum sürecine dâhil olan bir ülke olarak Türkiye’nin Avrupa ile bağı serbest ticaret anlaşmaları, gümrük ilişkileri, yabancı yatırımlar gibi birçok ekonomik alanda karşılıklı olarak etkili olmaktadır. Gümrük Birliği kapsamında bir ortaklık ilişkisine sahip birlik ve ülkenin Suriye iç savaşı sonucu meydana gelen kitlesel göç hareketleri sorununa birlikte çözüm üretmeye çalıştıkları tam olarak söylenemez. 2011 yılında Türkiye coğrafyasına doğru meydana gelmeye başlayan göç hareketleri, daha sonraları büyük kitle göçlerine dönüşmüştür. Avrupa Birliği ülkeleri ise 28 ülkeden oluşmakta ve bu birlik ülkelerinin ortak bir bütçesi bulunmaktadır. Avrupa Birliği, Birlik ekonomisine entegrasyon sürecini tamamlamaya çalışan aday ülke Türkiye’yi göç sorunu kapsamında tam olarak yalnız bırakmamıştır. Ancak Suriye göçüne Türkiye kadar duyarlı da yaklaşmamıştır.

2011 yılından bu yana, Suriye Krizi sonrası yaşanan göç olaylarının Türkiye için oluşturduğu nüfus yoğunluğu sonrasında, Avrupa ülkelerinin ağırladığı sığınmacı sayısı aşağıdaki tabloda verilmiştir. Avrupa Birliği kapsamında en fazla sığınmacıyı kabul eden ülke Hürriyet Gazetesi’nin yaptığı araştırma sonucu 2015 yılı verilerine göre; 125.441 sığınmacı ile Almanya olmuştur. Bu sıralamayı ağırladığı sığınmacı sayısı ile İsveç ve Macaristan takip etmektedir. Dünya basınında, aldığı sert güvenlik önlemleri ile gündeme gelen Avrupa, bir bakıma sığınmacıları ağırlamakta mecbur kalmıştır. Ancak sığınmacılara karşı sıkı güvenlik önlemleri devam etmiştir. 1950 yıllarından sonra, ekonomisini canlandırmak adına kendi isteği ile göçmen kabul eden Avrupa, günümüzde Suriyelilerin zorunlu göçüne çok da sıcak bakmamaktadır. Genel olarak suç teşkil edebileceği yargısıyla kendi ülkelerinin vatandaşlarının refahını ve

güvenliğini korumak adına, zorunlu göçe aktör olan bireylerin oluşturduğu endişelerle Avrupa devletleri sınır geçişlerini kapatmaktadır. 2019 yılı itibariyle Türkiye'deki sığınmacı sayısının resmi kayıtlara göre 3 milyonun üzerinde olduğu söylenebilir. Tablodaki rakamlara bakıldığında, Avrupa ülkelerinin ağırladığı sığınmacı sayısı Türkiye'nin yanında çok düşük oranda kalmaktadır.

Tablo 8
Suriye Krizinde Avrupa Birliği Ülkelerinin 2015 Yılı İtibariyle Kabul Ettiği Sığınmacı Sayısı

Avrupa Birliği Ülkelerindeki Suriyeli Sayısı			
Almanya	125.441	İngiltere	7.510
Hollanda	18.096	Malta	928
Belçika	8.230	Polonya	718
Fransa	8.050	Slovenya	187
İtalya	2.168	Romanya	2.332
Danimarka	13.230	Hırvatistan	352
Bulgaristan	15.714	Çek Cumhuriyeti	304
İsveç	80.360	Portekiz	188
Lüksemburg	241	Slovakya	61
İspanya	6.253	Estonya	42
Litvanya	28	Finlandiya	656
Yunanistan	3.969	İrlanda	101
Macaristan	54.125	Kıbrıs	2.622
Avusturya	23.757	Letonya	89

Kaynak: Fevzi Kızılkoyun, Ankara: Hürriyet Gazetesi, 2015, <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/turkiye-2011den-bu-yana-2-1-milyon-suriyeli-multecige-8-milyar-dolar-harcadi-40007235>, (Erişim: 28 Ekim 2015)

Birlik üyesi olan devletler; Litvanya, Danimarka, Portekiz, Almanya, Fransa, Slovakya, İtalya, İsveç, Yunanistan, Hollanda, Polonya, Finlandiya, GKRY, İrlanda, Slovenya, Avusturya, Bulgaristan, Hırvatistan, Estonya, Çek Cumhuriyeti, Malta, Belçika, Macaristan, İngiltere, Romanya, Letonya, İspanya, Lüksemburg'dur.¹⁶⁴ Türkiye bu göç sorunu kapsamında 28 ülke karşısında tek başına göç sorununa çözüm

¹⁶⁴ T.C. Dışişleri Bakanlığı, Avrupa Birliği Başkanlığı, "AB Ülkeleri". <https://www.ab.gov.tr/>, (Erişim: 24 Haziran 2016).

aramıştır. Suriye göçüne kapılarını kapatmayı bir insanlık suçu olarak görmüştür. Ancak göçü ilk süreçte kontrol de edememiştir. 22 milyonluk ülke nüfusuna sahip iç çatışma yaşayan bir ülkenin gıda, elektrik, su, sağlık hizmet koşulları gibi unsurları kötüleştikçe Suriye vatandaşları için göç kaçınılmaz olmuştur. Türkiye için ise; sınır ülke olması sebebiyle Suriye'den yaşanan göç akımına; kültürel bağlar, sınır komşuluğu, yaşanan insanlık sorunları nedeniyle duyarsız kalmak mümkün olmamıştır.

Göç üzerine incelemeler daha çok mültecilerin, sığınmacıların veya göçmenlerin sorununa değinirken Türkiye vatandaşlarının bu konuya bakışlarına pek yer verilmemiştir. Nüfus artışı, bu nüfusun yerli nüfusa etkileri, istihdam oranına etkileri, ücret düzeyine etkileri pek tartışılan konular olmamıştır. Gündemi daha çok vize serbesti, mültecilere ya da sığınmacılara sağlanan sosyal haklar, sığınmacılar için hazırlanan kamplar gibi konular meşgul etmiştir. Ancak büyük nüfusa sahip bir AB adayı ülkenin ekonomik büyüme sürecinde yaklaşık 5 milyon sığınmacıyı kendi sınırları içerisinde ağırlaması, vaad edilen yardımların tam olarak ülkeye ulaşmaması, bunun yanısıra aktif değil pasif bir yığının oluşması Türkiye gibi bir ülke için çözümü zorlaştırmıştır.

2.4.2 Suriye Göçü Kapsamında Avrupa Birliği'nin Türkiye'deki Sığınmacılara Yaklaşımı

Türkiye topraklarından geçiş yapıp başka ülkeleri hedef alan kişiler özellikle Suriye göçü sonrasında AB devleri tarafından bir sınır ve dış güvenlik endişesi yaratmaktadır. Bu nedenle Avrupa sığınmacıları ülkesinde istememektedir. Sığınmacıların Ortadoğu ülkesinden ve savaş bölgesinden bireyler olması bu durumu daha da olumsuz yönde etkilemektedir. Bugüne dek insan hakları hususunda Türkiye'yi gelişme raporlarında eleştiren Avrupa Birliği, bugün iltica hakkı olan sığınmacıları ülkesinde ağırlamaktan çekinmektedir. Ortadoğu ülkelerinden göç edenler Türkiye'yi geçmeden Avrupa'ya ulaşmamaktadır. Bu durumda Türkiye'nin, Avrupa'nın bu düşüncesini etkileyen göçmen unsurunun önünde bir önlem merkezi gibi olduğu söylenebilir.

AB yetkilisi, Anne Brassuer (AKPM Başkanı), bu hususta Türkiye ziyaretini gerçekleştirdiği birçok barınma kampında gördüğü hizmet nedeniyle Türkiye'nin maddi anlamda yükünün ne kadar fazla olduğunu belirtmiştir. Yapılan harcamanın 5,5 milyar dolar olduğu ifade edilmektedir. Ancak 2016'da hazırlanan Suriye Afet Raporu'nda bu veri 10 milyar dolar olarak belirtiliyor.¹⁶⁵ Ulusal aktörler yardım çağrılarında bulunmuş ancak Türkiye'ye ulaşan yardım 462 milyon doları geçmemiştir.¹⁶⁶ Dolayısıyla sığınmacıların maddi yükümlülüğü, fon kaynakları tam olarak kullanılmadığından Türkiye'ye kalmaktadır.

Türkiye, 24. Fasıll ile uyumlu olarak Avrupa devletlerinin özellikle güney sınırlarında aktif faaliyet gösteren ve koordinasyonu daha çok bu sınırlarda yoğunlaşmış olan FRONTEX ile bir uyum sözleşmesi onaylamıştır. Bu sözleşme 2012 tarihli Mutabakat Zaptı'dır. Zaptın içeriği düzensiz göçün hukuki normlarını belirlemektedir. Özellikle birçok ülkenin sınır güvenliğinin sağlanmasını hedefleyen bu anlaşmalarla düzensiz göçün yönetilmesi hedeflenmektedir. 2014'te bu anlaşma güncellenmiştir. Bu uyum anlaşması Geri Kabul Anlaşmaları ile desteklenmektedir.¹⁶⁷ Türkiye'nin 2001'den itibaren Geri Kabul Anlaşmaları bulunmaktadır. Anlaşma yapılan devletlerden bazıları ise şöyle; Moldova, Ukrayna, Yunanistan, Rusya.¹⁶⁸ İlgili ülkeler bu normlara uymakla yükümlüdürler. Anlaşma normları gereği, düzensiz göç halinde bir ülkeden başka bir ülkeye yasa dışı yollarla yer değiştiren kişilerin, anlaşmanın yapıldığı devlete yahut son çıkış yaptığı ülkeye yani transit alan olarak kullandığı devlete tekrar iadesi yapılır. Dolayısıyla Türkiye'den Avrupa'ya yasa dışı yollarla göç eden Suriye vatandaşları, Suriye'ye değil tekrar Türkiye'ye gönderilmektedir.

2.4.3 Türkiye'nin, Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Suriye Göçü

Suriye olaylarıyla birlikte ülkede güncellenmiş bir göç politikası oluşturulmuştur. Ülke içerisinde oluşabilecek herhangi bir göç hareketine karşın yeni binalar ve birimler inşa edilmiştir. Uluslararası politikalar göç sürecinde yeniden ele

¹⁶⁵ Kayhan Karaca, "AKPM Başkanı Brassuer: Türkiye Avrupa'yı Utandırdı." Sabah Gazetesi. 15 Haziran 2015. <https://www.sabah.com.tr/dunya/2015/06/15/akpm-baskani-brasseur-turkiye-avrupayi-utandirdi>. (Erişim: 28 Haziran 2015)

¹⁶⁶ T.C. İçişleri Bakanlığı, Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı, (2016), aynı eser, s.14-17 (Erişim: 15 Mart 2018)

¹⁶⁷ T.C. İçişleri Bakanlığı. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. "Düzensiz Göç", (t.y.), aynı eser, (Erişim: 20 Mart 2017)

¹⁶⁸ T.C. İçişleri Bakanlığı. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. "Düzensiz Göç", (t.y.) aynı eser, (Erişim: 20 Mart 2017)

alınmıştır. Daha önce 2005 yılında yürürlükte bulunan bir İltica ve Göç Planı mevcuttur. Bu plan AB müktesebatı düzenlemelerinde yer almıştır. İltica konusunda düzenlemeler 2011’de yaşanan yoğun kitle hareketleriyle birlikte yeniden gündeme gelmiştir. Suriye Krizinin meydana gelmesi ile 24. Fesil adına Türkiye’de aktif mevzuat güncellemeleri ve yenilenmelerin yapıldığı söylenebilir. Daha önce Türkiye’nin gündemini çok da meşgul etmeyen göç; Suriyelilerin ülkeye akın etmesi ve Avrupa Birliği’nin baskıları sonucu, devlet politikaları arasında gündemi oluşturmaya başlamıştır. Bu kapsamda genel olarak uluslararası düzeyde fonlanan projeler mevcut. Diğer bölümde değinilecek olan bu projeler bir yandan ülkenin gelişimine de yön verirken diğer yandan ilgili kesimin Türkiye ile uyumunu da kolaylaştırmaktadır.

2.5 TÜRKİYE’NİN GÖÇ İLE İLGİLİ ULUSAL DÜZENLEMELERİ VE TARAF OLDUĞU HUKUKİ DÜZENLEMELER

2.5.1 1934’te Yürürlüğe Giren 2510 Sayılı (Eski) İskân Kanunu

1934 tarihinde yürürlüğe giren bu yasa, ülkenin sığınmacı kavramını düzenleyen ilk hukuki normdur.¹⁶⁹ Kanunun değindiği ve düzenlediği alan iskândır. Bu bağlamda göçmen haklarıdır. Mülteciliğe kısmen yer verilmektedir. Bu kanunda mülteciler; Türkiye’ye yerleşmek amacı güderek değil de mecburiyetten ve geçici olarak oturmak için sığınanlar şeklinde tanımlanmıştır.

2.5.2 1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Durumu Hakkında Sözleşme

Uluslararası bir düzenleme olan Cenevre Sözleşmesi mülteciliğin normlarını belirler. Türkiye’nin çekinceli kararlarla 1961’de onayladığı bu bağit, sadece Avrupa’dan Türkiye’ye giriş yapan bireyleri mültecilik normlarına tabi tutar. Diğer ülkelerden, bölgelerden ya da kıtalardan gelenleri hukuki düzenlemelerde sığınmacı olarak ele alır. New York Protokolü’nün 1968’de güncellediği bu sözleşme Türkiye tarafından coğrafi

---

¹⁶⁹ Barkın, (2004), aynı eser, s. 350.

kısıtlama kaldırılmadan onay görmüştür.¹⁷⁰ Uluslararası alanda Mültecilerin Hukuki Durumu Hakkında Sözleşme ülkelerin kendi mevzuat düzenlemelerinin önünde esas alınmaktadır.

2.5.3 1982 Anayasası ve Yabancıların Çalışması

Anayasamızın 48. Maddesi, Türkiye’de yaşayan herkese istediği alanda çalışma hürriyeti vermiştir. Ancak anayasamızda 16. Madde, yabancı uyruklu kişilerin durumunun milletlerarası hukuk normları düzeyinde sınırlandırılarak değerlendirileceğini belirtir.¹⁷¹

2.5.4 1994 Tarihli İltica ve Sığınma Yönetmeliği

Bu yasal düzenleme, 1967’de onaylanan New York Protokolü gereği hazırlanmıştır. Bu yasal norm, mültecilik düzenlemelerini kapsar. Kitleler halinde iltica talep edenler için oluşturulmuştur. İkamet izni bu yönetmeliğin kapsamında verilir. Ülke sınırlarından giren yahut ülke sınırlarından çıkış yapan yabancı uyruklu kişilerin hareketleri kapsamında devletin ilgili kuruluşlarının alacağı her türlü tedbiri düzenler.¹⁷² 1994 tarihli bu yönetmelik, Geçici Koruma Yönetmeliği’nin 61. maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır.

2.5.5 Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Sözleşmeleri

Uluslararası Çalışma Teşkilatı aracılığıyla kabul edilen sözleşmeler uluslararası alanda önem arz etmektedir. Bu bağlamda iki sözleşmeden bahsetmek yerinde olacaktır. Bunlardan biri 1949 yılında kabul edilen 97 sayılı düzenlemedir. Bir diğeri ise 1975

---

¹⁷⁰ Sami Kalaycı, “Sığınmacıların Korunmasına Yönelik Türk Sivil Toplum Kuruluşları”, Gözlem Saha Raporu, İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, 2014, s.6. <https://insamer.com/wp-content/uploads/2014/03/siginmacilarin-korunm-y%e3%b6n-t%e3%berk-stk..pdf>, (Erişim: 5 Ocak 2015)

¹⁷¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi, “1982 T.C Anayasası”, Madde 16. https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf, (Erişim: 1 Haziran 2019).

¹⁷² T.C. Resmi Gazete, “1994 Tarihli İltica ve Sığınma Yönetmeliği”, Madde 2, Sayı No.22127, <https://www.resmigazete.gov.tr/>, (Erişim: 8 Ekim 2018)

yılında kabul edilen 143 sayılı düzenlemedir.¹⁷³ Bu sözleşmeler göçmen statüsündeki işçi haklarını korumak üzere düzenlenmiştir.

- ILO: 32. Oturum / 1 Temmuz 1949: İstihdam Amacıyla Göç Hakkında 97 Sayılı Sözleşme
- ILO: 60. Oturum / 24 Haziran 1975: Göçmen İşçiler Hakkında 143 Sayılı Sözleşme

2.5.6 2006 Tarihli 5543 Sayılı İskân Kanunu

2006 sayılı bu hukuki norm, göçmen tanımını yapar ve ülke sınırlarına giren göçmenin Türk soyundan gelmiş olması gerektiğini ya da Türk kültürü ile bağının olması gerektiğini vurgular.

2.5.7 30 Mart 2012 Tarihli ve 62 Sayılı “Türkiye’ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge

Suriye Krizinden sonra hazırlanan bu hukuki düzenleme, Suriyelilerin durumuna ilişkin ilk hukuki düzenleme olup, Suriyeliler’in “geçici koruma” altında oldukları kabul edilmiştir. Toplu olarak Türkiye sınırından geçen Suriye vatandaşlarının tabi tutulduğu ilk yönergedir.

2.5.8 2013 Tarihli ve 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

Türkiye uluslararası birçok hukuki düzenlemede taraf olarak yer almıştır. Mevzuat çalışmalarını uyumlaştırma ve uluslararası alanda koordinasyon gereği ülkenin kendi iç mevzuatını da güncellemesi gerekmektedir. Dolayısıyla 6458 Sayılı Kanun incelendiğinde, bu düzenlemenin Türkiye devletinin ilk detaylı iltica yasası olduğu

¹⁷³ M. Bülent Alpar, Kamu-İŞ, Göçmen İşçilere İlişkin 97 Sayılı ve 143 Sayılı ILO Sözleşmeleri ile İlgili Çalışma Mevzuatı, Kamu-İŞ; Cilt No. 6 Sayı. 1/2000,s. 1-19, <http://www.kamu-is.org.tr/pdf/617.pdf>. (Erişim: 8 Ekim 2018)

görülmektedir. Türkiye genişleyen göç hareketleri ile birlikte yeni bir mevzuata ihtiyaç duymuş ve güncellemelerle birlikte 2013 tarihinde yeni bir yabacılar yasasını oluşturmuştur. Bu düzenleme ülkeden sığınma hakkı talep eden yabancı uyruklu bireyleri kapsar. Kanun bu hususta, Türk sınırlarına giriş, çıkışları ve korumanın kapsamını düzenler.¹⁷⁴ Yasanın 7. Maddesi, kimlerin bu haklardan faydalandırılmayacağını açıklamaktadır. Pasaport ve vize esasları bu maddede açıkça belirtilmiştir. Yasa uluslararası koruma kapsamında üç başlıklı bir koruma statüsü belirlemiştir. Bunlar: Mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma olarak düzenlenmiştir.¹⁷⁵

2.5.9 Geçici Koruma Yönetmeliği (22.10.2014/29153)

Geçici korumanın, istisnai bir uygulama olduğunu söylemek doğru olacaktır. Türkiye ülkesine sığınan kişilerin hak ve yükümlülüklerini 1951 Cenevre Sözleşmesi'ni temel alarak uygulamakta olup YUKK mevzuatıyla bu sözleşmenin ulusal düzeyde sınırlarını belirlemiştir. Bugün Suriyeli kitleler sığınmacı olarak adlandırılmadan önce mevzuata göre yabancı olarak, daha sonra Suriyeli misafirler olarak değerlendirilmişlerdir ve ilk yardımlar bu düşüncelerle yapılmıştır.

YUKK'un 91. Maddesi kapsamında mevzuata dahil edilen Geçici Koruma, sığınma talep eden kişinin acilen ilk ihtiyaçlarının bazı zorunluluklar durumunda karşılanması gerektiğini vurgular. 6683 No'lu karar ile oluşturulan yönetmeliğin 3. Maddesi'nin, bir bireye geçici koruma sağlanabilmesi için vurguladığı gereklilik, özellikle kanunun uygulanacağı şahsın uluslararası koruma talebinin bireysel açıdan değerlendirilememesi koşulunun olmasıdır.¹⁷⁶ Yönetmelik kitle göçlerini esas almaktadır.

Savaştan, zulümden, siyasi çatışmadan kaçan bir bireyin ilk ihtiyacı olan şey koruma ihtiyacıdır. Bunu barınma ihtiyacı takip eder. Dolayısıyla Suriye Göçü ile birlikte Suriyelilerin durumunun Cenevre Sözleşmesi'ne kısmen uygunluğu, coğrafi

¹⁷⁴ T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu" Kanun No:6458, Sayı No: 28615, 2013, <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Kanunlar/YUKK/YUKK-TURKCE.pdf> (Erişim: 31 Ekim 2018)

¹⁷⁵ T.C Resmi Gazete, "6458 No'lu Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu". Kanun No:6458. Sayı No: 28615, 2013, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm> (Erişim: 31 Ekim 2018).

¹⁷⁶ Mevzuat Bilgi Sistemi. "Geçici Koruma Yönetmeliği". Kanun No:6458 Sayı No:6883. 2014. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.20146883.pdf> (Erişim: 31 Ekim 2018)

sınırlama kapsamında olmaması ve mevzuattaki kitle göçleriyle ilgili boşluk YUKK ve Geçici Koruma Yönetmeliği ile güncellenmiştir. Geçici koruma bireyin statüsünün tam olarak belirlenmediği bir statüdür. Sadece bazı koruma hakları ile geçici bir ikamet hakkı sağlamakla sınırlıdır.

2.6 AVRUPA BİRLİĞİ KAPSAMINDA SURİYE GÖÇÜ SONUCUNDA HAZIRLANAN PROJELER

Türkiye’de nüfus hareketlilikleri yaşanmaya başladığında var olan göç yönetimini sağlayan ayrı bir göç kuruluşu olmadığı gibi göçün yönetimine dair özel projelerle ülkede sığınmacıların durumunu destekleyecek bir sistem de yoktu. Suriye Göçü sonrası Türkiye için göç yönetimini etkin şekilde yönetecek bir kurumun gerekliliği zorunlu hale gelmiştir. Daha önce yabancılarla ilgili işlemler, İçişleri Bakanlığı’nın Emniyet Genel Müdürlükleri tarafından yönetilirken, bu işlemler kurulan Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne devredilmiştir. Bu kapsamda GİGM, yeni bir kurum olduğundan ilk olarak hazırlanan ve desteklenen projeler ağırlıklı olarak bu kurumun geliştirilmesine yönelik olmuştur. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerine göre; ikili işbirliği kapsamında kurumun geliştirilmesine yönelik projelerden bazıları aşağıda verilmiştir.

2.6.1 Suriye Göçü Sürecinde Düzenlenmiş Olup Tamamlanan Projeler

Göç yönetimi AFAD işbirliğinde koordineli bir şekilde yönetilmeye başlanmıştır. Avrupa devletleri ve uluslararası kuruluşların desteğiyle bazı projeler düzenlenmiştir.¹⁷⁷ Ülkenin göçü denetlemesini ve yönetmesini kolaylaştıracak biçimde ortak eylem planı dâhilinde Uluslararası Göç Örgütü tarafından desteklenen ilk proje oluşturulmuştur. Diğer bir projeye MATRA tarafından fon kaynağı sağlanan mevzuatın oluşturulmasını destekleyen proje, göçün hukuki boyutunun mevzuata uyumunu sağlamaya yönelik çalışmaları kapsamıştır. Göç sürecinde kamu sağlığının iyileştirilmesi ve kaynakların etkin kullanımının sağlanması için Uluslararası Göç

¹⁷⁷ T.C. İçişleri Bakanlığı. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. “Göç Projeleri”. 2014-2019, <https://www.goc.gov.tr/goc-projeleri56>, (Erişim: 2 Temmuz 2016)

Örgütü tarafından sağlanan fon kaynağıyla başka bir proje meydana getirilmiştir. İngiltere desteğiyle kurulan göç idaresinin kurumsallaşması için uygulanan projenin ardından kitle göçlerinin sonucunda uygulanmış olan stratejilerin karşılaştırılmasını içeren ve Türkiye'nin durumunu aktaran bir proje milli bütçe ile hazırlanmıştır. AB aracılığıyla IPA'nın fon kaynağını oluşturduğu, kabul merkezlerinin kurulmasını destekleyen bir proje de mevcuttur. Aynı proje geri gönderme birimlerinin kurulmasını da desteklemektedir. Projeler kapsamında İsveç desteğiyle, kurulan göç idaresi kuruluşunun kapasitesi güçlendirilmiştir ve bu kuruluşla Suriyelilerin Türkiye'de kalış süreçlerinde uyumunu kolaylaştıracak projeler düzenlenmiştir. Göçün istismar edilmesini önlemek adına Avrupa Birliği'nin desteklediği bir proje ile insan ticaretinin önüne geçiş hedeflenmiştir. Son olarak Hollanda desteğiyle geri gönderme işlemlerinin etik ve hukuka uygun bir şekilde yapılabilmesi için Türkiye'yi destekleyen bir proje oluşturulmuştur.

Bu projeler ile Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kurulmasıyla birlikte 46 adet tamamlanmış proje bulunmaktadır. Hazırlanan ve uygulanan bu projeler Türkiye üzerinde göçün düzenli takibi, kontrolü, yönetimi gibi unsurların geliştirilmesine zemin oluşturmuştur. Bu projelerin daha önce göç kapsamında, teknik sisteme ve gelişmiş hukuki göç mevzuatına sahip olmayan Türkiye'nin gelişimine ve AB mevzuatına uyumuna katkı sağladığı söylenebilir.

2.6.2 Suriye Göçü Sürecinde Düzenlenmiş Olup Devam Eden Projeler

Göç sorunu henüz tam olarak çözümlenmemiş olan Türkiye'nin devam eden 19 projesi bulunmaktadır.¹⁷⁸ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nden alınan bilgilere göre bunlar aşağıda belirtilmiştir. Bu projeler kapsamında Suriye krizinin yarattığı göçün denetimi, yönetimi ve Türkiye topraklarında oluşturacağı olumsuz etki asgari düzeye çekilmeye çalışmıştır. Projeler biten projeleri destekleyici niteliktedir. Düzensiz biçimde göç eden kişilerin geri gönderilmelerini ve uyumlaştırılma çalışmalarını içeren ve devam eden bir proje mevcuttur. Bu projeye Avrupa Birliği'nin mali yardım aracı olan IPA destek sağlamaktadır. Bu kapsamda Dünya Göç Örgütü ve İngiltere destekli

---

¹⁷⁸ T.C. İçişleri Bakanlığı. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2014-2019), aynı eser, (Erişim: 2 Temmuz 2016).

ayrı ayrı iki proje mevcuttur. Yerel ve ulusal kuruluşları destekleyici bir proje ise Birleşmiş Milletler tarafından yine IPA ile oluşturulmuştur. Göç politikası oluşturmak ve düzenli bir şekilde bu politikaları hayata geçirmek için oluşturulan projelerin yanında geri gönderme işlemlerine dair uygulanan projeler de devam etmektedir. BMMYK aracılığıyla ulusal iltica yoluyla oluşan düzende var olan sistemin güçlendirilmesine dair IPA ile desteklenen proje devam etmektedir. Göç eden kişilerin tespitinin kolaylıkla yapılabilmesi için SEM fon kaynağı ile oluşturulmuş projeye ek olarak, IPA ile oluşturulan göçmenlerin uyruğunun tespitini kolaylaştırıcı projeler de devam etmektedir. Türkiye’de göç kapsamında göç ve uluslararası koruma hakkında farkındalık yaratmak için oluşturulan projenin uyumu kolaylaştıracağı düşünülmektedir. Bu proje ile sivil toplumun kamu ile teknik işbirliği sağlaması hedeflenmektedir. Projeler kapsamında oluşturulan kurumsal yapının teknik onarımının ve bakımının sağlanmasına yönelik IPA tarafından fonlanan mali bütçe kullanılmıştır. Göç sürecinde insan unsuru istismar edilmektedir. Bu nedenle insan ticareti ve kaçakçılığı sonucunda mağdur edilen kişiler için düzenlenen projelerin yanında özellikle çocuk yaş grubunun korunmasına özen gösterilmekte ve hem Türkiye hem Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu aracılığıyla koordineli olarak bu olumsuz durumun önüne geçilmeye çalışılmaktadır.

Projeler; genel olarak ikili işbirliği çerçevesinde uygulayıcı ortaklarından biri olan Uluslararası Göç Örgütü ile birlikte yürütülmektedir. Fon kaynakları ise ağırlıklı olarak; IPA’dan (Avrupa Birliği’nin Katılım Öncesi Yardım Aracı) karşılanmıştır. IPA, Avrupa Komisyonu’nun, 2007 ile 2013 yılları arasındaki süreçte, AB aday ülkelerinin uyum reformlarını desteklemek adına mali ve teknik yardım sağladığı araçtır.¹⁷⁹ IPA I tarafından 2007 ile 2013 yıllarını kapsayan süreçte sağlanan yardım 11.500.000.000 Avro kadardır.¹⁸⁰ Bu fonlar aday ülkelerin siyasi ve ekonomik uyumlarını sağlamaya yönelik yardım fonlarıdır.

---

¹⁷⁹ T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Avrupa Birliği Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, IPA, <https://www.ipa.gov.tr/>, (Erişim: 11 Şubat 2019)

¹⁸⁰ T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Avrupa Birliği Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, IPA I, https://www.ipa.gov.tr/IPA_1070, (Erişim: 11 Şubat 2019)

Uyumlaştırma sürecinde sağlanan IPA I yardımı aşağıdaki unsurlardan oluşmaktadır:

- Ülkelerin geçiş sürecinde AB düzeyinde kurumsallaşmalarını sağlamak için desteklenmesi,
- Uluslararası arenada ilgili tüm devletlerle birlikte sınırüstü koordinasyon,
- Bölgesel kalkınmanın sağlanmasına yönelik çalışmalar,
- İnsan kaynaklarının güçlendirilmesi,
- Kırsal alanlarda kalkınmanın sağlanmasıdır.¹⁸¹

Avrupa Birliği Komisyonu 2014 ile 2020 yılları arası için IPA II kapsamında oluşturulan bütçe 11,7 Milyar Avro.¹⁸²

Avrupa Birliği Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü verilerine göre; Türkiye'ye ayrılan tutar 4,4 milyar Avrodur. IPA II ile belirlenen hedefler ise;¹⁸³

- Politik yenilikleri desteklemek,
- Sosyal, iktisadi, bölgesel gelişmeyi desteklemek,
- Fonlardan yararlanan ülkenin, müktesebata ve AB'ye uyumunda kapasitesini güçlendirmek,
- Bölgesel işbirliğini ve bölgesel entegrasyonu güçlendirmektir.

Uygulanmaya ve geliştirilmeye devam eden bu projelerin etkin bir şekilde yönetilmesi ve ülke adına katkı sağlanması için kamu kurumlarında, üniversitelerde proje yönetimine dair eğitimler ve seminerler düzenlenmekte, proje yönetiminde aktif rol alacak insan kaynağı yetiştirilmektedir. Göç yönetiminin en etkin bir biçimde yönetilmesi için düşünce akışına ihtiyaç vardır. Bu nedenle fayda sağlayacak bir projeyi oluşturmak bir maliyete ihtiyaç duyulmaktadır. Bu maliyetler için belli birtakım uluslararası kurumlar, aracılar mevcuttur. Ancak proje yönetiminin en etkin üretim kaynağı insandır.

¹⁸¹ T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. Avrupa Birliği Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü,(t.y), aynı eser, (Erişim: 11 Şubat 2019).

¹⁸² T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. Avrupa Birliği Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, IPA II, https://www.ipa.gov.tr/IPA_1070, (Erişim: 12 Şubat 2019)

¹⁸³ T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, (t.y.), aynı eser, (Erişim: 12 Şubat 2019).

2.6.3 Türkiye İçin Göç Kapsamında Sağlanan Kaynaklar

Türkiye, Suriye vatandaşlarının oluşturduğu göç sürecinin yönetimini sağlarken, erişilebilen uluslararası yardım fonlarına ek olarak kendi mali bütçesinden de faydalanmaktadır. Aşağıdaki tablo Türkiye'nin bakanlıkları ve diğer kamu kurumlarının 2001-2015 yıllarındaki mali bütçesini göstermektedir. Kabul edilmelidir ki, göç sonrasında Türkiye'nin harcamaları da artmıştır. Erişilebilen fon kaynakları yetersiz kalmış ülke kendi mali bütçesini de göç yönetiminde kullanmıştır.

Tablo 9
Türkiye'de Bazı Bakanlıkların 2015 Yılı Mali Bütçeleri

2015 Yılı Bütçesi		
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	30.725.000	2015
Hazine Müsteşarlığı	71.292.000	2015
Milli Savunma Bakanlığı	32.102.000	2015
Milli Eğitim Bakanlığı	46.243.000	2015
Maliye Bakanlığı	1.136.983.000	2015
Toplam	1.315.000.000	2015

Kaynak: TİSK, Murat Erdoğan ve Can Ünver'in AFAD verilerini esas alarak hazırladığı Türk İş Dünyasının Türkiye'deki Suriyeliler Konusunda Görüş, Beklenti ve Önerileri adlı yayından faydalanılmıştır. Kasım 2015, Ankara: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, 2015, Yayın No:35, s.39.

2011 yılı itibariyle ekonomisinde göç sürecini de yönetmek durumunda kalan Türkiye'nin 2015 mali yılı içerisinde bazı bakanlıklara ayırdığı bütçe yukarıdaki tabloda verilmiştir. Tabloya göre bakanlıklardan Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı için verilen bütçe 30.725.000 Türk lirasıdır. 2015 yılında, Milli savunma Bakanlığı için 32.102.000 Türk lirası bütçe rakamı olarak belirlenmiştir. Verilere göre en yüksek bütçe ayrılan kurum Maliye Bakanlığı olmuştur.

Tablo 10
Türkiye'deki Suriyeliler İçin Yapılan Harcamaların Kaynakları

2011-2015 Harcamaları		
Emniyet Genel Müdürlüğü	12.174.000	2011-2015
Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı	18.400.000	2011-2015
Orman ve Su İşleri Bakanlığı	11.973.000	2011-2015
Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı	21.689.000	2011-2015
Tarım Gıda Hayvancılık Bakanlığı	14.793.000	2011-2015
Kamu Hastaneleri Kurumu	9.876.000	2011-2015
Sağlık Bakanlığı	3.076.000	2011-2015
AFAD Başkanlığı	2.573.000	2011-2015
Halk Sağlığı Kurumu	7.643.000	2011-2015
Diyanet İşleri Bakanlığı	3.447.000	2011-2015
Jandarma Genel Komutanlığı	7.089.000	2011-2015
İçişleri Bakanlığı	9.443.000	2011-2015
Gençlik ve Spor Bakanlığı	7.275.000	2011-2015
Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	3.327.000	2011-2015
Kültür ve Turizm Bakanlığı	2.691.000	2011-2015
Adalet Bakanlığı	8.029.000	2011-2015
Ara Toplam	140.000.000	2011-2015
TOPLAM	1.451.000.000	

Kaynak: TİSK, Murat Erdoğan ve Can Ünver'in Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı verilerini esas alarak hazırladığı Türk İş Dünyasının Türkiye'deki Suriyeliler Konusunda Görüş, Beklenti ve Önerileri adlı yayından faydalanılmıştır. Kasım 2015, Ankara: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, 2015, Yayın No:35, s.39.

Göçün Türkiye sınırlarına yönelen dalgalar halinde oluşması ve bu nüfus hareketlerinin ülke içerisinde zamana yayılmadan birden artmış olması ve Türkiye'nin kendi iktisadi harcama bütçesi bir arada düşünüldüğünde; bugün birçok kamu kurumunun işbirliği içinde çalışıyor olmasının gerekçesi de anlaşılmaktadır. Bunların yanı sıra sınır bölgesinin korunması faktörü ek olarak askeri alanda harcama bütçesi oluşturmaktadır. Milli Savunma Bakanlığı için oluşturulan 2015 bütçesi 32 milyon civarındadır. Sağlık bazında değerlendirildiğinde Kamu Hastaneleri Kurumu tabloya göre dört yıl içinde 10 milyona yakın harcama yapmıştır. Bu kurumların yanı sıra

belediyeler ve sivil toplum kuruluşlarının düzenlediği yardım kampanyaları da mevcuttur.

3. SURIYE GÖÇÜ VE TÜRKİYE EKONOMİSİNE ETKİLERİ BAKIMINDAN İSTİHDAM EĞİTİM SAĞLIK VE İŞLETMELER

3.1 SURIYELİ SİĞINMACILAR VE İSTİHDAM

Suriyeli sığınmacıların savaş sonrası durumu genel olarak uluslararası düzeyde konuşulan bir konu olsa da ulusal alanda da sorun teşkil eden bir konudur. Ülke vatandaşları tarafından ele alındığında savaş psikolojisini yoğun yaşayan insanların Türkiye vatandaşlarının yaşam sahasına kendi rızaları alınmadan yerleştirilmesi göçün ilk meydana geldiği süreçte tepkiye neden olmamıştır. Daha sonra basın kanallarının olayları yansıtırken verdiği bilgiler, bazı sosyal medya organlarında mevcut olan ve bireysel olarak yapılan röportajlar halkın Suriye göçü konusunda giderek tepki vermesine yol açmıştır. Sığınmacı statüsündeki bu bireyler zorunlu sebeplerle Türkiye’de bulunmaktadır. Hem yerli vatandaşın tepkisi hem iç savaş nedeniyle yaşadıkları sorun güvenlik ihtiyaçlarını karşılamak adına bu sınırlara sığınmış olan bireyleri işsizlik problemiyle karşı karşıya bırakmıştır. Bu problemdeki en önemli unsur şudur ki; sığınmacıların statüsü ülke koşullarında resmi olarak çalışmaya uygun değildir.

Suriyeliler iyi bir hayat sürdürmekten ziyade; güvenlik ve temel ihtiyaçlarını karşılamamanın yolunu aramaktadırlar. Bugün dünya genelindeki sığınmacı vasfındaki insanların yaklaşık 4 milyonu Türkiye sınırlarındadır.¹⁸⁴ Suriyeli sığınmacılar ülkelerindeki olaylardan kaçmak için çeşitli ülkelere yerleşirken ilk olarak hedefleri kendilerine güvenilir bir yaşam alanı bulmaktır. Türkiye’de barınma merkezlerinde ağırlanan sığınmacılar barınma ve güvenlik ihtiyaçlarının ardından yaşamlarını devam ettirebilmek için çalışma hayatına atılmaya ihtiyaç duymaktadırlar. Fakat sığınmacı statüsü iş imkânı sağlamamaktadır. Yeni mevzuat güncellemeleri ile birlikte geçici koruma statüsündeki Suriyeliler artık iş hayatına yasal yollarla katılabilmektedir.

¹⁸⁴ Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, Suriye. 2014. http://www.orsam.org.tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/201452_189tur.%20pdf, (Erişim: 5 Ocak 2015)

¹⁸⁴ Koç/Görücü/Akbıyık, (2015), aynı eser, s.69.

Türkiye uluslararası alanda göç hususunda bazı yasal mukavelelere taraftır. Bu anlaşmalar ve iç müktesebatı gereği Avrupa devletlerinden göç edenlere mültecilik statüsünü vermektedir. Hukuki alanda Afrika veya Asya üzerinden göç edenler için mültecilik Türkiye topraklarında yasal hak olarak uygulamada yer almamıştır. Dolayısıyla mülteci statüsü kazanmamış bir birey çalışma izni de alamamaktadır.

Türkiye'nin 2013 Göç Raporu, Suriyelilerin barınma noktalarındaki birimlerde kalmak istemediğini ve bu yabancıların 3/4 oranındaki kısmının dağıldıkları bölgelerde iş aradıklarını göstermektedir.¹⁸⁵ 2011 yılında ülkemize sığınma talebiyle gelen kişilerin kaçak yollarla çalıştıkları tespit edildiğinden, mevzuat uygulamaları gereği ve projeler kapsamında sığınmacılara verilen geçici koruma ile çalışma izni verilmeye başlanmıştır.¹⁸⁶ Türkiye'de çalışabilmek için yapılan izin başvuru sayısı 2013 yılı itibariyle 53.000'e yaklaşmıştır. Bu başvurular sonucu izin hakkı kazanan kişi sayısı ise 45.834.¹⁸⁷ 2016 senesinde geçici koruma statüsündeki kişilerin çalışabilmesi için yayımlanan yönetmelik ile birlikte çalışma izni kapsamındaki şartlar düzenlenmiştir. Bu uygulama, Türkiye'de geçici koruma altındaki kişilerin çalışmalarının izin şartlarını düzenleyerek istihdam edilmelerinin yasal yolunu açmıştır. Daha önce, 4817 Sayılı kanun ile yabancıların çalışma şartları düzenlenmiştir ve bu yasa 2003'te yürürlüktedir.¹⁸⁸ Uygulamaya giren bu yasal düzenlemeler ile 'çalışma amacıyla' yapılan göçlerin hukuki alanda denetlenmesi, Türkiye'de kaçak yolla çalışmaların, düşük ücretle istihdamın engellenmesi ve kontrolünün sağlanması amaç olarak belirlenmiştir. .

Çalışma Bakanlığı'nın açıklamasına göre 2019 senesi itibariyle Türkiye'de çalışma hakkı olan Suriyeli kişi 31.185 sayıya ulaşmıştır.¹⁸⁹ Geçici Koruma kapsamı altında hazırlanan ve yabancı uyruklu kişilerin çalışma izinleri üzerine yasal haklarını belirleyen yönetmelikten önce bazı sorunlar meydana gelmiştir. TBMM Göç ve Uyum

¹⁸⁵ Faruk Çelik, "Geçici Koruma Sağlanan Suriye Uyruklu Yabancılar ve İşgücü Piyasası" İşveren Dergisi, Aralık 2014, Cilt No:52 Sayı No:6 s.82-83

¹⁸⁶ Aram Ekin Duran. "Suriyeli Mülteciler İşgücü Piyasasını Nasıl Etkileyecek?", **Deutsche Welle Türkçe**. (23 Ekim 2014). <https://www.dw.com/tr/suriyeli-m%C3%BClteciler-i%C5%9Fg%C3%BCc%C3%BC-piyasas%C4%B1n%C4%B1-nas%C4%B1-etkileyecek/a-18017903>, (Erişim: 25 Ocak 2016)

¹⁸⁷ T. C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, "Yabancıların Çalışma İzni", 2013. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/1303/yabanciizin2013.pdf>, (Erişim: 19 Aralık 2018)

¹⁸⁸ T.C. İçişleri Bakanlığı. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. "Düzensiz Göç", (t.y.) aynı eser, (Erişim: 11 Aralık 2017).

¹⁸⁹ T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmet Bakanlığı, Haberler. 2019. <https://ailevecalisma.gov.tr/>, (Erişim: 22 Aralık 2018)

Raporu'na göre bu sorunlar; kayıt dışı istihdam sorununun artması, rekabet kapsamında yasal uygulamalara uymayan iş verenler için cezai yaptırımlar uygulanması, sığınmacıların kalifiye işgücünden yararlanılamıyor olması, Türkiye vatandaşlarının istihdam alanında dezavantajlı duruma düşmesi, çocuk işçiliği sorunu ve önlenememesi, Türkiye'nin sosyal alanda Suriyelilere yaptığı yardımın Türk ekonomisine ek maliyetinin artması olarak belirtilmiştir.¹⁹⁰

Bu sorunların tam olarak çözüme kavuşturulduğu söylenemez ancak yapılan yasal düzenlemeler ile kaçak işçi çalıştırmanın önüne kısmen geçilebileceği savunulabilir. Suriyeliler yaşam koşulları nedeniyle alt düzey işlerde çalıştırılmaktadır. Özellikle Türkiye genelinde organize sanayi bölgelerinde günlük, haftalık veya aylık olarak kazanç sağladıkları gözlemlenmiştir. Barınma merkezlerinde yaşayan Suriyelilerin temel yaşam ihtiyaçlarını kolaylıkla sağlayabildiği söylenilebilir. Çünkü bütün ihtiyaçları devlet tarafından yapılan harcamalar yoluyla karşılanmaktadır. Barınma merkezleri dışındaki Suriyeliler ise daha zor yaşam koşullarına sahip. Sebebi ise iş imkânlarının sınırlı olması, kayıt dışı iseler bu durumun bazı işveren tarafından ucuz işgücü olarak görülmesi, standartlar altında ücrete tabi tutulmaları ve ağır işlerde çalıştırılmaları nedeniyle iş tercihi yapmaya zorlanmaları, bu durumun sonucu olarak da işsiz kalmaları olarak gösterilebilir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın 2016 yılında yaptığı çalışmaya göre bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşının işverene aylık toplam maliyeti 1.933.023 Türk Lirası iken; Suriyeli çalışanın işverene aylık toplam maliyeti 300 Türk Lirası'dır. 2019 yılı verilerine göre ise bir Suriyeli çalışanın işverene maliyeti 400 Türk Lirası'dır.¹⁹¹

---

¹⁹⁰ Türkiye Büyük Millet Meclisi, İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, (2018), aynı eser, s.79, (Erişim: 25 Aralık 2018).

¹⁹¹ T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Haberler, 2016, <https://ailevecalisma.gov.tr/>, (Erişim: 22 Aralık 2018)

Tablo 11
İstihdam Maliyetinin Türk ve Suriyeli Farkı (2019)

	TC Vatandaşı	TL	Suriyeli Sığınmacı	TL
Net Ücret	Asgari ücret	2.558,40 TL	Ücret	400
	SGK Primi %14	358,18 TL		0
	İşsizlik Sigortası Fonu (%1)	25,58 TL		0
	Gelir Vergisi %15	134,32 TL		0
	Asgari Geçim İndirimi	191,88 TL		0
	Damga Vergisi (%0,759)	19,42 TL		0
	Kesintiler Toplamı	537,50 TL		0
	Net Asgari Ücret	2.020,90	Net Ücret	400
Brüt Ücret	İşverene Maliyeti			
	SGK Primi İşveren Payı (%15,5)	396,55 TL		0
	İşveren İşsizlik Sigorta Fonu (%2)	51,17 TL		0
	İşverene Toplam Maliyeti	3.006,12 TL	İşverene Toplam Maliyeti	400

Kaynak: T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2019 verileri kullanılarak hazırlanmıştır. <https://ailevecalisma.gov.tr/>, (Erişim:6 Temmuz 2019)

Suriyeli çalışana vergilendirme yapılmadığı gibi sosyal güvenlik sigortası da mevcut değildir. Dolayısıyla özellikle küçük işletmelerde Suriyeli çalışan ucuz işgücü kaynağını oluşturmaktadır. Türkiye açısından ise bu istihdam biçimi vergilendirme yolunu riske atmakta ve istihdamın, çalışma kanununa göre vergilendirme yoluyla elde edilen gelirin uzun vadede bozulabilecek yapısını ortaya koymaktadır. Kaçak işçi çalıştırmanın ve işgücü sömürsünün önüne geçilmesi için denetlemelerin artırılması ve cezai işlem den kaçınılmaması gerekmektedir.

Bir ülkede ekonomi sürdürülebilir nitelikte büyüdüğünde o ülkenin halkı refaha erişecektir. Ancak büyüme kontrolsüz ve denetimsiz olduğu müddetçe çocuk işçi istismarı, kaçak işçi çalıştırmadan kaynaklanan vergi kaçırımları, dolayısıyla işçi istismarı arttıkça halkın refahından söz edilemez. Suriyeli sığınmacılar oluşturulan projelerle desteklenmektedir. Ancak uyum sürecinde her Suriyeli sığınmacıya istihdam olanağı sağlanması da mümkün değildir. Yapılan yardımları yetersiz bulmaları nedeniyle daha çok kaçak çalışmayı tercih etmektedirler. Suriyelilerin istihdamının önündeki engellerden diğeri de oluşturdukları meslek gruplarıdır. Özellikle devlet

memuru, sağlık çalışanı, ordu çalışanı gibi grupların tekrar benzer nitelikteki sektörlerde değerlendirilmesi mümkün değildir. Meslek mensubu bireylerin aynı statüde çalışabilmeleri için Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmaları gerekmektedir. Akademik araştırmalara göre mesleği olmayan grupların daha çok alt düzey ve ağır işlerde değerlendirildiği gözlemlenmiştir. ocuk işçiler konusunda hassas davranan Türkiye'nin, bu kapsamda alışma Bakanlığı ile saha çalışmaları bulunmaktadır. Aşağıdaki tabloda Suriyeli sığınmacıların mesleki profilleri verilmiştir. Yaklaşık 4 bin kişilik grubun oluşturduğu bu tablo AFAD verilerinden faydalanılarak oluşturulmuştur. Toplam grup içerisinde en fazla oranı meslek sahibi olmayan bireyler oluşurmaktadır.

Tablo 12
Suriyelilerin Cinsiyet Dağılımına Göre Mesleki Profilleri

Barınma Merkezleri Dışındaki Suriyelilerin Meslek Dağılımı	Kadın	Erkek	Toplam Suriyeli	Toplam Oran (%)
Tarım ve Hayvancılık	16	121	137	3,7
El İşçiliği	9	255	264	7,2
Zanaatkr	28	331	359	9,7
Devlet Memuru	82	155	237	6,4
Operatör	1	110	111	3,0
Ordu alışanı	0	17	17	0,5
Ofis alışanı	9	71	80	2,2
Mimar-Mühendis-Müteahhit	6	52	58	1,56
Hukuku	3	26	29	0,8
Mesleği Yok	1489	352	1,841	49,9
STK alışanı	0	1	1	0
Yazar-Sanatçı	0	18	18	0,5
Sağlık alışanı	10	24	34	0,9
Diğer	68	435	503	13,6
Toplam	1721	1968	3,689	100

Kaynak: Cinsiyet Dağılımına Göre Kamp dışındaki Suriyelilerin Meslek Profilleri, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı 2014 Raporu, <https://www.afad.gov.tr/afet-raporu---suriye>, (Erişim:13 şubat 2019)

AFAD'ın 2015 yılında yaptığı araştırmaya göre; Suriyelilerin meslek grupları incelendiğinde 3.689 kişi içinden en yüksek oranı oluşturanlar %49,9 ile herhangi bir mesleği olmayanlardır. Tespit edilen oranlar, Türkiye açısından istihdam problemi ve kalifiye olmayan iş gücü demektir. Diğer en yüksek orana sahip grup ise zanaatkârlar ve el işçiliği ile uğraşanlardan oluşuyor. Çalışma iznine sahip olan diğer kalifiye meslek grupları özel sektörde değerlendirilebilmektedir. Bu rakamlar sadece 3.689 kişi üzerinde yapılan araştırmayı göstermektedir. Suriyeli sığınmacıların günümüz sayıları baz alındığında oluşan istihdam sorunu ve ülke içindeki kalifiye olmayan işgücünün arttığı söylenebilir.

İstihdamın artırılmasına yönelik olarak Avrupa Birliği ile işbirliği içinde düzenlenen ve 24 ay sürecek olan bazı projelerin varlığından söz edebiliriz. Bu projeler Avrupa Birliği MADAD Fonu kapsamında finanse ediliyor. Projeye örnek olarak Mersin Ticaret Odası'ndan alınan bilgilere göre; İstanbul, Adana, Konya, Gaziantep, Kayseri, Bursa, Mersin, İzmir, Kilis, Şanlıurfa, Mardin, Hatay illerinde çalışma kapsamında düzenlemeler mevcuttur. Bu projede Suriyelilerin yoğun olarak tercih ettiği ikamet illeri baz alınmıştır. Proje TEPAV ve TOBB koordinasyonu ile 2 yıllık olarak 2018'de başlatılmıştır. Proje kapsamında Sığınmacıların istihdam edilme kapasiteleri güçlendirilecektir.¹⁹² Bu destekleme programlarına genel olarak ayrılan mali kaynak tutarı 50 Milyon Avro. Projelerde 38.0000.000 Avro istihdam için ayrılmıştır. Kalan tutar Türkiye'nin iş kurumunun altyapı çalışmaları ve teknik düzenlemeleri için finanse edilmiştir.¹⁹³

3.2 SURIYELİ SİĞINMACILAR EĞİTİM

Suriyeliler ile doğrudan eğitim alanında Millî Eğitim Bakanlığı ilgilenirken, her türlü mali yardımın aktarılması, mali yardımların etkin kullanımı ve göç yönetimi alanında Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı ilgilenmektedir. Bu nedenle eğitim bölümü ele alınırken Milli Eğitim Bakanlığı ve AFAD verilerinden faydalanılmıştır.

¹⁹² Mersin Ticaret Odası, "Mahir Eller Projesi ile Hedef 3 Bin Nitelikli İşgücü!", MTSO Haber. 04 Şubat 2019. <https://www.mtso.org.tr/tr/haberler/mahir-eller-projesi-ile-hedef-3-bin-nitelikli-igucu>. (Erişim: 12 Mart 2019)

¹⁹³ T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı, "2017 Faaliyet Raporu", 2017, s.63. <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2019/04/111922017-genel-faaliyet-raporupdf.pdf>. (Erişim: 6 Mayıs 2019)

Eğitim-Bir-Sen'in hazırladığı rapordaki bilgilere göre, Türkiye'deki Suriyelilerin 1,5 milyonunu on sekiz yaşın altındaki bireyler, 1 milyonunu okul çağındaki çocuklar oluşturmaktadır. Suriyeli eğitim çağındaki çocukların eğitimi için, faydalanılan fonun büyük bölümü Türkiye tarafından karşılanmaktadır. Suriye'den gelen bireylerin okullaştırılması ve eğitime erişimiyle ilgili olarak 2017 yılından bu yana, AFAD aracılığıyla 46 adet, belediyeler tarafından 11 adet, kamu kurumları aracılığıyla 20 adet, STK'lar aracılığıyla 25 adet kullanıma sunulmuş olan 84 eğitim merkezi bulunmakta. Bu merkezler, özel mülkiyet olmakla birlikte, Suriyelilerin eğitime erişimi için kiralanıp Geçici Eğitim Merkezleri adıyla faaliyet göstermektedir.¹⁹⁴ BM'nin çağrılarını üzerine, Suriye Bölgesel Müdahale Planı kapsamında, ulaştırılacağı söylenen yardımların, UNİCEF eğitim programı dâhilinde %43'ü fonlanabilmiştir. Suriyelilere sosyal yardım fonu kapsamında 3 milyar Avro aktarılması adına, Türkiye ve Avrupa Birliği ülkeleri arasında FRIT yani 'Mali Yardım İmkânı' adıyla bir yardım mekanizması oluşturulmuştur. FRIT ile ilk olarak 300 milyon Avro mali yardım Türkiye'ye ulaştırılabildiği görülmüştür.¹⁹⁵

2017 yılı MEB izleme ve değerlendirme raporuna göre, Geçici Eğitim Merkezleri'ndeki eğitim maliyetinin bir bölümü Türkiye aracılığıyla karşılanırken, bir kısmı UNICEF ve AB kuruluşları aracılığıyla, bir bölümü de hem ulusal hem uluslararası sivil toplum kuruluşları ile karşılanmaktadır. Maliyetler kapsamında, Türkiye, Geçici Eğitim Merkezleri'nin fiziki ve teknik altyapısını sağlamaktadır. Geçici Eğitim Merkezleri'nde gönüllü olarak çalışan Suriyeli öğretmenlere mali yardımlar UNICEF aracılığıyla verilmektedir. Suriyeli öğretmenlere aylık olarak 1300 TL yardım ödeneği sunuluyor.¹⁹⁶

Suriyeli çocukların eğitimi adına kullanılan fonlardan biri de 'Mülteci Çocuklar için Şartlı Eğitim Yardımı' kapsamındaki mali kaynaklar. AB'nin İnsani Yardım ve Sivil Koruma Genel Müdürlüğü (ECHO) kuruluşunun yardım miktarı 34

---

¹⁹⁴ Coşkun Taştan, Zafer Çelik, "Türkiye'de Suriyeli Çocukların Eğitimi: Güçlükler ve Öneriler", Ankara: Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2017, s.1. https://www.ebs.org.tr/ebs_files/files/Suriye_Rapor_TUKCE.pdf. (Erişim: 30 Nisan 2019).

¹⁹⁵ Taştan/ Çelik, (2017), aynı eser, s.22. (Erişim: 30 Nisan 2019)

¹⁹⁶ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, 2016 Yılı İzleme ve Değerlendirme Raporu, Ankara: Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, 2017, s106-110. <http://hbogm.meb.gov.tr/dosyalar/izlemedegerlendirmerapor/2017/mobile/index.html>. (Erişim: 30 Nisan 2019).

milyon Avro'dur. Bu kapsamda 2018 yılına kadar 230 bin çocuğun eğitim erişimi sağlanması ana hedef olarak belirlenmiştir. 2017 yılı içerisinde 56.000 çocuk şartlı nakit yardımı almıştır.¹⁹⁷ Okulların eğitim-öğretim sürecinde; cinsiyet ve yaş farkı gözetilerek eğitim gören çocuklara cüzi bir ücret tutarında yardım yapılmaktadır. Bu yardım miktarı aylık olarak ödenmekte olup 30 TL ve 60 TL arasında değişmektedir.¹⁹⁸

Suriye sığınmacılar için eğitim politikası oluşturmak, Türkiye için kaçınılmaz bir durum haline gelmiştir. Ülkeye göç eden ve Türkçe bilmeyen zorunlu göçmenlerin, Türkçe öğreniminin kolaylaştırılması öncelikli olarak ele alınmıştır. Açılan eğitim kurslarıyla ve kamplarda verilen eğitimlerle bu uyum sorunu giderilmeye çalışılmıştır. Okul çağındaki çocuklar için ise erişim ve ulaşım kolaylığı sağlamak adına Suriyeli çocukların kabul edildiği bölge okulları belirlenmiştir.

2014 ve 2015 eğitim öğretim yılında kamplardan hizmet alan ve okul kaydı yaptıran çocuk grubu yüzde 90'lık dilimi oluşturmaktadır.¹⁹⁹ AFAD 2017 verilerine göre; barınma kapsamında kamplardaki 80.742 çocuk eğitime kazandırılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın koordinasyonu, 508.846 çocuk sokak sahasından çekilerek okula kazandırılmıştır. AFAD barınma merkezlerinde mesleki sertifika programı eğitimi ile 225.000 sığınmacı Suriye vatandaşı hizmet almıştır.²⁰⁰ AFAD verilerine göre; 2017 yılında Türkiye'nin okullastırdığı Suriyeli çocuk sayısı yaklaşık 550.00'dir. 2019 yılında okula kazandırılan Suriyeli çocuk sayısı ise 610.000'i bulmuştur. 2018 yılında, 90.000 Suriyelinin mesleki eğitimleri tamamlanmıştır.²⁰¹ Devam eğitim hizmetleri projesinde 850 ders birimi, toplam 68.638 çocuk grubunun ve gencin eğitimi için kullanılmaktadır.

---

¹⁹⁷ Taştan/Çelik,(2017) aynı eser, s.23.

¹⁹⁸ T.C. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, "Şartlı Eğitim Yardımı Programı Kapsamında 31 Mayıs İtibarıyla 56 Bin 332 Mülteci Çocuğa 33 Bin Kart Üzerinden 3 Milyon 800 Bin Lira Nakdi Yardım Ulaştırdık". 2017. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/athgm/haberler/sartli-egitim-yardimi-programi-kapsaminda-31-mayis- itibariyle-56-bin-332-multeci-cocuga-33-bin-kart-uzerinden-3-milyon-800-bin-lira-nakdi-yardim-ulastirdik/>, (Erişim: 20 Haziran 2018)

¹⁹⁹ Salih Öztürk, Selen Çoltu, "Suriyeli Mültecilerin Türkiye Ekonomisine Etkileri", Balkan Sosyal Bilimler Dergisi. 2018, Cilt No.7, Sayı No.13, s.193

²⁰⁰ T.C. İçişleri Bakanlığı, Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı, Afet Raporu: Suriye, 2017, "Suriyeli Sığınmacılara Yapılan Yardımlar", 2017, s.1, <https://www.afad.gov.tr/afet-raporu---suriye>, (Erişim: 8 Ağustos 2017)

²⁰¹ T.C. İçişleri Bakanlığı, Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı, (2015-2018), aynı eser, (Erişim: 26 Mayıs 2019).

Türkiye, uyguladığı göç yönetimi politikalarıyla, uluslararası bütçelerle düzenlenen fon kaynakları ve kendi mali bütçesi ile Suriyeli sığınmacıların, sosyal hayata kazandırılması adına eğitime önem vermektedir. Gerek barınma merkezlerinde gerek devlet okullarında, Milli Eğitim Bakanlığı ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ile işbirliği içinde Suriyeli sığınmacıların eğitimi için her türlü faaliyeti üstlenmiştir.

3.3 SURIYELİ SIĞINMACILAR VE SAĞLIK

Türkiye ağırladığı sığınmacı sayısı ile dünya genelinde ilk sırada yer almaktadır. Göç politikaları kapsamında ülke sınırları içerisinde ırk olarak sadece Suriyeliler ağırlanmamakta olup Afganistan, Irak, Filistin gibi ülkelerin vatandaşları da Türkiye’de sığınma talep etmektedir. Bu nedenle ağırlanan toplam sığınmacı sayıları düşünüldüğünde sağlık hizmetleri maliyetinin oldukça yüksek rakamlara ulaşması kaçınılmazdır. Uluslararası alanda yardım kampanyaları düzenlenmiş olsa da Türkiye’ye ulaşan yardım miktarı var olan sığınmacı sayısı bakımından yeterli değildir. Avrupa ülkelerinin görüşmeler sonucu taahhüt ettiği yardımlar ise yeterli düzeyde Türkiye’ye ulaşmamaktadır. Bu nedenle Türkiye ekonomisi kendi ülke vatandaşına sağladığı sağlık hizmetleri yanında ek maliyet olarak sığınmacıların da bu hizmetlerden yararlanmasına olanak sunmaktadır.

Türkiye ülke genelinde barınma haklarından faydalanan tüm Suriye uyruklu sığınmacılara sağlık erişimi sunmaktadır. Türkiye’de kayıt altına alınan Suriyeli sığınmacılar her türlü sağlık hizmetini herhangi bir maddi karşılığı olmadan alabilmektedirler. Bu hizmet Sağlık Bakanlığı aracılığıyla sunuluyor. Türkiye yardımları kapsamında, barınma noktalarında yapılan ameliyat sayısı 2014 yılının Kasım ayı verilerine göre 171.552 olarak kayda geçmiştir. Verilen klinik hizmet desteği yaklaşık 6 milyon kişiye ulaşmıştır. Barınma birimlerinden sağlık alanında faydalanan kadınlarda gerçekleştirilen doğum sayısı ise 35.668.²⁰² 2017 AFAD verilerine bakıldığında, Irak ve Suriye vatandaşlarının Türkiye’deki tedavi süreçlerinde iki uyrukta yapılan toplam ameliyat sayısı 953 bin 466. Sağlan toplam klinik desteği

²⁰² T.C. İçişleri Bakanlığı, Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı, Afet Raporu: ‘Suriye’, 2015, <https://www.afad.gov.tr/afet-raporu---suriye>, (Erişim: 5 Ocak 2015)

yaklaşık 26 milyondur. Aynı yılın istatistiklerine göre, 224.750 bebek Türkiye’de doğmuştur.²⁰³

Suriye’deki iç siyasi çatışmalar sonrası kitlesel göçler artarak devam etmiştir. Dolayısıyla Türkiye’ye kaçak, pasaportsuz girişler nedeniyle kayıt kontrolü sıkıntısı yaşandığı söylenebilir. Kayıt altına alınmayan Suriyeliler yasal haklarından faydalanamamaktadır. Suriyeli kişilerin Türkiye sınırlarından geçişlerinin kontrolünün yapılabilmesi ve ülke sınırlarından giren zorunlu göçmenlerin her türlü haklarından ve sağlık yardımlarından faydalanabilmesi amacı güdülerek mobil merkezler kurulmuştur.²⁰⁴ Bu merkezler sayesinde Suriye uyruklu vatandaşlar resmi kayıtlarda takip edilebildiklerinden devletin karşıladığı her türlü sağlık yardımından faydalanabilmektedirler. Klinik desteği, tedaviler, ameliyat, ilaç yardımı gibi unsurlar bu yardımların kapsamındadır.

2018’de kamu erişimine sunulan TBMM Göç ve Uyum Raporu verilerine göre; 3 milyondan fazla Suriyeliye, 600 bin Suriyeli öğrenciye eğitim hizmetleri sunulmaktadır ve Suriyelilerin sağlık hizmetlerinden faydalanmaları sağlanmaktadır.²⁰⁵ Buradan yola çıkarak yapılan hesaplamada, OECD rakamları taban alındığında 600 bin öğrencinin 3000 dolardan yıllık eğitim maliyeti 1.8 milyar dolardır. Yine OECD rakamları taban alınarak yapılacak hesaplama göre 3.000.000 Suriyelinin sağlık hizmetleri maliyeti yıllık 1000 dolardan 3 milyar dolar olarak hesaplanmaktadır.

Türkiye’nin kendi bütçesiyle vatandaşlarına sunduğu sağlık hizmetinin yanında göç süreci çerçevesinde yapılan her türlü yardım hem uluslararası kanallardan sağlanan kaynaklardan hem de ülkenin kendi bütçesinden oluşmaktadır. Sağlık Bakanı’nın yaptığı bir açıklamada 823.000.000 olan sağlık bütçesinin 2002 ve 2018 yılları arasında çok ciddi bir oranda arttığı belirtilmektedir. Bu rakamlar 14 Milyar Türk Lirasını göstermektedir. 2019 yılı için Sağlık alanına ayrılan bütçe tutarı ise 18.066.000.000 lira olarak onaylanmıştır.²⁰⁶ Türkiye’nin sağlık bakanlığı için ayırdığı bütçenin hem gelişen

²⁰³ T.C. İçişleri Bakanlığı, Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı, (2017), s.1, (Erişim: 8 Ağustos 2017)

²⁰⁴ Öztürk/Çoltu, (2018), s. 193.

²⁰⁵ Türkiye Büyük Millet Meclisi, İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, (2018), aynı eser, s.254-260, (Erişim: 12 Ocak 2019).

²⁰⁶ Sabah Gazetesi. “Sağlık Bakanlığı Bütçesi Kabul Edildi!”, 20 Aralık 2018. <https://www.sabah.com.tr/memurlar/saglik-personeli/2018/12/20/saglik-bakanligi-butcesi-kabul-edildi>, (Erişim: 22 Mayıs 2019)

teknoloji ile hem de göç sürecinde bu rakamlara ulaştığı söylenebilir. Buradan yola çıkarak ülkenin kendi vatandaşlarının sağlık hizmetleri erişimi haklarının yanında, barınma birimlerinde Suriyeli sığınmacı bireyler için verilen sağlık hizmetleri ve diğer ırklardan barınma amacıyla ülkeye göç edenler için verilen sağlık hizmeti düşünüldüğünde, Türkiye'nin Sağlık Bakanlığı bütçesinin son 8 yıl içerisinde daha fazla arttığı ifade edilebilir.

3.4 SURİYELİ SİĞINMACILAR VE İŞLETMELER

Suriyeliler ülke genelinde sığınmacı kavramıyla karşılaşılsalar da bu güne dek kurdukları küçük işletmeler göz ardı edilecek kadar az değil. Bir ülkenin yabancı yatırımları arttıkça o ülkenin ekonomisi de bu durumdan etkilenmekte ve büyümektedir. Ticaret Bakanlığı'nın yaptığı açıklamada 2019 yılı verileri Suriyeli şirket sayısının 15.159 olduğunu göstermektedir.²⁰⁷ Bu şirketler farklı alanlarda sahada yer almakta olup genel olarak Türkiye'nin büyük şehirlerinde faaliyet göstermektedirler. Bakan Pekcan, bu kuruluşların Gaziantep, Mersin, Bursa, Hatay ve İstanbul gibi şehirlerde ticaret yaptığını bildirmiştir.²⁰⁸ TOBB verileri yaklaşık yatırım tutarının 700.000.000 TL olduğunu belirtmektedir.²⁰⁹ Ticaret odalarının verileri incelendiğinde Türkiye ile Suriye arasında Arap Baharı öncesinde de var olan ikili ilişkiler gereği Suriye'de yaşanan çatışmaların öncesinde hem Türkiye'de hem Suriye'de şirketler bulunmaktaydı. Çatışmalar öncesinde Suriyeli şirketler faaliyet sürdürmekle birlikte, çatışmalar sonrasında yerleşen sığınmacılardan çalışma hakkı edinenlerin de kendi işlerini kurma eğiliminde oldukları görülmektedir. Ticaret odalarının verileri incelendiğinde genel olarak ulaşılan rakamlar küçük yatırımların ülke genelinde büyük illere dağıldığını gösteriyor. Bu yatırımların aşağıdaki tablo incelendiğinde; 2014 yılında 1.257, 2015 yılında 1.599 rakamına ulaşmış olduğu, 2011 yılında ise kurulan Suriyeli şirket sayısının en az olduğu görülmektedir. 2014 ve 2015 yıllarında arttığı görülen kurulmuş Suriyeli şirket sayısı ise 2016 yılında azalma göstermiştir.

²⁰⁷ Mülteciler Derneği. "Türkiye'deki Suriyeli Sayısı". 2019, <https://muletciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>, (23 Haziran 2019).

²⁰⁸ Yeni Çağ Gazetesi. "Suriyelilerin Türkiye'de Kaç Şirketi Var?", (14 Haziran 2019), <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/suriyelilerin-turkiyede-kac-sirketi-var-ticaret-bakani-acikladi-238020h.htm>, (Erişim: 23 Haziran 2019)

²⁰⁹ Akşam Gazetesi. "Suriyelilerin Kurduğu Şirket Sayısı Beş Bine Yaklaştı!", (17 Kasım 2016) <https://www.aksam.com.tr/ekonomi/turkiyedeki-suriyelilerin-kurdugu-sirket-sayisi-5-bine-yaklasti/haber-567550>, (Erişim: 11 Haziran 2019)

Tablo 13
2011 ve 2016 Yılları Arasındaki Kurulan Suriyeli Şirket Sayısı

Yıl	Kurulan Suriyeli Şirket Sayısı	Yaklaşık Toplam Yatırım Miktarı
2011	81	700.000.000 TL
2012	166	
2013	489	
2014	1.257	
2015	1.599	
2016	371	

Kaynak: TOBB, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Ticaret odalarının bilgi portalları kullanılarak hazırlanmıştır.
<https://www.tobb.org.tr/BilgiErisimMudurlugu/Sayfalar/KurulanKapananSirketistatistikleri.php>, (Erişim: 25 Haziran 2018)

İstanbul Ticaret Odası'nın, İnsani Gelişme Vakfı'nın, İstanbul Politikalar Merkezi işbirliği ile düzenlediği ve UNCHR tarafından desteklenen, ActHuman Sosyal Kapsama İnisiyatif Projesi'ne dair ilgili konferansta Suriyeli girişimciler ve işletmeler hakkında yaptığı açıklama şöyle:

“İstanbul Ticaret Odası Şubat 2018 kayıtlarına göre şehrimizdeki aktif Suriye menşeli şirket sayısı 4 bin 435 adetti. Sırasıyla toptan ve dış ticaret, emlak, gayrimenkul, hazır giyim, restoran ve yiyecek ile yolcu taşımacılığı, sığınmacı girişimcilerin en fazla faaliyet gösterdikleri alanlar. 2011'den itibaren toplam 334 milyon dolarlık yatırım gerçekleştiren Suriyeliler, 2013'ten bu yana şirket kuran yabancılar arasında yine birinci sırada yer alıyor.”²¹⁰ Türkiye'de yabancı sermayeyle kurulmuş olan Suriyeli şirket sayısı 8 bin 100 adet. Ortalama 50 bin dolarlık ilk sermaye ile kuruldu. ²¹¹

İzmir Ticaret Odası kayıtlarına göre Suriye vatandaşlarına ait şirket sayısı 23 adettir. Bu şirketlerden bazıları inşaat alanında faaliyet gösterirken, bazıları unlu mamul sektöründe satış yapmaktadır. Tekstil ve otomobil kiralama alanlarında da faaliyet gösteren Suriyeli şirketler mevcut. İzmir'in Esnaf ve Sanatkarlar Odası kaydına aldığı iş

²¹⁰ İlker Başöz, “Suriyeli Girişimcilerden 334 Milyon Dolarlık Yatırım!”, İTOHABER. 22 Mart 2018. https://www.itohaber.com/haber/guncel/207838/suriyeli_girisimcilerden_334_milyon_dolarlik_yatirim.html, (Erişim: 25 Haziran 2018)

²¹¹ Başöz, (2018), aynı eser.(Erişim: 25 Haziran)

yeri sahibi Suriyeli sayısı 50 kişinin üzerindedir. Bu işyeri sahipleri berber, tesisat, bakkal gibi alanlarda iş sahibi olarak çalışmaktalar.²¹²

Gaziantep Ticaret Odası, şehrin 18.000 şirkete sahip olduğunu belirtmiştir. Bu şirketlerden 900.000 âdeti Suriye uyruklu kişilere ait.²¹³ Kayseri Ticaret Odası ile Esnaf ve Sanatkârlar Odaları Birliği'ne üye 86 adet şirket Suriye vatandaşlarına aittir. Kayseri Ticaret Odası'na kayıtlı Suriyeli işletmeciler daha çok gıda ve mobilya sektöründe iş yapmaktadırlar.²¹⁴

TBMM Göç ve Uyum Alt Komisyonun yaptığı açıklamaya göre; Bursa'da 400 Suriyeli şirket bulunmaktadır. Mersin Ticaret Odası'nın yaptığı açıklamalara göre; 2014'te sadece 170 Suriye firması kurulmuştur. Bunlar Türk Ticaret Kanunu'na göre kurulan yasal yabancı sermayeli şirketlerdir. Kurulan firmalar inşaat, otomotiv, gıda, gayrimenkul, tekstil, mobilya gibi sektörlerde aktif olarak etkinliklerini sürdürmektedirler.²¹⁵

Suriyeli sığınmacılar ülkeye bir yandan ek maliyet oluştururken, diğer yandan ülke genelinde oluşturdukları ortaklıklar ve kurdukları işletmeler ile ülke ekonomisini canlandırmaktadır. Türkiye genelinde kurulan bu şirketler ve firmalar aynı zamanda istihdam alanı oluşturmaktalar. Bu bağlamda uygulanan projeler kapsamında açılan şirketlere Suriyeli sığınmacılar talep göstermektedirler. Bir yandan şirket kurulumlarıyla ülkede küçük işletmelerin faaliyet alanı genişlemekte diğer yandan kaçak yollarla çalışmaya sürüklenen Suriyelilere iş sahası oluşmaktadır. Sayıları gitgide artan işletmelerin kontrollerinin yapılması aynı zamanda denetime tabi tutulmaları ve vergide adaletsizliklerin engellenerek var olan fırsatın dezavantaja dönüşmesinin önüne geçilmelidir.

---

²¹² Akşam Gazetesi. (2016), aynı eser, (Erişim: 11 Haziran 2019)

²¹³ Emlak Kulisi. "Gaziantep'teki Şirketlerin Yüzde Beşi Suriyelilerin!", 24 Ekim 2016. <https://emlakkulisi.com/gaziantep-te-sirketlerin-yuzde-5i-suriyelilerin/496265>, (Erişim: 13 Eylül 2018)

²¹⁴ Yeni Haber. "Ekonomi, Kayseri'deki 86 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmenin Sahibi Suriyeli!". 12 Ocak 2019. <http://www.yenihaberden.com/service/amp/kayserideki-86-kucuk-ve-orta-olcekli-isletmenin-sahibi-suriyeli-814334h.htm>, (Erişim: 3 Mart 2019)

²¹⁵ Emlak Kulisi. "Türkiye'de Kurulan Suriyeli Şirketlerin Yüzde 25'i Mersin'de!". 26 Ağustos 2014. <https://emlakkulisi.com/turkiyede-kurulan-suriyeli-sirketlerin-yuzde-25i-mersinde/282448>, (Erişim: 2 Mart 2019)

SONUÇ

Suriye iç siyasi çatışmaları yaşanmadan önce ülkede durum ekonomik alanda petrol yatırımı odaklıdır. Artan petrol gelirleri, Suriye ekonomisinin hızla büyümesini sağlayan en önemli unsurlardan biridir. Suriye topraklarında diğer ülke şirketleri için pazar imkânı ortamı oluşmuştur. Artan petrol yatırımları sonucu petrol ve doğal gaz sanayi gelişmiş, altyapı projeleri ve tüketim mallarına yönelik talep artışı oluşmuştur. Bu durum yabancı şirketlerin Suriye'yi bir pazar olarak çekici bulmalarını sağlamıştır. Ancak, 2011'de başlayan siyasi çatışmaların bir iç savaşa dönüşmesi yabancı yatırımları olumsuz etkilemiştir.

Suriyeli bireyler, Ortadoğu'da yaşanan ekonomik ve siyasi istikrarsızlıklar sonucu göç ederken, Türkiye tarafından uygulanan açık kapı politikasını iç siyasi çatışmalardan kaçışın bir göç hattı olarak görmüşlerdir. Türkiye, onlar için gelişmiş Avrupa ülkelerine geçmenin bir transit yolu olarak görülmüştür. Ancak kalış süreleri boyunca Avrupa'nın gösterdiği tutum Suriyeli sığınmacıları Türkiye sınırlarında yığılma yaratacak şekilde kalmaya mecbur etmiştir. Çatışmalar nedeniyle engellenen yaşama hakları, gıda temin blokajları, aydınlanma ihtiyaçlarının engellenmesi gibi olaylar ve çatışma ortamının yarattığı sosyo-psikolojik durum değerlendirildiğinde yaşanan bu insanlık olayı sonucu Suriyeli sığınmacıların iç siyasi çatışmaları olmayan ülkelere beklentileri yüksek olmuştur. Kaçak girişler sonucu tekrar sınır dışı edilmeler, beklentileri güvenlik arayışı içindeki bireyleri psikolojik açıdan yerlebir etmiştir. İç çatışma yaşayan bir ülkede yerli halk temel yaşam ihtiyaçlarını bile karşılayamazken, ilk etapta pasaport işlemleri ile karşılaşmaları ve bunu karşılayamamaları kaçak giriş yapan sığınmacı muamelesi görmelerine neden olmuştur. Bu durum daha sonra giriş kayıtlarını yapan mobil merkezler kurularak giderilmeye çalışılmıştır. Göç ettikleri ülkede normal bir hayat sürmeyi hedefleyen sığınmacılar, ülke vatandaşları tarafından “vatanını savunmak yerine savaştan kaçan bireyler” olarak görülmüşlerdir ve kendilerini sosyal baskı altında bulmuşlardır. Yasal yollarla giriş yapan sığınmacılar kamplarda sunulan hizmetlerden faydalanmaya başlamışlardır. Kamplarda, barınma, temel gıda, sağlık, eğitim gibi ihtiyaçları karşılanıyor olmasına

rağmen sığınmacıların kısıtlı bir alanda yaşama zorunluluğunun bulunması onlar için ayrı bir psikolojik etkidir. Nitekim kamplarda zorlanan sığınmacılar kentlerde yaşamaya başlamış ve şehir şehir dağıldıkları gözlemlenmiştir. Emniyet Genel Müdürlüğü amirlikleri aracılığıyla kaçak yakalanan sığınmacıların bazıları sınır dışı edilmiş bazıları yasal hakları gereği barınma merkezlerine yönlendirilmiştir. Bulunduğu şehirde barınma merkezi olmayan sığınmacılar, sığınma evlerinde geçici ve kısa süreli olarak ağırlanmış daha sonra barınma merkezlerinin bulunduğu yerlere nakledilmişlerdir. Genel olarak sığınmacıların ‘vatansızlık’ duygusu içinde oldukları gözlemlenmiştir. Beklentiler daha çok Avrupa’ya geçiş yönünde olduğu için ve bu talep karşılanmadığından kamu kurumlarında hayal kırıklığı nedeniyle uyum sorunu yaşadıkları söylenebilir.

Türkiye açısından, tarihi boyunca göç alan bir ülkenin kurumsal olarak bir göç politikasına sahip olmaması büyük bir eksiklik. Göç yönetimini yaparken insani boyutu olan bu gibi olayların yönetiminde diğer ülkelere eleştirel yaklaşmak doğru olmayacaktır. Zengin bir tarihi kültüre sahip olan, çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmış bir ülkenin göç olgusunu yönetecek bir kurumunun olmaması ülkenin politika araçlarının göç alanında kullanılmadığının göstergesidir. Türkiye uluslararası alanda statüye sahip bir ülke olarak göç yönetimini “Açık Kapı Politikası” ile karşılamıştır. Avrupa Birliği ülkelerinin iltica hakkı nedeniyle bir yandan göçmenleri kabul etmesi gerektiğini söyleyip diğer yandan Türkiye’den Avrupa’ya gitmeye çalışan zorla yerinden edilmiş kişileri geri gönderme çabası, Türkiye içinde yaklaşık 4 milyon kişinin barınma zorunluluğunu gündeme getirmiştir. Suriyeli sığınmacılar zorla yerinden edilmiş kişilerdir. Avrupa ülkeleri, Suriyeli sığınmacılara ülkelerine kabul etmeyip, bu insani sorumluluğu birlikte üstlenmek yerine ağırlıklı olarak Türkiye’nin omuzlarına bırakmıştır. Türkiye tarafından bakıldığında sınır komşuluğu içinde olduğu ülkelere sınır kapılarından kaçak yollarla giren sığınmacılar geri gönderilmek yerine ülkede ağırlanmış ve Açık Kapı Politikası uygulanmaya devam edilmiştir. Bu zorunlu göç yanında ek maliyetleri oluşturmuş ve Avrupa ülkeleri vaad ettikleri yardımları ve fonları tam olarak ulaştırmamışlardır. Devlet kendi kamu gelirlerinden faydalanarak Suriye göçünü yönetme eğilimine gitmiştir. Sivil toplum kuruluşları ve belediyeler aracılığı ile yapılan yardımlarla Suriyeli sığınmacılar için ek kaynak oluşturulmuştur. Birleşmiş Milletler’in yaptığı çağrılar duyulmuş gibi görünse de Avrupa ülkeleri öngördükleri

yardımları ulaştırılmamaktadır. Dolayısıyla devletin kamu harcamaları artmaktadır. Örneğin, eğitim alanında incelenen raporlardan yola çıkarak 600 bin Suriyeli öğrencinin eğitim maliyetinin yıllık hesaplaması, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün rakamları ele alındığında, yardım kapsamında sağlanan yıllık 3000 dolardan 1.8 milyar dolara ulaşmaktadır. Bugün 600 bin kişilik eğitim maliyeti 1.8 milyar olarak hesaplanırken, Türkiye'de barınan ortalama 3 milyon Suriyeli sığınmacının sağlık harcamalarının maliyeti düşünüldüğünde yapılacak hesaplama göre ise, yine Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün yıllık sağlık harcamaları maliyet rakamı olan 1000 dolar üzerinden 3 milyon Suriyeli'nin sağlık maliyeti 3 milyar dolardır. 2014 ve 2019 yılları ele alındığında ise bu maliyet hesaplaması örneğin sağlık harcamalarında ortalama 3 milyon kişi üzerinden 15 milyar dolardır. Eğitim harcaması ise 600 bin kişi baz alındığında 9 milyar dolara ulaşmaktadır.

TBMM ilgili komisyonlarının, Suriyeli sığınmacıların ülke genelindeki maliyetlerine dair oluşturduğu göç yönetimiyle ilgili analiz ve raporlara göre 2018 yılı itibariyle; ulusal aktörlerin yaptığı toplam yardım miktarı 500 milyon dolarken Türkiye'nin bugüne dek yaptığı toplam harcama 25 milyar dolar olarak belirtilmiştir.

Kamu harcamalarının artması sonucu ülkenin kamu geliri azalma eğilimi gösterecektir. Kamu bütçesinde oluşacak olan açık ülkenin ödemeler dengesini bozacaktır. Fonlanan yardımların tam olarak ulaşmamış olması tek başına bir sorun olarak arz edilemez. Devlet göç kapsamında yaptığı harcamaları ve bu harcamaların denetimini iyi yapmalıdır. Bazı yatırımlar kısa vadeli olduğu için devletin yaptığı harcamalarda kısa süre için sosyal düzeni sağlar. Bu bağlamda yapılan yatırımların ülke bütçesi göz ardı edilmeden yapılması gerekmektedir. Suriye göçü genelinde hazırlanan kamu raporları incelendiğinde yapılan her türlü sosyal yardım ve bu kapsamda yapılan harcamalar ele alındığında gider ve gelir dengesinde büyük bir açık vardır. Göç kapsamında ilk olarak yapılan düzenlemeler barınma hizmet merkezlerinin kurulmasına yönelik harcamalar. Bugün günümüzde göç eden kişilerin ağırlıklı olarak daha çok barınma noktalarının dışında bir hayat sürdürdükleri ve bu nedenle yapılan bu büyük yatırımların artık projeler bazında yön değiştirdiği ve fonların ülke genelinde uyumlaştırma çalışmalarına kaydırıldığı görülmektedir. Diğer yandan en çok dile

getirilen konulardan biri Suriyelilerin ülkeye yaptıkları nakdi sermaye girişleridir. Öncelikle nakit akışını sağlayan para unsurunun bir değişim ya da diğer adıyla takas aracı olduğunu göz ardı etmemek gerekmektedir. Para değişim sağlayan bir araçtır. Özellikle medya aracılığı ile yansıtılan ve ülkeye Suriyeliler tarafından aktarılan sermayeden sık sık bahsedilmektedir. Nakdi sermaye eğer yatırıma dönüştürülürse bir getiri sağlar. Yatırıma dönüştürülmüş olsa dahi buna ek olarak üretim gerektirir. Aksi takdirde ülkeye giren para da sermayenin yatırımı da hem ülke için hem yatırımcı için bir şey ifade etmeyecektir. Kurulan şirketlerin sayısından ve toplam sermayesinden bahsedilirken bu ve benzeri yatırım şirketlerinin göç öncesi kurulan şirketler mi yoksa Suriye ve Türkiye ilişkilerinin iyi dönemlerinde kurulan şirketler mi olduğu belirtilmemektedir. Kurulan şirketlerin genel olarak bugün göç kapsamında sağladığı en net fayda Suriyeli sığınmacılara istihdam alanı oluşturmaları olarak gösterilebilir. Göç yardımları kapsamında Suriyeli vatandaşlara kendi ülkelerinden oluşturulan yardımlar dahi Türkiye'nin kendi yerel kuruluşları tarafından ulaştırılmaktadır. Suriyeli yatırım şirketlerinin Suriye topraklarına ulaştırılan yardımlar kapsamında finans oluşturduğu bir yardım kampanyasına kaynak taramasında rastlanmamıştır.

Suriyeli sığınmacıların Türkiye nüfusu içindeki payı BM verilerine göre %4 olarak tespit edilmiştir. Yaklaşık 85 milyon nüfusa sahip bir ülkenin ortalama %4'ünün sığınmacı kişilerden oluşması nüfus yoğunluğu içerisinde rakam olarak bir şey ifade etmeyebilir. Ancak kamu harcamalarının ağırlıklı olarak bu %4 oranındaki gruba aktarılması yerli halk için refah sorunu oluşturuyor. İstihdam açısından kayıt dışı istihdam artarken diğer yandan ücretler düşmektedir. Tüketim malzemelerinin fiyatları artarken asgari ücret düzeyindeki bir Türk vatandaşının yaşam standardı düşmektedir. Sağlık harcamaları ise ayrı bir ek maliyet oluşturmakta. Sığınmacıların tüm sağlık giderleri fonların yetersiz kaldığı alanlarda devlet tarafından karşılanıyor. Eğitim alanında yapılan çalışmalar da aynı şekilde devletin bütçesinden. Fonlanan yardımlar tam olarak aktarılamadığı için devlet Milli Eğitim Bakanlığı aracılığı ile Suriyeli çocukların eğitimine erişebilmesi adına her türlü projeyi aktif olarak yürütmektedir. Çocuklar belirlenen bölge okullarında, Türk toplumuna sosyal uyumlarını sağlayacak lisan eğitimi almaktadır. Normal eğitim-öğretim standartları Türk okullarında diğer Türk vatandaşları gibi devam etmektedir. Bu eğitimlerin masrafları ise yine Türkiye

tarafından karşılanmaktadır. Türkiye'nin 2011 yılı itibariyle dört yılda sığınmacılar için yaptığı harcama yıllık ortalama 5.3 milyar. En son kayda geçen rakamların ise son iki yıl içinde 8 milyar ile 10 milyar doları bulduğu belirtiliyor. Sığınmacıların her türlü ihtiyaç ve giderlerinin ülke tarafından karşılandığı ve finanse edilen dış kaynakların yetersiz kaldığı düşünülürse bu harcamalar ülke bütçesini olumsuz etkileyecektir.

Küreselleşmenin insani yönünün projeksiyonu olan göç, ulusların iktisadi gelişimlerinde, siyasi ilişkilerinde ve ülke genelinde kültürel kimliklerinin yapısında etki oluşturmaktadır. Diğer ülkeler ise göçün meydana getirdiği sonuçlardan kaçınılmaz bir şekilde etkilenebilmektedir. Göç bir yer değiştirme hareketidir. Ancak zorunlu göç, yer değiştirmeye mecbur edilme eylemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Suriyeli sığınmacıların durumu düşünüldüğünde Türkiye üzerine düşen insani görevi yerine getirmiştir. Diğer ülkelerin aynı duyarlılık içinde olmaları ve sığınmacıların ortak politikalarla ağırlanması, bu insani krizin etkilerinin hafifletilmesi gerekmektedir. Bugün Türkiye'de meydana gelecek bir kriz sadece Türkiye'yi değil, bütün stratejik ortaklarını etkileyecektir. Dünya ülkelerinin Suriye göçü konusunda ortak bir politika çerçevesinde hareket etmeleri uluslararası alanda bütün ülkelerin yararına olacaktır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Abadan-Unat, Nermin. **Bitmeyen Göç; Konuk İşçilikten Ulus-ötesi Yurttaşlığa**. İstanbul:İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. 2002.
- Abadan-Unat, Nermin. “Turkish Migration To Europe”, Robin Cohen (Ed.). **The Cambridge Survey of World Migration** içinde. Cambridge: Cambridge University Press. 1995. (s.271-316)
- Akçay, Belgin, İlke Göçmen. **Avrupa Birliği Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar**. 2. Baskı. Ankara:Seçkin Yayınları. 2012.
- Akgür, Zeynep Gökçe. **Türkiye’de Kırsal Kesimden Kente Göç ve Bölgeler Arası Dengesizlik: (1970-1993)**. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997.
- Anderson, Malcolm, Joanna Apap. **Striking A Balance Between Freedom, Security And Justice In An Enlarged European Union**. Brussels: Centre For European Policy Studies. 2002, s.33
- Arsava, Füsün. **Amsterdam Antlaşması’nın Avrupa Birliği Hukukuna Katkıları**. Ankara: SBF Yayınları. 2000.
- Bozkurt, Enver, Mehmet Özcan, Arif Köktaş. **Avrupa Birliği Hukuku**. Ankara: Asil Yayın Dağıtım. 2011.
- Bozkurt, Veysel. **Türkiye ve Avrupa Topluluğu**. İstanbul: Ağaç Yayıncılık. 1992.
- Castles, Stephan, Haas de Hein ve Mark J. Miller. **The Age of Migration**. 5. Baskı. London: Mcmillan. 2014.
- Eryılmaz, Aytaç, Mathilde Jamin. **Fremde Heimat: Yaban, Sılan Olur: Türkiye’den Almanya’ya Göçün Tarihi**. 1. Baskı. Almanya: Klartext Verlag, 1998.
- Geddes, Andrew. “Borders, Territory and Migration in the European Union: From the Politics of Migration in Europe to the Politics of Migration”, **Of States, Rights and Social Closure: Governing Migration and Citizenship**. Oliver Shmidtke and Saime Özçürümez (Ed.) New York: Palgrave Macmillan. 2008, s.205-224
- Hansen, Randall. “Migration to Europa since 1945: Its History and its Lessons”. Sarah Spancer (Ed.). **The Politics Of Migration** içinde. USA: Blackwell Publishing. 2003, s.25-39.
- Han, Ergül ve Ayten Ayşe Kaya. **Kalkınma Ekonomisi Teori ve Politika**. 6. Baskı. Ankara:Nobel Yayın Dağıtım. 2008.

- Karakayalı, Hüseyin, Ilkay Dilber, **Ekonomik Büyüme ve Kalkınma Teorileri**. Manisa: Emek Matbaacılık, 2013.
- Hollifield, James F. “The Politics of International Migration: How Can We Bring the State Back In”. James F. Hollifield, Caroline B. Brettell (Ed.) **Migration Theory Talking Across Discipline** içinde. London: Routledge, 2000. s.183-239
- Günsoy, Güler ve Zeynep Erdiñç. **İktisadi Büyüme**. Ankara: Anadolü Üniversitesi Yayınları. 2013
- Günüğür, Haluk. **Avrupa Birliğı**. Ankara: Avrupa Ekonomik Danışma Merkezi Bilim Serisi. 2008.
- Karluk, Rıdvan. **Avrupa Birliğı ve Türkiye**, İstanbul: Beta Yayınları. 1998.
- Erden Kaya, Emine. “Türkiye Avrupa Birliğı İlişkileri Tarihi Süreci” Ali Ayata, Murat Ercan(ed.). **Avrupa Birliğı ve Türkiye ile ilişkileri-İlişkilerin Siyasi, Askeri, Ekonomik ve Kültürel Çerçevesi** içinde. Ankara: Nobel Yayınevi, 2016, s.379-393
- Mccormick, Jhon. **The European Union**. Oxford: Westview Press. 1999.
- McCarthy, Justin. **Ölüm ve Sürgün**. Çevirmen: Fatma Sarıkaya. 2. Baskı. Ankara:Türk Tarih Kurumu Yayınları. 2014
- Oğuz, Orhan. **İktisada Giriş, Temel Kavramlar ve Prensipler**, İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayın No:513, 1992.
- Özer, İnan. **Kentleşme Kentleşme ve Kentsel Değişme**. Bursa: Ekim Kitabevi. 2004.
- Parasız, İlker. **Türkiye Ekonomisi: 1923’den Günümüze Türkiye’de İktisat ve İstikrar Politikaları**. Bursa:Ezgi Kitabevi Yayınları. 1998.
- Parasız, İlker. **Modern Büyüme Teorileri**. 1. Baskı. Bursa: Ezgi Kitabevi. 1997.
- Seyidoğlu, Halil. **İktisat Biliminin Temelleri**. İstanbul: Güzem Can Yayınları. No:21. 2006.
- Shaw, Stanford J. **The Jews of the Otoman Empire and The Turkish Republic**. New York: MacMillan.1991.
- Somuncuoğlu, Sadi. **Avrupa Birliğı: Bitmeyen Yol**. Ankara: Ötüken Yayınları. 2002.
- Tanör, Bülent, Korkut Boratav, Sina Akşin. **Türkiye Tarihi, Bugünkü Türkiye 1980-1995**. İstanbul: Cem Yayınevi, 1997
- Tanınmış Yücememiş, Başak. **Parasal Birlik, Avrupa Merkez Bankası ve Türkiye’ye Yansımaları**. İstanbul:Derin Yayınları:65. 2005.

- Tanyeli, Uğur. **Üç Kuşak Cumhuriyet**. 1. Baskı. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayını, 1998
- Türkkan, Erdal. “Ekonomik Kriz ve Güven Faktörü”, Halil Seyidoğlu, Rıfat Yıldız (ed.). **Ekonomik Kriz Öncesi Erken Uyarı Sistemleri** içinde. İstanbul, Arıkan Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti, 2006, s.91-111
- Yalçın, Cemal. **Göç Sosyolojisi**. 1. Baskı. Ankara: Anı Yayıncılık, 2004
- Yeldan, Erinç. **İktisadi Büyüme ve Bölüşüm Teorileri**. 2. Baskı. Ankara: Efil Yayınevi. 2010.
- Yinanç, Refet ve Muhteşem Kaynak. **Iraklı Sığınmacılar ve Türkiye/ 1988-1999**. Ankara:Tanımak Yayınları. 1992.

Makaleler

- Alpar, M. Bülent, “Göçmen İşçilere İlişkin 97 Sayılı ve 143 Sayılı ILO Sözleşmeleri ile İlgili Çalışma Mevzuatı”, *Kamu-İş*; Cilt No. 6, Sayı No. 1/2000, s.1-19, <http://www.kamu-is.org.tr/pdf/617.pdf>, (Erişim:8 Ekim 2018)
- Abbas, Ziya. “Mısır’da Halkın Gazabı”, 30 Ocak 2011. Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi. <https://orsam.org.tr/tr/misir-da-halkin-gazabi/> (Erişim: 26 Mayıs 2018)
- Abbas, Ziya. “Tunus’taki Halk Ayaklanması”, 13 Ocak 2011, Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi. <https://orsam.org.tr/tr/tunus-taki-halk-ayaklanmasi>, (Erişim: 12 Ağustos 2018)
- Açıkgöz, Ömer, Bülent Özkan. “1929 Dünya Ekonomik Buhranı ve Türkiye Ekonomisine Etkileri”, *Mevzuat Dergisi*. 2009, Cilt No.12 Sayı No.136 <https://www.mevzuatdergisi.com/2009/04a/01.htm>, (Erişim: 20 Kasım 2016)
- Akdemir, Salih. “Suriye’deki Etnik ve Dinî Yapının; Siyasi Yapının Oluşmasındaki Rolü”, *Avrasya Dosyası*. 2000, Cilt No.6, Sayı.1, s.201-237.
- Akkoyunlu Ertan, Kıvılcım ve Birol Ertan. “Türkiye’nin Göç Politikası”, **21. Yüzyılda Uluslararası Göç Konferansı II**, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Yayınevi (10-11 Ekim 2017), s.1-56
- Aksu, Ceren. “Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre,”, 2011. Düzce Üniversitesi, Güney Ege Kalkınma Ajansı. http://cevre.mf.duzce.edu.tr/Dokumanlar/cevre_mf/Dosyalar/S%C3%9CRD%C3%9CR%C3%9CLEB%C4%B0L%C4%B0R%20Kalk%C4%B1nma%20ve%20%C3%87evre.pdf, (Erişim:14 Şubat 2016)
- Barkın, Ersan.”1951 Tarihli Mülteciliğin Önlenmesi Sözleşmesi”. *Ankara Barosu Dergisi*. 2004, Sayı:1. s. 335-350. <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteiler/ankarabarusu/tekmakale/2014-1/12.pdf>, (Erişim: 20.12.2016)
- Bingöl, Pelin. “AB Göç Politikasında Güncel Gelişmeler”, Ekonomistler Platformu. 19 Mayıs 2011. <http://www.ekonomistler.org.tr> (Erişim:16.09.2016)
- Canpolat, Hasan, Hakkı Onur Arıer. **Rapor No: 123:The Black Sea International Rapor No: 22**. “Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye’nin Göç Politikalarının Gelişimi”. Ankara: Ortadoğu Stratejik Araştırmaları Merkezi. 2012. https://www.orsam.org.tr//d_hbanaliz/Analiz_123_tr.pdf, (Erişim:20 Şubat 2019)
- Çelik, Faruk. “Geçici Koruma Sağlanan Suriye Uyruklu Yabancılar ve İşgücü Piyasası”, *İşveren Dergisi*. 2014, Cilt No.52 Sayı No.6, s.82-83
- Geddes, Andrew. “Migration Policy in an Integrating Europe” *The European Community Studies Association*. 2001, s.25.

- Gençler, Ayhan. “Avrupa Birliği Göç Politikası”. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. 2005, Sayı No.49, Yayın No.4566 s.174-196
- Güllüpinar, Fuat. “Göç Olgusunun Ekonomi-Politigi ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*. 2012, Sayı: 4, s.53-86. http://sbe.yalova.edu.tr/Files/UserFiles/49/YSBD4_Low.pdf (Erişim:2 Eylül 2015)
- Güleç, Cansu. “Avrupa Birliği’nin Göç Politikaları ve Türkiye’ye Yansımaları”, *Tesam Akademi Dergisi*. 2015, Cilt No.2, Sayı No.2, s.81-100.
- Güleç, Merve Gülçin. Türkiye Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Derneği, “Arap Baharı Nedir?”. 14 Haziran 2012. <http://www.tuicakademi.org/arap-bahari-nedir/>, (Erişim:12.08.2018)
- Günay, Enver, Dilek Atılgan, Emine Serin. “Dünya’da ve Türkiye’de Göç Yönetimi”, *Kastamonu Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi*, 2017, Cilt No.7, Sayı No:2, s. 39-41, <http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/tr/issue/33603/372918>, (Erişim:12. Şubat 2019)
- Hunn, Karin. “Umfang und Charakteristika der Beschäftigung Türkischer Arbeitnehmer (1961–1973)”. Karin Hunn (Ed.), *Die Anwerbung von Arbeitskräften aus der Türkei* içinde. Germany: Matthiesen Druck. 2011, s.19-22. https://www.bertelsmann-stiftung.de/fileadmin/files/BSst/Publikationen/GrauePublikationen/GP_Arbeitsplatz_Deutschland_-_Heimat_Tuerkei.pdf, (Erişim:16 Nisan 2019)
- İçduygu, Ahmet, İbrahim Sirkeci, İsmail Aydınğün. “Türkiye’de İçgöç ve İçgöçün İşçi Hareketlerine Etkisi” içinde, Ahmet İçduygu, İbrahim Sirkeci, İsmail Aydınğün (der.), *Türkiye’de İçgöç: Türkiye’de İçgöç, Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri Konferansı*, 6-8 Haziran 1997, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998, s.207-244. https://www.researchgate.net/publication/331609020_Turkiye'de_Ic goc_ve_Ic gocun_Isci_Hareketine_Etkisi (Erişim:22 Haziran 2015)
- İçduygu, Ahmet, Deniz Sert, Ayşem Biriz Karaçay. “Türkiye’ye Yönelen Göç ve Sığınma Hareketleri ve Politikaları Üzerine Brifing”. Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Programı. İstanbul. 2009, s.1-4
- İnan, Zerrin, Bengi Korgavuş. “Mülteci Kampları ve Yerleşim Alanlarında Sürdürülebilir Tasarım”, *İktisat ve Sosyal Güncel Araştırmalar*. 2017, Cilt No.1, Sayı No.2, s. 103-122. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/435086>, (Erişim:21 Nisan 2019)
- Kartal, Bilhan ve Emre Bağcı. “Türkiye’ye Yönelik Mülteci ve Sığınmacı Hareketleri”, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. İktisadi ve İdari Bilimler Sayısı. 2014, Cilt No.12, Sayı No.2. s. 275-299

- Kane, Hal. "Leaving Home", *Society*, 1995, Cilt No:32, Sayı No:4, s. 16-25. <https://link.springer.com/article/10.1007%2F02693319>, (Erişim:21 Kasım 2018)
- Kibritçioğlu, Aykut. "İktisadi Büyümenin Belirleyicileri ve Yeni Büyüme Modellerinde Beşeri Sermayenin Yeri". *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. 1998, Cilt No.53, Sayı No.1, s. 207-231. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/36311>, (Erişim:22 Aralık 2018)
- Koç, Muzaffer, İbrahim Görücü, Nihat Akbıyık. "Suriyeli Sığınmacılar ve İstihdam Problemleri", *Birey ve Toplum Dergisi*. 2015, Cilt No.5, Sayı No.9, s. 63-93. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/birtop/article/view/5000164605/5000148997>, (Erişim:1 Nisan 2019).
- Lee, S. Everett. "A Theory Of Migration", *Demography*. 1966, Cilt No: 3, Sayı No:1, s.47-57. http://scholar.google.com.tr/scholar_url?url=https://www.researchgate.net/profile/Witold_Orlik/post/Definition_of_migration_Could_you_help_to_clarify/attachment/59d6317379197b807798f400/AS:365936533098498%401464257476217/download/Definition%2Bof%2Bmigration.pdf&hl=tr&sa=X&scisig=AAGBfm2wZofEuLNjNbhuOwgcn-raftRYXw&noss=1&oi=scholar (Erişim: 11 Mart 2019)
- Öztürk, Salih, Selen Çoltu. "Suriyeli Mültecilerin Türkiye Ekonomisine Etkileri", *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*. 2018, Cilt No.7, Sayı No.13, s.188-198
- Palaz, Serap. "Düzgün İş (Decent Work) Kavramı ve Ölçümü: Türkiye ve OECD Ülkelerinin Bir Karşılaştırması", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. Sayı.50, 2005, s.479-505.
- Platonova, Anna, Giuliana Urso. Independent Network Of Labour Migration And Integration Experts. Organization for Migration: Brussels. 2012. https://publications.iom.int/system/files/pdf/migration_employment_2010.pdf, (Erişim:11 Ağustos 2018)
- Samur, Hakan. "Avrupa Birliği'nde Göçe Yönelik Global Yaklaşım". *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 2008, Cilt No.5 Sayı No.2, s. 1-17.
- Şen, Yağmur. "Suriye'de Arap Baharı", İstanbul: *Yasama Dergisi*. 2014, Sayı. 23, s. 56-79. http://www.yasader.org/web/yasama_dergisi/2013/sayi23/54-79.pdf, (Erişim:28 Nisan 2019)
- Tarihiolaylar. "Ceylanpınar Sınır Kapısı". <https://www.tarihiolaylar.com/tarihiolaylar/ceylanpinar-sinir-kapisi-729> (Erişim:3 Ekim 2019)
- Tarihiolaylar. "Türkiye ile Suriye Arasındaki Sınır Kapıları". <https://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/turkiye-suriye-siniri-725>, (Erişim:3 Ekim 2019)
- Terzi, Harun, Sabiha Oltulular. "Türkiye'de Ekonomik Büyüme, Enflasyon Süreci: Sektörler İtibariyle Ekonometrik Bir Analiz", *Bankacılar Dergisi*. 2004,

Cilt:15, Sayı:50, s.19-34. <https://www.tbb.org.tr/dosyalar/dergiler/dokumanlar/50.pdf>,_(Erişim:30 Aralık 2018)

Ünver, O. Can. “Almanya'ya Türk İşgücü Göçü; Geçmişten Geleceğe Sorunlar, İmkanlar ve Fırsatlar”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. 2003, Sayı:45. s. 177-225. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/9587>, (Erişim: 9 Aralık 2018)

Yılmaz, Abdurrahman. “Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri”. *Turkish Studies*. 2014, Cilt No. 9, Sayı No.2, s.1686-1705.

Resmi Kurumlar

- Avrupa Komisyonu. **Türkiye İlerleme Raporu**. Brüksel: Avrupa Komisyonu. 2015, s74-75. https://www.ab.gov.tr/files/5%20Ekim/2015_ilerleme_raporu_tr.pdf, (Erişim:18 Eylül 2016)
- Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu. “AB Yasal Çerçeve”.(t.y), <https://www.avrupa.info.tr/tr/avrupa-birligi-yasal-cerceve-109>, (Erişim:17 Şubat 2019)
- Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, **İnsani Kalkınma Raporu**. 1996. <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/library/national-hdrs/nhdr-1996.html>, (Erişim:15 Aralık 2015)
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği. Handbook For Emergencies. 3. Baskı, İsviçre: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, 2000, s.56-138. https://www.ifrc.org/PageFiles/95884/D.01.03.%20Handbook%20for%20Emergencies_UNHCR.pdf, (Erişim:23 Eylül 2017)
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği. “Camp Planning Standards (Planned Settlements)”. (t.y). <https://emergency.unhcr.org/entry/45582/camp-planning-standards-planned-settlements>, (Erişim:11 Aralık 2017)
- Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği. (t.y.). <https://emergency.unhcr.org/search?q=syria>, (Erişim:13 Eylül 2016)
- Dünya Bankası. Migration and Remittances Factbook. 2011. <http://siteresources.worldbank.org/INTLAC/Resources/Factbook2011-Ebook.pdf>, (Erişim:19 Temmuz 2016)
- Mevzuat Bilgi Sistemi. “Geçici Koruma Yönetmeliği”. Kanun No:6458 Sayı No:6883. 2014, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.20146883.pdf>, (Erişim:31 Ekim 2018)
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. İnsan Hakları İnceleme Komisyonu. **Göç ve Uyum Raporu**. Ankara, 2018. https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2018/goc_ve_uyum_raporu.pdf, (Erişim: 25 Aralık 2018)
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. İnsan Hakları İnceleme Komisyonu. **Göç ve Uyum Raporu**. Ankara. 2018. https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2018/goc_ve_uyum_raporu.pdf, (Erişim:12 Ocak 2019)
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. İnsan Hakları İnceleme Komisyonu. **Göç ve Uyum Raporu**. Ankara. 2018. https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2018/goc_ve_uyum_raporu.pdf, (Erişim:18 Ocak 2019)

- Türkiye Büyük Millet Meclisi, İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, **Göç ve Uyum Raporu**. Ankara. 2018. http://www.danistay.gov.tr/upload/multecilerin_hukuki_durumuna_dair_sozlesme.pdf, (Erişim: 18 Ocak 2019)
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. İnsan Hakları İnceleme Komisyonu. **Göç ve Uyum Raporu**. Ankara. 2018. https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2018/goc_ve_uyum_raporu.pdf, (Erişim:22 Nisan 2019)
- Türkiye Büyük Millet Meclisi, 1982 T.C Anayasası Madde 16. 2018. https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf, (Erişim:1 Haziran 2019)
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. Kütüphane. “Maastricht Anlaşması.” https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/AB/Maastricht_Anla%C5%9Fmasi.pdf, (Erişim:2 Mart 2019)
- T. C. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. “Yabancıların Çalışma İzni”. 2013. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/1303/yabanciizin2013.pdf>,(Erişim:19 Aralık 2018)
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü, <https://www.ailevecalisma.gov.tr/digm/contents/calismahayatiulkekonuyeleri/almanya/>, (Erişim:21 Mart 2019)
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. Avrupa Birliği Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, “IPA”, <https://www.ipa.gov.tr/>, (Erişim: 11 Şubat 2019)
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. Avrupa Birliği Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, “IPA”, https://www.ipa.gov.tr/IPA_1070, (Erişim: 11 Şubat 2019)
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. Avrupa Birliği Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, “IPA II”, https://www.ipa.gov.tr/IPA_1070, (Erişim: 12 Şubat 2019)
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. Avrupa Birliği Başkanlığı. “Ankara Anlaşması”.12 Eylül 1963. https://www.ab.gov.tr/files/ardb/ankara_anlasmasi.pdf, (Erişim: 5 Haziran 2015)
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. Avrupa Birliği Başkanlığı. “Ankara Anlaşması”. Madde 2. 12 Eylül 1963. https://www.ab.gov.tr/files/ardb/ankara_anlasmasi.pdf, (Erişim:5 Haziran 2015)
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. Avrupa Birliği Başkanlığı. “Roma Antlaşması”. 1958. https://www.ab.gov.tr/avrupa-birliginin-tarihcesi_105.html (Erişim:19 Mayıs 2015)
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. Avrupa Birliği Başkanlığı. “Avrupa Tek Senedi”. 1986. https://www.ab.gov.tr/_105.html, (Erişim:25 Nisan 2017)

- T.C. Dışişleri Bakanlığı. Avrupa Birliği Başkanlığı. “Ortak Eylem Planı”. 2015. www.info.ab.tr, (Erişim:22 Ocak 2018)
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. Avrupa Birliği Başkanlığı. “AB Ülkeleri”. <https://www.ab.gov.tr/>, (Erişim:24 Haziran 2016)
- T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı. **2017 Faaliyet Raporu**. 2017. S.63, <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2019/04/111922017-genel-faaliyet-raporupdf.pdf>, (Erişim:6 Mayıs 2019)
- T.C. İçişleri Bakanlığı. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. “1967 tarihli protokol: Madde 1/A”. 1967. <https://www.goc.gov.tr/>, (Erişim:11 Kasım 2017)
- T.C. İçişleri Bakanlığı. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. “Düzensiz Göç”, (t.y). <https://www.goc.gov.tr/turkiyenin-duzensiz-gocle-mucadelesi>,(Erişim 1 Ekim 2017)
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. “Düzensiz Göç”. (t.y), <https://www.goc.gov.tr/turkiyenin-duzensiz-gocle-mucadelesi>. (Erişim:11 Aralık 2017)
- T.C. İçişleri Bakanlığı. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. “Düzensiz Göç”. <https://www.goc.gov.tr/turkiyenin-duzensiz-gocle-mucadelesi>. (Erişim:20 Mart 2017)
- T.C. İçişleri Bakanlığı. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. “Göç Projeleri”. 2014-2019, <https://www.goc.gov.tr/goc-projeleri56>, (Erişim:2 Temmuz 2016)
- T.C. İçişleri Bakanlığı. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. İstatistikler. <https://www.goc.gov.tr/giris-cikis>, (Erişim:22 Nisan 2019)
- T.C. İçişleri Bakanlığı. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. “Göç Tarihi”. (t.y). <https://www.goc.gov.tr/goc-tarihi>, (Erişim:2 Haziran 2017)
- T.C. İçişleri Bakanlığı. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. “Göç Tarihi”. (t.y). <https://www.goc.gov.tr/goc-tarihi>, (Erişim:28 Mart 2018)
- T.C. İçişleri Bakanlığı. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. “Göç Tarihi”. (t.y). <https://www.goc.gov.tr/goc-tarihi>, (Erişim:21 Eylül 2018)
- T.C. İçişleri Bakanlığı. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. “Geçici Koruma”. https://www.goc.gov.tr/icerik3/turkiye%E2%80%99de-gecici-koruma_409_558_1097. (Erişim:22 Mart 2017)
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu”, Kanun No:6458, Sayı No: 28615, 2013, <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Kanunlar/YUKK/YUKK-TURKCE.pdf>, (Erişim:31 Ekim 2018)

- T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı, **Afet Raporu: İnfografik**. 2015-2018. <https://www.afad.gov.tr/inforgrafikler>, (Erişim:12 Temmuz 2019)
- T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı, **Afet Raporu: İnfografik**. 2015-2018. <https://www.afad.gov.tr/inforgrafikler>, (Erişim:26 Mayıs 2019)
- T.C. İçişleri Bakanlığı, Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı, .C. İçişleri Bakanlığı, Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı, **Afet Raporu: İnfografik**, .2015, <https://www.afad.gov.tr/inforgrafikler>, (Erişim:7 Mart 2018).
- T.C. İçişleri Bakanlığı, Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı, **Afet Raporu: ‘Suriye’**, 2015, <https://www.afad.gov.tr/afet-raporu---suriye>, (Erişim:5 Ocak 2015)
- T.C. İçişleri Bakanlığı, Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı, **Suriye Raporları: ‘Suriye’den Türkiye’ye Nüfus Hareketleri: Kardeş Topraklarında Misafirlik**”, 2016, <https://www.afad.gov.tr/suriye-raporlari> . (Erişim:15 Eylül 2018)
- T.C. İçişleri Bakanlığı, Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı, **Suriye Raporları: ‘Suriye’den Türkiye’ye Nüfus Hareketleri: Kardeş Topraklarında Misafirlik**”, 2016, <https://www.afad.gov.tr/suriye-raporlari>, (Erişim:15 Mart 2018)
- T.C. İçişleri Bakanlığı, Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı, **Suriye Raporları: ‘Barınma Merkezlerinde Son Durum’**. 2017, <https://www.afad.gov.tr/barinma-merkezlerinde-son-durum>, (Erişim:8 Ağustos 2017)
- T.C. İçişleri Bakanlığı, Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı, **Suriye Raporları: ‘Barınma Merkezlerinde Son Durum’**. 2018, <https://www.afad.gov.tr/barinma-merkezlerinde-son-durum>, (Erişim:3 Eylül 2019)
- T.C. İçişleri Bakanlığı, Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı, **Afet Raporu: Suriye**, 2017, “Suriyeli Sığınmacılara Yapılan Yardımlar”, 2017, <https://www.afad.gov.tr/afet-raporu---suriye>, (Erişim:8 Ağustos 2017)
- T.C. İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü. Hudut Kapıları Dairesi Başkanlığı. “Kara ve Demiryolu Hudut Kapıları”. <https://www.egm.gov.tr/hudutkapilari/kara-ve-demiryolu-hudut-kapilari> (Erişim:11 Mart 019)
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı. “Tarihsel Arkaplan”. (t.y.). <https://www.ytb.gov.tr/yurtdisi-vatandaslar/genel-bilgi>, (Erişim:13 Mart 2019)
- T. C. Milli Eğitim Bakanlığı. Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü. 2017. **2016 Yılı İzleme ve Değerlendirme Raporu**. <http://hbogm.meb.gov.tr/dosyalar/izlemedegerlendirmerapor/2017/mobile/index.html>, (Erişim:30 Nisan 2019)

- T.C. Resmi Gazete. “İskân Kanunu”. Kanun No:2510. Sayı No:2733. 14 Haziran 1934.
<http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2733.pdf>, (Erişim:21 Mart 2015)
- T.C. Resmi Gazete, “İskân Kanunu”, Kanun No: 5543. Sayı No:26301. 26 Eylül 2006
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/09/20060926-1.htm>, (Erişim:15 Nisan 2015)
- T.C Resmi Gazete. “1994 Tarihli İltica ve Sığınma Yönetmeliği”. Madde 2. Sayı No. 22127. <https://www.resmigazete.gov.tr/>, (Erişim:8 Ekim 2018)
- T.C Resmi Gazete. “6458 No’lu Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu”. Kanun No:6458. Sayı No: 28615. 2013, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm>, (Erişim:31 Ekim 2018)
- T.C. Sağlık Bakanlığı. E-Kütüphane. “Sphere Projesi: Afete Müdahalede Asgari Standartlar ve İnsani Yardım Sözleşmesi”. 2000.
<https://sbu.saglik.gov.tr/Ekutuphane/kitaplar/sphere.pdf>, (Erişim:17 Eylül 2018)
- Taştan, Coşkun, Zafer Çelik, “Türkiye’de Suriyeli Çocukların Eğitimi: Güçlükler ve Öneriler”, Ankara: Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2017, s.1.
https://www.ebs.org.tr/ebs_files/files/Suriye_Rapor_TUKCE.pdf, (Erişim:30 Nisan 2019).
- Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistikler, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=kategorist>, (Erişim:16 Mayıs 2018)
- Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistikler, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=kategorist>, (Erişim: 20 Ocak 2019)
- Türkiye İstatistik Kurumu, Nüfus İstatistik, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=kategorist>, (Erişim:16 Mayıs 2018)
- Saygılı, Şeref, Cengiz Cihan, Hasan Yurtoğlu. “Türkiye Ekonomisinde Sermaye Birikimi, Büyüme ve Verimlilik: 1972-2003”, (ed.), Ankara: T.C. Başbakanlık, Devlet Planlama Teşkilatı, Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü: Yayın No.2686, 2005.
http://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2018/11/T%C3%BCrkiye_Ekonomisinde_Sermaye-Birikimi_Buyume_ve_Verimlilik_1972-2003.pdf (Erişim:17 Mart 2016)
- Uluslararası Çalışma Örgütü. “Decent Work”. (t.y) <https://www.ilo.org/global/topics/decent-work/lang--en/index.htm>, (Erişim:2 Mayıs 2019)
- Uluslararası Çalışma Örgütü. “Decent Work”. 1999.

<https://www.ilo.org/public/english/standards/relm/ilc/ilc87/rep-i.htm> (Erişim:2 Mayıs 2019)

Uluslararası Göç Örgütü. **Dünya Göç Raporu**. 2018. <https://turkey.iom.int/reports>, (Erişim:22 Mart 2019)

Kalaycı, Sami. “Sığınmacıların Korunmasına Yönelik Türk Sivil Toplum Kuruluşları”, **Gözlem Saha Raporu**, İstanbul: İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, 2014. <https://insamer.com/wp-content/uploads/2014/03/siginmacilarin-korunm.-y%C3%B6n.-t%C3%BCrk.-stk...pdf>, (Erişim:5 Ocak 2015)

Mülteciler Derneği. “Türkiye’deki Suriyeli Sayısı”. 2019. <https://mülteciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>, (Erişim:23 Haziran 2019)

Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi. “Suriye”. 2014. http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/201452_189tur.pdf, (Erişim: 5 Ocak 2015)

Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi. “Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye’nin Göç Politikalarının Gelişimi”. 2012. <http://www.orsam.org.tr> (Erişim:30 Mayıs 2016)

Orhan, Oytun ve Sabiha Senyücel Gündoğar. “**Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri**”. Rapor No: 195. 2015. Ankara: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı-Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2015. https://www.tesev.org.tr/wp-content/uploads/rapor_Suriyeli_Siginmacilarin_Turkiyeye_Etkileri.pdf, (Erişim:12 Mayıs 2018)

Tanrıverdi Yaşar, Nebahat. “Cezayir: İstikrar mı reform mu?”, 2 Mayıs 2011. Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi. <https://orsam.org.tr/tr/cezayir-istikrar-mi-reform-mu/>, (Erişim:27 Mayıs 2018)

Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği. “Türkiye’de İltica Süreci”. 2017. <http://sgdd.org.tr/wp-content/uploads/2017/05/Turkiye-de-Itica-Sureci.pdf>, (Erişim: 25 Eylül 2018)

Gazete

Alp, Seyfi, Savaş Artanç. “12 Eylül Göçe Damga Vurdu.”, Sabah Gazetesi, 30.10.2011. <https://www.sabah.com.tr/avrupa/2011/10/30/12-eylul-goce-damga-vurdu>, (Erişim:30 Ekim 2017)

Başöz, İlker. “Suriyeli Girişimcilerden 334 Milyon Dolarlık Yatırım!”, İTOHABER.

22 Mart 2018. <https://www.itohaber.com/haber/guncel/207838/suriyeli-girisimcilerden-334-milyon-dolarlik-yatirim.html>, (Erişim:25 Haziran 2018)

Duran, Aram Ekin. “Suriyeli Mülteciler İşgücü Piyasasını Nasıl Etkileyecek?”, Deutsche Welle Türkçe. 23 Ekim 2014. <https://www.dw.com/tr/suriyeli-m%C3%BClteciler-i%C5%9Fg%C3%BCc%C3%BC->

[piyajas%C4%B1n%C4%B1-nas%C4%B1-etkileyecek/a-18017903](https://www.sabah.com.tr/dunya/2015/06/15/akpm-baskani-brasseur-turkiye-avrupayi-utandirdi) (Erişim:25 Ocak 2016)

Karaca, Kayhan. “AKPM Başkanı Brassuer: Türkiye Avrupa’yı Utandırdı.” Sabah Gazetesi. 15 Haziran 2015. <https://www.sabah.com.tr/dunya/2015/06/15/akpm-baskani-brasseur-turkiye-avrupayi-utandirdi> (Erişim:28 Haziran 2015)

Selim, Yavuz. “Kara Perşembe: 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı Nasıl Başladı?”, Serenti. 6 Nisan 2013, <http://www.serenti.org/?s=kara+per%C5%9Fembe> (Erişim:10 Mayıs 2018)

T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmet Bakanlığı, “şartlı Eğitim Yardımı Programı Kapsamında 31 Mayıs İtibarıyla 56 Bin 332 Mülteci Çocuğa 33 Bin Kart zerinden 3 Milyon 800 Bin Lira Nakdi Yardım Ulaştırdık”. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/athgm/haberler/sartli-egitim-yardimi-programi-kapsaminda-31-mayis-itibariyla-56-bin-332-multeci-cocuga-33-bin-kart-uzerinden-3-milyon-800-bin-lira-nakdi-yardim-ulastirdik/>, (Erişim:20 Haziran 2018)

T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Haberler. 2019. <https://ailevecalisma.gov.tr/>, (Erişim:22 Aralık 2018)

Akşam Gazetesi. “Suriyelilerin Kurduğu şirket Sayısı Beş Bine Yaklaştı!” 17 Kasım 2016 <https://www.aksam.com.tr/ekonomi/turkiyedeki-suriyelilerin-kurdugu-sirket-sayisi-5-bine-yaklasti/haber-567550>, (Erişim:11 Haziran 2019)

Aljazeera. “Essid: Gençliği Kullanıyorlar!”, 23 Ocak 2016. <http://www.aljazeera.com.tr/haber/essid-gencligi-kullaniyorlar>, (Erişim:30 Ocak 2016)

Aljezeera. “BAE, Tunus’a Bir Sisi Arıyor.”, 7 Aralık 2015. <http://www.aljazeera.com.tr/haber/bae-tunusa-bir-sisi-ariyor>, (Erişim: 30 Ocak 2016)

Emlak Kulisi. “Gaziantep’teki şirketlerin Yüzde Beşi Suriyelilerin!” 24 Ekim 2016 <https://emlakkulisi.com/gaziantep-te-sirketlerin-yuzde-5i-suriyelilerin/496265> (Erişim:13 Eylül 2018)

Emlak Kulisi. “Türkiye’de Kurulan Suriyeli şirketlerin Yüzde 25’i Mersin’de!”. 26 Ağustos 2014. <https://emlakkulisi.com/turkiyede-kurulan-suriyeli-sirketlerin-yuzde-25i-mersinde/282448>, (Erişim:2 Mart 2019)

Hürriyet Gazetesi. “El-Kaide/Arşiv”, (t.y.). <http://www.hurriyet.com.tr/haberleri/el-kaide>, (Erişim:6 Aralık 2018)

Sabah Gazetesi. “Sağlık Bakanlığı Bütçesi Kabul Edildi!”, 20 Aralık 2018 <https://www.sabah.com.tr/memurlar/saglik-personeli/2018/12/20/saglik-bakanligi-butcesi-kabul-edildi>, (Erişim:22 Mayıs 2019)

The Guardian. “Libya Ayaklanması”, 04 Mart 2011. <https://www.theguardian.com/world/blog/2011/mar/04/libya-uprising-gaddafi-live>, (Erişim:5 Haziran 2018)

Mersin Ticaret Odası. “Mahir Eller Projesi ile Hedef 3 Bin Nitelikli İşgücü!”, MTSO Haber. 04 Şubat 2019. <https://www.mtso.org.tr/tr/haberler/mahir-eller-projesi-ile-hedef-3-bin-nitelikli-igucu>, (Erişim:12 Mart 2019)

Stratejikortak.Com. “Kaddafi Öncesi ve Sonrası: Libya’da Nüfus ve Ekonomi”, 15.05.2018. <https://www.stratejikortak.com/2018/05/kaddafi-oncesi-sonrasi-libya.html>, (Erişim:22 Kasım 2018)

Yeni Haber. “Ekonomi, Kayseri’deki 86 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmenin Sahibi Suriyeli!”. 12 Ocak 2019. <http://www.yenihaberden.com/service/amp/kayserideki-86-kucuk-ve-orta-olcekli-isletmenin-sahibi-suriyeli-814334h.htm>, (Erişim:3 Mart 2019)

Yeni Çağ Gazetesi. “Suriyelilerin Türkiye’de Kaç Şirketi Var?”, 14 Haziran 2019 <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/suriyelilerin-turkiyede-kac-sirketi-var-ticaret-bakani-acikladi-238020h.htm>, (Erişim:23 Haziran 2019)

Belgesel

Isaacs, Anthony (Yapımcı). Sue Pugh (Yrd. Yönetmen). “*Mustafa: Misafir İşçi- No: 569716*”. Almanya: BBC NEWS. 1974 <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-46309952>, (Erişim:20 Nisan 2019)

Sözlük

Uluslararası Göç Örgütü, Uluslararası Göç Hukuku Göç Terimleri Sözlüğü.

NO:18. “Sığınmacı”, Cenevre:IOM, 2009. [https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/files/goc_terimleri_sozlugu\(1\).pdf](https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/files/goc_terimleri_sozlugu(1).pdf), (Erişim:28 Haziran2018)

Uluslararası Göç Örgütü, Uluslararası Göç Hukuku Göç Terimleri Sözlüğü.

NO:31. “Göçmen”, Cenevre: IOM, 2013. http://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf, (Erişim:8 Ağustos 2019)

İktisadi Kalkınma Vakfı-Türkiye-AB Mülteci Sözlüğü, “Cenevre Sözleşmesi”, İstanbul: Dünya Süper Web Ofset A.Ş. 2017

Sosyal Bilimler Sözlüğü. “Göç”. Ankara: Vadi Yayınevi. 2002.

Türk Dil Kurumu. “Göç Tanımı”, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011.

<http://sozluk.gov.tr/>, (Erişim:11 Kasım 2018)